

Załącznik nr 1 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego**AUTOREFERAT**

1. Imię i nazwisko: **Hieronim Czesław Grala**

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

1980, magister historii, stopień uzyskany na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie pracy pt. *Kancelaria Rusi Halicko-Wołyńskiej 1199-1264. Regesta dokumentów i korespondencji Romana i Daniela*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Poppe; recenzent – prof. dr Ludwik Bazylow.

1990, doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, stopień uzyskany na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy pt. *Kanclerz Iwan Wiskowaty. Studium kariery politycznej w XVI-wiecznej Rosji*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Poppe (IH UW); recenzenci – prof. dr hab. Władimir B. Kobrin (Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny – RGGU, Moskwa), prof. dr hab. Władysław A. Serczyk (UB); prof. dr hab. Tadeusz Wasilewski (UW).

3. **Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:**

- **1980, X – 1990, XII** – asystent stażysta, asystent, starszy asystent w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego (1981, IV – 1982, V – służba wojskowa);
- **1991, I – 2000, XI** – adiunkt w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego;

(**2000, XII – 2009, IX** – praca w MSZ RP (konsul i dyrektor Instytutu Polskiego w Sankt-Petersburgu, dyrektor Instytutu Polskiego i I radca Ambasady RP w Moskwie);
urlop bezpłatny w IH UW);

- **2009, X – 2013, IX** – adiunkt i starszy wykładowca w Instytucie Historycznym UW;
- **od 2013, XI** – starszy wykładowca na Wydziale „Artes Liberales” UW.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Stosunki polsko-moskiewskie w XVI-XVII w. – problemy źródłoznawcze, literaturoznawcze i edytorskie

b) Bibliografia I

Studia i artykuły

1. *Źródła do dziejów stosunków polsko-moskiewskich w XVI w. (Nowe znaleziska w Archiwum Warszawskim Radziwiłłów)*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. VII, 1997, s. 135-153;
2. *Echa wiktorii wiedeńskiej na Smoleńszczyźnie. Dwa świadectwa z archiwum rodzinnego Derewickich*, „Barok”, t. III, 1997, nr 2/6/, s. 203-215;
3. *K izuczeniju russkoj gosudarstwiennoj sfragistiki XVI w. (Litowskije „koliumny“ na Bolszoj gosudarstwiennoj pieczati Iwana IV Groznogo)*, „Russia Mediaevalis”, t. IX, 1997, H.1., s. 78-104. (polska wersja: „Pieczat’ połotckaja“ Iwana IV Groźnego. Treści mperialne w moskiewskiewskiej sfragistyce państwowej XVI w., „Rocznik Heraldyczny”, t. III, 1997, s. 118-134);
4. *Kiewskije pożałowania samozwancew 1604-1608 gg.*, „Russia Mediaevalis”, t. IX, 1997, H.1., s. 115-128;
5. *Dyplomacja z upominkami w tle (Wokół ceremoniału dyplomatycznego w stosunkach polsko-moskiewskich XVI-XVII w.)*, [w:] Skarby Kremla. Dary Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Wystawa ze zbiorów Państwowego Muzeum Historyczno-Kulturalnego „Moskiewski Kreml” 7 września – 8 listopada 1998. Warszawa: Zamek Królewski, 1998, s. 39-86;
6. [wraz z J. Eskinem], *Gramoty i „Obidnyj spisok” połockogo wojewody kn. A.I. Nogtiewa-Suzdalskiego 1571-1572 gg.* [w:] *Dokumenty Liwonskoj wojny (podlinnoje dieloproizwodstwo prikazow i wojewod 1571-1580 gg.)*. Podgot. I. Grala, N.F. Demidowa, B.N. Fłorja, J.M. Eskin, Moskwa: Archeograficzeskij ciontr, 1998 (= Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. III // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. III), s. 9-45;
7. *„Herren Rada“ und Dumabojaren zwischen Kampf und Frieden: Anschauungen der litauischen und Moskauer Elite von den Gründen des Krieges im 16. Jahrhundert*, [w:] *Der Krieg im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit: Gründe, Begründungen, Bilder, Bräuche, Recht*. Hrsg. von H. Brunner, Wiesbaden 1999 (= Imagines medii aevi. Interdisziplinäre Beiträge zur Mittelalterforschung, Bd. 3), s. 349-371;
8. *In der Fremde. Betrachtungen zu den Siegeln und Wappen von Flüchtlingen aus Moskovien in Polen-Litauen im 16. und 17. Jahrhundert*, „Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde”, Bd. 45, 1999, s. 379-422 (wersja polska: „Ex Moscouia ortum habent”. Uwagi o sfragistyce i heraldyce uchodźców moskiewskich w państwie polsko-litewskim w XVI-XVII w., „Rocznik Heraldyczny”, t. IV, 1999, s. 101-130);
9. *Kupcy, szpiedzy i kurierzy (na marginesie afery Siemiona Szorina a. D. 1587)*, [w:] *Gospodarka - Ludzie - Władza. Studia historyczne ofiarowane Juliuszowi Łukasiewiczowi w 75. rocznicę urodzin*. Warszawa 1998 (1999), s. 95-104;
10. [wraz z J. Eskinem], *Litwa i Rus’ w 1534-1536 gg. Nowyje istoczniki*, [w:] „Wiestnik Moskowskogo Uniwersiteta”, nr 4/1999, s. 65-76;
11. *Jeńcy spod Orszy: między jagiellońską „propagandą sukcesu” a moskiewską racją stanu (1514-1552)* [w:] *Aetas media - aetas moderna. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Warszawa: IH UW, 2000, s. 439-466 (wersja białoruska, rozszerzona: *Pałonnyja z-pad Orszy: pamiż jagiellonskoj „prapagandoj pospiechu” i dziażawnymi intieriesami Maskowii*, „ARCHE”, nr 12/2014, s. 645-679
12. *Wokół dzieła i osoby Alberta Schlichtinga. Przyczynek do dziejów propagandy antymoskiewskiej w drugiej połowie XVI w.*, „Studia Źródłoznawcze. Commentationes”, t. XXXVIII, 2000, s. 35-51 (wersja niemiecka: *Zur Werk und Person Albert Schlichtings*, [w:] *Bayern und Osteuropa. Aus der Geschichte der Beziehungen Bayerns, Frankens und Schwabens mit Rußland, der Ukraine und Weißrußland*. Hrsg. H. Beyer-Thoma.

- Wiesbaden 2000 (= Veröffentlichungen des Osteuropa-Institutes München. Reihe: Geschichte, Bd. 66), s. 131-159;.
13. *Vom „bellum defensivum“ zum „bellum externum“*. Die Auffassung des polnisch-litauischen Adels von den Gründen des Livländischen Krieges 1558-1582, [w:] *Die Wahrnehmung und Darstellung von Kriegen im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*. Hrsg. Horst Brunner, Wiesbaden: Reichert Verlag, 2000 (=Imagines Medii Aevi, Bd. 6), s. 255-269;
  14. (wraz z J.M. Eskinem) „*Nowiny Moskowskije*“. Dwa doniesienija pogranicznych starost epochi Borisa Godunowa, [w:] *Florilegium. K 60-letiju B. N. Fłorii*, Moskwa 2000, s. 454-478;
  15. *Die Rezeption der „Rerum Moscoviticarum Commentarii“ von Sigismund von Herberstein in Polen-Litauen in der zweite Hälfte des 16. Jahrhunderts*, [w:] *450 Jahre Sigismund von Herbersteins „Rerum Moscoviticarum Commentarii“*. Internationale Tagung vom 12.-16. Oktober 1999, Münster. Hrsg. F. Kämpfer, R. Frötschner, Münster 2002, s. 317-326;
  16. *Łacina jako język wrogich elit – spojrzenie z Moskwy*, [w:] *Łacina jako język elit*. Koncepcja i red. naukowa J. Axer, W-wa: wyd. DiG, 2004, s. 329-341;
  17. *Łacina jako język dyplomacji: casus wczesnonowożytnej Moskwy*, jw. s. 421-427;
  18. *Pax Moscovitica? Wokół rosyjskiego władztwa w Inflantach w epoce Iwana IV Groźnego* [w:] *Klio viae et in via*. Opuscula Marco Cetwinski dedicata, Warszawa: wyd. DiG, 2010, s. 673-696;
  19. *Warszawskij awtograf Iwana Wiskowatogo*, [w:] *Paleobureaucratia. Sbornik statiej k 90-letiju N.F. Demidowoj*. Pod red. J. Eskina, Moskwa: DREWLECHRANILISZCZE, 2012, s. 97-124;
  20. *Od „bellum defensivum“ do „bellum externum“*. Ewolucja poglądów szlachty polskolitewskiej na wojnę z Państwem Moskiewskim w drugiej połowie XVI wieku, [w:] *Studia z dziejów stosunków Rzeczypospolitej z Państwem Moskiewskim w XVI-XVII wieku*. Pod red. M. Nagielskiego i in., Zabrze-Tarnowskie Góry, 2013, s. 13-30;
  21. *Zabytaja Smuta? Meandry polskiej historycznej pamięci*, [w:] *Amicus Poloniae. Pamięci Wiktora Choriewa*. Moskwa: IS RAN, izd. Indrik, 2013, s. 122-144;
  22. *Jagiellonowie i Moskwa*, [w:] *Europa Jagellonica. Sztuka, kultura i polityka w Europie Środkowej za panowania Jagiellonów*. Red. P. Mrozowski, P. Tyszka, P. Węcowski. (Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Studia i Materiały, V), Warszawa: Arx Regia, 2015, s. 57-82;
  23. *Rossija – Anglia – Polsko-Litowskoje gosudarstwo: Posolstwo Osipa Nepei w London i jagiellonskaja diplomatija (1557 god)*, [w:] *Rossija – Wielikobritanija. Piat' wiekow kulturnych swiaziej. Materiały VI Międzynarodowego petrowskiego kongressa. Sankt Petersburg 6-8 ijunia 2014 goda*, Sankt –Pietierburg, 2015, s. 256-266;
  24. *As to a Former Comrade and Friend”: Boris Godunov and Lev Sapieha during the Moscow Negotiations, 1601 AD*, [w:] *De Amicitia. Transdisciplinary Studies in Friendship*, ed. K. Marciniak, E. Olechowska, Warsaw: WAL UW, 2016, s. 95-107;
  25. [wraz z J.M. Eskinem], *Girejowie i Wielkie Księstwo Litewskie w latach 1536-1537*, [w:] *Świat historyka. Studia ofiarowane Prof. Janowi Tyszkiewiczowi*. Red. M. Nagielski, G. Rostkowski, Pułtusk 2016, s. 191-211;
  26. *Rzeczpospolita Szlachecka – twór kolonialny?* [w:] *Perspektywy kolonializmu w Polsce, Polska w perspektywie kolonialnej* (= Debaty Artes Liberales, t. X), Warszawa: WAL; 2016, s. 275-299. (Wersja białoruska: *Ці была Рэч Паспалітая каланіяльным утварэннем?*, „Беларускі Гістарычны Агляд / Belarusian Historical Review”, T.23, 2016, nr 1-2, s. 185-208)

27. „*Baro Gerberstainu – człowiek wielki, zacny*” i jagiellońscy dyplomaci (wokół recepcji „*Rerum Moscoviticarum Commentarii*” w państwie polsko-litewskim), [w:] *Mnogolikij i bespokojnyj slawianskij mir. Naucznyj sbornik k 50-letiju Jurija A. Borisionka*. Red. G.F. Matwiejew, Moskwa 2016, s. 27-41;
28. *Wozroźdienie iz niebytja: Smuta i Potop na pierieputjach nacjonalnych mifologij*, [w:] *Smuta w Rossii i Potop w Rieczy Pospolitoj: opyt prieodolenija gosudarstwiennoego krizisa w XVII stolietii. Materiały Rossijsko-polskoj naucznoje konferencije, Moskwa 24-26 oktiabria 2012 g.* Red. A. Małow, Moskwa: izd. Drevliechraniliszcze, 2016, s. 11-48;
29. *Wygrać klęskę: pamięć „wielkiej bitwy” w oficjalnej narracji moskiewskiej (XVI w.)*, [w:] *Bitwa pod Orszą*. Red. M. Nagielski, Warszawa: wyd. Neriton, 2016, s. 227-242;
30. «*Ruś nasza*» vs. Moskwa. *Nasledije Drevniej Rusi kak instrument diplomatii Polsko-litowskiego gosudarstwa XVI – pierwoje połowiny XVII w.* [w:] *Drewniaja Rus' poslie Drevniej Rusi: diskurs wostocznostlawianskiego (nie)jedinstwa*. Sost. A.W. Doronin, Moskwa 2017 (= *Post-Drewniaja Rus': u istokow nacij Nowogo wremieni*, t. I), s. 215-241.
31. *Rzeczpospolita wobec pretensji Moskwy/Rosji do ziem ruskich*, [w:] *O ziemię naszą, nie waszą. Ideowe aspekty procesów narodotwórczych w Europie Środkowej i Wschodniej*. Pod red. Ł. Adamskiego, Warszawa CPRDiP, 2017, s. 19-58.

Redakcja tomów:

32. [red.] *Kniga sieunczej 1613-1619 gg. Dokumenty Razriadnogo prikaza o pochodie A. Lisowskiego (osien' - zima 1615 g)*, Moskwa-Warszawa: Archeograficzeskij ciontr, 1995 ss. 152 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. I // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. I*), ISBN 5-032-86169-4; także: redakcja serii + wstęp, s. 7-10.;
33. [red. serii] *Wypiska iz posolskich knig 1487-1573 gg.* Podgot. B.N. Morozow, Moskwa: Archeograficzeskij ciontr, 1997 ss. 330 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. II // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. II*), ISBN 5-031-86169-6 – por. **Bibliografia II**, poz. 75;
[Uwaga: Publikacja wyróżniona dyplomem Federalnej Służby Archiwalnej Rosji w konkursie publikacji naukowych z zakresu archiwoznawstwa, dokumentalistyki i archeografii za lata 1997-1998]
34. [red. serii] *Dokumenty Liwonskoje wojny (podlinnoje dieloproizwodstwo prikazow i wojewod 1571-1580 gg.)*. Podgot. I. Grala, N.F. Demidowa, B.N. Fłorja, J.M. Eskin, Moskwa: Archeograficzeskij ciontr, 1998 ss. 287 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. III // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. III*), ISBN 5-88253-029-6 – por. **Bibliografia I**, poz. 6;
35. [red. + przedmowa, s. 5-7, wraz z J.M. Eskinem], *Kriestopriwodnaja kniga 1655 goda*. Podgot. E. N. Łykowa, M. Kulecki; wstęp. statja.: T. Wasilewski, Moskwa: Drevljechraniliszcze 1999, ss. 261 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. IV // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. IV*), ISBN 5-88253-029-6;
36. [red. + wstęp, s. 7-9], *Knih Rus'koj (Wołyns'koj) metryky za 1652-1673 rr.* Układ. P. Kułakows'kyj, Ostrog-Warszawa-Moskwa 1999, ss. 606 (= *Pam'jatky istorii Schidnoj Ewropy. Dzerela XV- XVII st. T. V // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. V*), ISBN 5-88253-029-6;

37. [red. serii], *Radziwiłłowskijskie akty iz sobranija Rossijskoj nacionalnoj biblioteki. Pierwaja połowina XVI w.* Sost. M.M. Krom, Moskwa-Warszawa 2002: Dreljjechraniliszcze, ss.267 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. VI // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. VI*), ISBN 5-93646-020-7;
38. [red. serii + wstęp, s. 9-15 – wraz z J. Eskinem], *Posolskaja kniga po swjaziam Rossii s Polszej (1575-1576 gg.)*. Sost. L. Soboliew, Moskwa: Dreljjechraniliszcze, 2004, ss. . 158 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. VII // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. VII*), ISBN 5-93646-067-3;
39. [red. serii] *Osadnyj spisok 1618 g.* Sost. J.W. Anchimiuk, A.P. Pawłow. Moskwa-Warszawa: Dreljjechraniliszcze 2009, ss. 683 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. VIII // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. VIII*), ISBN 978-5-93646-159-0;
40. [red. serii i tomu] *Dniewnik Jana Pietra Sapiegi (1608-1611)*. Sost. I. Tiumiencew, M. Janicki, N.A. Tupikowa, A.B. Płotnikow. Moskwa: Dreljjechraniliszcze, 2012, ss. 454 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. IX // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. IX*), ISBN 978-5-93646-190-3.

c) Od szeregu lat moje badania koncentrują się wokół przejawów funkcjonowania i współzależności kultury politycznej, literackiej i historycznej Państwa Moskiewskiego, ze szczególnym uwzględnieniem jego wielowiekowej konfrontacji z monarchią Jagiellonów i Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Zjawiska te, postrzegane w kontekście pisanych, obrazowych i ustnych form poznawania, utrwalania i propagowania przeszłości, wymagają badań nad różnorodnym materiałem źródłowym, w którym istotne znaczenie odgrywa współzależność świadectw pisemnych (literackich i dokumentowych) i zabytków kultury materialnej (malarstwo – ze szczególnym uwzględnieniem miniatur w rękopisach kręgu carskiego i ilustracji w drukach ulotnych i zabytkach historiografii, ale także materiał sfragistyczny i heraldyczny). Podjęcie kompleksowych badań nad narracją „narodową” antagonistycznych mocarstw wymagało znaczącego poszerzenia dotychczasowej bazy źródłowej, w niemałym stopniu ograniczonej do dorobku nauki XIX-wiecznej, kiedy to powstały niemal wszystkie podstawowe edycje materiału dyplomatycznego, aktowego i epistolarnego dla regionu wschodnioeuropejskiego, bez wątpienia zasłużone i wartościowe, ale nierzadko też wrywkowe i niekompletne, częstokroć nie odpowiadające wymogom współczesnego warsztatu badawczego.

- Tym samym zadaniem prymarnym stało się uzupełnienie owej bazy o niedostatecznie w niej dotychczas obecne typy źródeł (druki ulotne, paszkwile i pamflety, raporty i doniesienia wywiadowcze), co skutkowało licznymi kwerendami w instytucjach rosyjskich, które na szczęście od 1990 r. stały się dla polskiego badacza nieporównanie bardziej dostępne niż w epoce ZSRR, a nawet – w czasach imperium Romanowów (zwłaszcza w zakresie problematyki, odnoszącej się do XV-XVII w. – wspomniany stan rzeczy utrzymywał się do 2014 r.). Zaowocowało to wprowadzeniem do naukowego obiegu szeregu nowych źródeł proveniencji moskiewskiej (m.in. dokumentacji rosyjskich przykazań centralnych z okresu wojny inflanckiej 1552-1582 – zob. Bibliografia I, poz. 6, 34, 35, 38), jak i całego – dotychczas niedostatecznie rozpoznanego – kompleksu materiałów wywiadowczych i raportów szpiegowskich (zob. Bibliografia I, poz. 9, 10, 12, 14, 23, 25; por. Bibliografia II, poz. 43, 75-76). Niezwykle cennym, chociaż ubocznym efektem powyższej kwerendy stało się odnalezienie rosyjskiego przekładu jednego z najważniejszych zabytków epistolografii staropolskiej – listu Jana III

Sobieskiego do Marysieńki „z namiotów wezyra”, zapewne sporządzonego w pogranicznym Smoleńsku, wkrótce po wiktorii wiedeńskiej 1683 r. (Bibliografia I, poz. 2). Rekapitulując: trwałym i wymiernym efektem moich działań na rzecz poszerzenia bazy źródłowej stało się powołanie do życia międzynarodowej serii źródłowej „Monumenta historica res gestas Europae Orientalis illustrantia, Fontes XV-XVII saec.”, wydawanej przeze mnie we współpracy z Rosyjskim Państwowym Archiwum Akt Dawnych (RGADA - Moskwa), której dotychczasowy dorobek (9 tomów – por. Bibliografia I, poz. 32-40) spotkał się z uznaniem środowiska międzynarodowego (zob. **Granty, projekty badawcze i edytorskie**). Warto podkreślić, iż edycja niniejsza wprowadza do obiegu naukowego szereg materiałów nie tylko nowych, ale wręcz unikatowych, przydatnych zarówno historykom, jak i literaturoznawcom i filologom. Przykładowo: w tomie III (Bibliografia I, poz. 34) znalazł się m.in. jedyny dotychczas wydany kompleks dokumentów, dotyczących permanentnych przecież sporów pogranicznych z Moskwą i odnaleziona w toku naszych prac jedyna zachowana kancelaria polowa armii carskiej z XVI w. – źródła cenne dla badań nad rosyjskim językiem urzędowym, a także specjalistyczną leksyką.

Postulat badawczy, iż międzynarodowy charakter XVI-wiecznej rywalizacji wokół Inflant implikuje szersze niż dotychczas odwołanie się do materiału niemieckiego (ze szczególnym uwzględnieniem literatury ulotnej), zaowocował szeregiem istotnych znalezisk w zbiorach monachijskich i wiedeńskich, wśród których na poczesne miejsce wysuwa się odszukanie w zasobach Bayerisches Hauptstaatsarchiv niemieckiej redakcji pamfletu Alberta Schlichtinga (1571), uznanej za bezpowrotnie utraconą w 1945 r. (Bibliografia I, poz. 12). Porównanie nieznannej *de facto* wcześniejszej nauce niemieckiej wersji językowej tego antymoskiewskiego pamfletu z jego redakcją łacińską ze zbiorów Archivio Segreto Vaticano oraz z wcześniej wprowadzonym przeze mnie do naukowego obiegu anonimowym utworem „Dzieło wielkiego kniazia moskiewskiego” ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie (por. Bibliografia II, poz. 41, 43), pozwoliło zrekonstruować okoliczności powstania kanonu rozpowszechnionych w ówczesnej Europie barwnych i dosadnych relacji o terrorze opryczniny (m.in. A. Gwagnini, P. Oderborn), a ponadto pozwoliło postawić roboczą tezę o bezpośrednim związku między relacją Schlichtinga a zaginionym utworem Macieja Strykowskiego „De tyrannide Ioannis Basilidis”, dla którego wspomniane anonimowe dzieło stanowiło zapewne podstawę (zob. Bibliografia I, poz. 12). Rozważania o celu i zasięgu relacji Schlichtinga zostały dodatkowo uzupełnione wynikami poszukiwań w korespondencji cesarskiego oratora w Polsce – opata Cyrusa (Monachium – Kurbayern Äußeres Archiv, Wiedeń – Haus- Hof- und Staatsarchiv). Odwołanie się do materiału niemieckojęzycznego, także ze zbiorów instytucji polskich, pozostających dotychczas poza kręgiem zainteresowania badaczy epoki (zwłaszcza WAP w Szczecinie) pozwoliło m.in. na wprowadzenie do obiegu uznanej za zaginioną korespondencji cara Iwana IV z imperatorem Ferdynandem I (1561) oraz kopii raportów cesarskiego wysłannika do Moskwy – Hieronima Hoffmana (1560), bezpowrotnie utraconych w wiedeńskim Haus- Hof – und Staatsarchiv (por. Bibliografia I, poz. 18).

W kontekście rozważań nad istotą stosunków dyplomatycznych w trójkącie monarchia Jagiellonów – Moskwa – Rzesza Niemiecka istotne okazało się także podjęcie badań nad kręgiem polsko-litewskich kontaktów habsburskiego dyplomaty – Sigismunda von Herberstein, autora najbardziej przecież autorytatywnego w XVI-wiecznej literaturze opisu „Moscovii”. Analiza spuścizny epistolarniej cesarskiego wysłannika do Krakowa i Moskwy pozwoliła na stosunkowo precyzyjne nakreślenie kręgu jego informatorów, zarówno spośród przedstawicieli elity politycznej Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego, jak i jagiellońskich humanistów (Bibliografia I, poz. 15, 27).

Poważne znaczenie dla badania kontaktów XVI-wiecznej Moskwy z państwem polsko-litewskim, postrzeganym zazwyczaj jako forpoczta wrogiego – obcego pod względem kultury, języka i wiary – Zachodu, posiada kwestia znajomości języka łacińskiego w środowisku elity arystokratycznej oraz dyplomacji i biurokracji państwa carów. Wyniki moich badań w tej kwestii (zob. Bibliografia I, poz. 16-17) dobrze korespondują z moimi wcześniejszymi supozycjami na temat słabej znajomości języków obcych w środowisku dyplomatów i diaków moskiewskich za czasów Iwana IV Groźnego (por. Bibliografia II, poz. 41, s. 461-471).

Obfity dorobek przyniosło również rozpoznanie kompleksu polskich „rossiców”, zazwyczaj zaniedbywanych przez rodzimych badaczy ze względu na specyficzne wymogi warsztatowe (niedostatek wykwalifikowanych specjalistów w zakresie paleografii i neografii cyrylicy) oraz stosunkowo powolne wprowadzanie do obiegu istotnych dla badanej problematyki kolekcji (np. casus nieopracowanej części Działu II Warszawskiego Archiwum Radziwiłłów, AGAD). Okazało się, iż nawet w tak niewielkim zespole znaleźć można było niemało świadectw o znaczeniu zgoła kapitalnym dla dziejów stosunków posko-moskiewskich (por. Bibliografia I, poz. 1 – warto zauważyć, iż ogromna część ze wskazanych w tej publikacji kilkudziesięciu dokumentów doczekała się następnie edycji w kraju i za granicą, niekiedy także mojego autorstwa – zob. Bibliografia I, poz. 6, 9-10.14, 25). Wśród szczególnie istotnych znalezisk wskazać należy niewątpliwie rarytas w skali światowej – jeden z nielicznych zachowanych przywilejów Dymitra II Samozwańca (zob. Bibliografia I, poz. 4 – przypomnijmy, iż po dojściu do władzy dynastii Romanowów dokumenty Dymitra II poddane zostały ustawowej likwidacji!); rekonstrukcja pełnego tekstu tego poważnie uszkodzonego dokumentu i przygotowanie go do publikacji stały się możliwe dzięki odnalezieniu przeze mnie w AGAD poprzedzających go analogicznych przywilejów Dymitra I Samozwańca i Zygmunta III Wazy. Znalezisko to w istotny sposób wzbogaca naszą wiedzę o języku, nawykach pisarskich oraz pieczęci carskiej, stosowanych w pozostającej pod niemałym wpływem kultury polskiej kancelarii „Tuszyńskiego szalbierza”. Kolejnym znaleziskiem, którego walorów nie sposób przecenić wobec faktu całkowitego niemal zniszczenia archiwum chańskiego w następstwie podboju moskiewskiego (1552), jest zbiór korespondencji elity kazańskiej z królem Zygmuntem I z lat 1536-1537 (kopie w języku ruskim), dobrze korespondujący z innymi naszymi znaleziskami z okresu tzw. wojny starodubowskiej 1534-1536. Oba wspomniane zespoły zostały przeze mnie opublikowane (Bibliografia I, poz. 10, 25).

Osobne miejsce w pracach nad środowiskiem carskich kancelistów zajmuje edycja odszukanego przeze mnie w zasobach AGAD moskiewskiego oryginału dokumentu rozejmowego między Iwanem IV i Zygmuntem I Starym (1549), stanowiącego autograf późniejszego carskiego kanclerza i czołowego wśród moskiewskiej elity urzędniczej intelektualisty – diaka Iwana Wiskowatego (zob. Bibliografia I, poz. 19). Odkrycie to pozwoliło dzięki analizie paleograficznej na pozytywne zweryfikowanie mojej wcześniejszej hipotezy o braku związku między Wiskowatym a anonimowym autorem dyskutowanych od wielu dziesięcioleci w historiografii międzynarodowej dopisek w rękopisie tzw. Iluminowanej Kronice (*Licewoj letopisnyj swod*), stanowiącym najbardziej okazały zabytek oficjalnej historiografii moskiewskiej epoki Iwana Groźnego, jak również umożliwiło ostateczne wykluczenie – także zgodnie z naszą wcześniejszą hipotezą – osobistego udziału diaka w sporządzeniu oficjalnego zapisu o ustanowieniu Urzędu Poselskiego (*Posolskij Prikaz*) - swoistego ministerium spraw zagranicznych (por. Bibliografia II, poz. 41, s. 91-112).

Studia nad kręgiem moskiewskich *litterati*, skupionych wokół wspomnianej instytucji, doprowadziły mnie z jednej strony do podjęcia szerokiej analizy komparatystycznej,

której obiektem stali się obok diaków przedstawiciele sąsiedniej „ruskiej” elity urzędniczej, a mianowicie pisarze hospodarscy Wielkiego Księstwa Litewskiego (Bibliografia II, poz. 49), z drugiej zaś – do próby rekonstrukcji zainteresowań literackich, czytelniczych i artystycznych wybitnego przedstawiciela XVI-wiecznej elity diacej – kanclerza Wiskowatego, przy okazji zaś - do odtworzenia filiacji między zachowanymi redakcjami tekstu jego teologicznego sporu z metropolitą Makarym na temat moskiewskiego malarstwa ikonowego (por. Bibliografia II, poz. 41).

Kompleksowa analiza zabytków moskiewskiego piśmiennictwa politycznego i dokumentów dyplomatycznych oraz zabytków sfragistyki państwowej pozwoliła na podjęcie problematyki moskiewskich pretensji do Rusi Litewskiej, odwołujących się do heraldycznych i sfragistycznych manifestacji konkretnych roszczeń terytorialnych, postrzeganych jako ekspektatywa na przejście „ojcowizny Ruryka” po „chudorodnych Jagiellonach”. Przeanalizowano w tym kontekście związek między pojawieniem się nowej pieczęci wielkiej Iwana IV i umieszczeniem na niej tzw. Słupów Gedymina jako herbu podbitej niedawno ziemi połockiej z propagowanym w ówczesnych zabytkach literatury politycznej mitycznym wątkiem pochodzenia Gedyminowiczów - jakoby połockich bastardów carskich antenatów (Bibliografia I, poz. 3). Osobne miejsce w moich rozważaniach zajęła kwestia obecności w moskiewskiej propagandzie wątku obrony prawosławia, postrzeganej w kategoriach imperatywu moralnego prawowiernego władcy, recypowanego z tradycji bizantyńskiej, (Bibliografia I, poz. 21, 30-31). W kontekście moich ustaleń wątpliwe wydaje się poszukiwanie *iunctim* między sukcesami Rurykowiczów a filomoskiewską jakoby postawą prawosławnej elity Wielkiego Księstwa Litewskiego. Kompleksowa analiza zachowanych w niemałej obfitości źródeł, zarówno oficjalnych (dokumentacja dyplomatyczna z Urzędu Poselskiego i Metryki Litewskiej), jak i prywatnych (korespondencja), wskazuje na występowanie tendencji zgoła odwrotnej: wybitnie propaństwowej postawy wyznawców „religii greckiej” wobec swego państwa i rodzimej dynastii w konfrontacji z szermującą krucjatową retoryką Moskwą (zob. Bibliografia I, poz. 7, 22, 30; por. Bibliografia II, poz. 46, 51).

Szczególne znaczenie w permanentnym pojedynku propagandowym między Moskwą, a Krakowem i Wilnem, zajmowała kwestia skutecznej ofensywy informacyjnej, podjętej przez dom jagielloński na dworach europejskich w następstwie zwycięstwa pod Orszą w 1514 r. (zob. Bibliografia I, poz. 11, 22). Nie dysponując odpowiednimi środkami i kadrami dla przeciwstawienia się różnorodnym poczynaniom dyplomacji polsko-litewskiej na forum europejskim, dwór moskiewski podjął skuteczne działania na rzecz zminimalizowania propagandowych skutków klęski w swoim własnym państwie (zob. Bibliografia I, poz. 29), co zresztą posiada dla mechanizmu obiegu informacji w państwie moskiewskim XVI-XVII w. cechy modelu uniwersalnego. Osobne miejsce w rozważaniach na temat „propagandy orszańskiej” zajmuje kwestia ikonografii historycznej, a zwłaszcza kwestia datacji i wiarygodności anonimowanego obrazu „Bitwa nad Orszą” ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie oraz jego suponowanego przeze mnie oddziaływania na ilustracje głównego zabytku oficjalnego kronikarstwa moskiewskiego – Iluminowanej Kroniki Iwana Groźnego (Bibliografia I, poz. 29).

Skomplikowany charakter stosunków wzajemnych między elitami zwaśnionych państw podejmują kolejne studia, dotyczące etnicznych i religijnych aspektów konfliktu (Bibliografia I, poz. 7, 30; por. Bibliografia II, poz. 51), heraldyki moskiewskich emigrantów w monarchii polsko-litewskiej – ważkiego, a zupełnie niebadanego wcześniej aspektu procesów akulturacyjnych (Bibliografia I, poz. 8) oraz odmienności kodów kulturowych, stosowanych przez służby dyplomatyczne obu krajów (Bibliografia, poz. 5 – w danym przypadku analiza kompleksu świadectw narracyjnych i

dokumentowych wsparta została przez świadectwa materialne – rozliczne polonica ze zbiorów kremłowskiej Zbrojowni).

Podjęty został również pozostający dotychczas poza uwagą badaczy problem stosunku stanu szlacheckiego do wojen z Moskwą w 2. połowie XVI w. (zob. Bibliografia I, poz. 13, 20). Analiza tego zjawiska w oparciu o rozległy krąg źródeł (akta sejmikowe, publicystyka polityczna, korespondencja) pozwoliła wykazać ewolucyjny charakter zmian w stanowisku polskiej szlachty wobec wojny na Wschodzie, zależnych z jednej strony od dramatycznej eskalacji samego konfliktu (wojna inflacka), z drugiej zaś – od bezpośrednich skutków politycznych Unii Lubelskiej, a zwłaszcza od uzyskania w jej następstwie przez Koronę bezpośredniej granicy z państwem carów. Dla odmiany, przeanalizowany przeze mnie wątek rzekomej „przyjaźni” między kanclerzem litewskim Lwem Sapiehą i Borysem Godunowem, odnotowanej w znanej relacji literackiej Eliasza Pielgrzymowskiego (1601), stanowiącej jakoby przejaw procesów pacyfikacyjnych, zachodzących między Polską i Moskwą w początkach kolejnego stulecia, nabiera w kontekście moskiewskich źródeł dyplomatycznych wymiaru swoistej intrygi politycznej, obliczonej na zapewnienie poparcia litewskiego dygnitarza dla planów wyswatania carówny Ksieni za króla Zygmunta III Wazę (zob. Bibliografia, poz. 24).

Osobne miejsce zajmuje w moich badaniach problematyka Wielkiej Smuty, a zwłaszcza kwestia jej przemożnego wpływu na pamięć historyczną i tradycję obu narodów, uzewnętrzniającą się przede wszystkim w zabytkach literackich (Bibliografia I, poz. 21, 28; por. Bibliografia II, poz. 59, 61). Wydaje się, iż podjęta przeze mnie w oparciu o rozległy kompleks źródłowy próba komparatystycznego ujęcia trudnych doświadczeń historycznych obu narodów (Smuta – Potop) jako kryzysu państwowości, rozpatrywanego w różnorodnych płaszczyznach (m.in. przez pryzmat „zdrady narodowej” i postawy elit, roli religii i oficjalnego wyznania, transformacji społeczno-ustrojowej i in.) przyniosła znaczący postęp w dyskusji o przyczynach kryzysu wczesnonowożytnych państw naszego regionu, możliwych scenariuszach przewycięzania go, a wreszcie o jego dalekosiężnych skutkach politycznych i kulturowych (Bibliografia I, poz. 28). Wydaje się, iż proponowane ujęcie pozwala wskazać nowe kierunki i możliwości badań, co zresztą zostało docenione przez dyskutantów.

Na koniec – podejmowana ostatnio przeze mnie problematyka „staropolskiego kolonializmu”, postrzeganego przez pryzmat stosunków społeczno-gospodarczych i kulturalnych na ziemiach ruskich I Rzeczypospolitej, a następnie – w dobie zaborów – na Kresach, posiada niepoślednie znaczenie dla rozważań o przyczynach naszych niepowodzeń w wielowiekowej rywalizacji o „dominium Russiae”. Polemika z argumentacją zwolenników poglądu o kolonialnym charakterze polskiej obecności na ziemiach ukraińskich i białoruskich za pomocą rygorystycznej weryfikacji świadectw źródłowych (w tym obficie wykorzystywanych przez nich zabytków literatury pięknej, zwłaszcza romantycznej) oraz przywoływanej literatury przedmiotu, pozwoliła zakwestionować niemal w całej rozciągłości powyższą tezę, i to nie tylko ze względu na wykazane w dyskusji fundamentalne mankamenty warsztatowe i konsumpcyjny stosunek do sztucznie zawężonej bazy źródłowej (zob. Bibliografia I, poz. 26; por. Bibliografia II, poz. 60), ale również z powodu niedostatków metodologicznych i ułomności proponowanej quasi-komparatystyki.

Rekapitulując: przedłożone prace stanowią zwarty pod względem tematycznym kompleks studiów, odnoszących się do rozlicznych aspektów stosunków polsko-moskiewskich w XVI-XVII w., postrzeganych zarówno pod względem rywalizacji *stricto* politycznej, jak i wieloaspektowej konfrontacji społeczno-ustrojowej i kulturalnej, której nie mogły zniwelować tradycyjne związki etniczne i wyznaniowe między Moskwą i

Rusią Litewską i Koronną. Podstawowym kluczem do zrozumienia zachodzących procesów jest kompleksowa analiza materiału literackiego, obejmującego zabytki literatury pięknej i publicystki politycznej, dziejopisarstwa, dokumentacji urzędowej (zwłaszcza dyplomatycznej), wczesnonowożytnej prasy, epistolografii i memuarystyki, wsparta analizą zabytków kultury materialnej. Prowadzone w toku powyższych badań kwerendy zaowocowały wprowadzeniem do obiegu naukowego – nierzadko w postaci edycji krytycznych – znacznego kompleksu nowych świadectw źródłowych proveniencji moskiewskiej, polskiej i niemieckiej (w j. ruskim, polskim, niemieckim i łacińskim).

***

Cenną wskazówkę dla określenia skali wykorzystania moich prac przez innych badaczy stanowi znacząca popularność mojego profilu na międzynarodowym portalu naukowym Academia.edu (<https://uw.academia.edu/HieronimGrala>), na którym udostępniona jest w postaci plików PDF poważna część mego opublikowanego dorobku naukowego.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

W uzupełnieniu do zaprezentowanego powyżej omówienia kompleksu prac, wskazanych jako przedstawione do oceny osiągnięcia naukowe, niniejszym pozwalam sobie zaznaczyć także pozostałe obszary mojej aktywności badawczej (**Bibliografia II**).

Niejako w nawiązaniu do moich wcześniejszych zainteresowań stosunkami rusko-bizantyńskimi w późnym średniowieczu powstało szereg prac, odnoszących się do rozlicznych aspektów kulturalnych i ideowych: studium, poświęcone bizantyńskiemu uniwersalizmowi i jego recepcji w prawosławnych monarchiach słowiańskich, ze szczególnym uwzględnieniem Moskwy (zob. Bibliografia II, poz. 45) oraz publikacje o meandrach polityki kościelnej i stosunku staroruskich elit do świata łacińskiego (Bibliografia II, poz. 85-87). Elementy komparatystyczne, odwołujące się do rodzimych tradycji ruskich oraz wpływów bizantyńskich i ordyńskich, zawiera również nasze studium, poświęcone ewolucji relacji władca-poddany na Rusi Moskiewskiej w XIV-XVI w., której efektem finalnym stało się rosyjskie samodzielnictwo (Bibliografia II, poz. 47).

Analogicznie: swoje korzenie w badaniach wcześniejszych, związanych przede wszystkim z rozprawą doktorską, której opublikowana w Moskwie w 1994 r. wersja rosyjska wywołała ożywioną dyskusję międzynarodową z udziałem czołowych specjalistów z Rosji, Niemiec i USA (zawiera ona w stosunku do tekstu pierwotnego szereg uzupełnień, będących następstwem badań z lat 1991-1994 – por. Bibliografia II, poz. 41), mają studia poświęcone przyczynom rzezi moskiewskiej elity w 1570 r. (Bibliografia II, poz. 42), społecznej kondycji kasty urzędniczej i jej intelektualnym kompetencjom (Bibliografia II, poz. 44, 47), specyficznej postawie carskiej administracji wobec ludności obszarów podbitych (Bibliografia II, poz. 54-55).

Osobne miejsce w moich badaniach zajmują kwestie historiograficzne, którym poświęciłem szereg publikacji, odnoszących się zarówno do tradycji humanistyki rodzimej (Bibliografia II, poz. 48, 58, 88), jak i do szeroko dyskutowanych obecnie w dyskursie Rosja-Zachód kwestii zobowiązań i pretensji wzajemnych, postrzeganych z perspektywy polskiego badacza dziejów Europy Wschodniej (Bibliografia II, poz. 65). W bezpośrednim związku z powyższą problematyką pozostają prace o polityce historycznej naszego sąsiada i wzajemnych stereotypach (Bibliografia II, poz. 59, 61).

Odrębny kompleks wśród moich publikacji stanowią „petropolitana”, a właściwie „polonica petropolitana”. Wieloletni udział w poczynaniach na rzecz przywracania Polakom należnego im miejsca w dziejach kultury Sankt Petersburga i Leningradu, jak również mój znaczący udział w powstaniu internetowej encyklopedii „Polski Petersburg”

(www.polskipeteresbur.pl), zaowocowały dwiema obszernymi publikacjami o polskich historykach i archiwistach, działających w carskiej stolicy oraz o polskich kolekcjach archiwalnych, literackich i artystycznych nad Newą (Bibliografia II, poz. 56-57), jak również szeregiem prac, odnoszących się do kwestii prozopograficznych lub formułujących postulaty badawcze (Bibliografia II, poz. 53, 78-79). Wreszcie – do moich zainteresowań sztuką rosyjską, nawiązuje album „Rosja” (Bibliografia II, poz. 42): wchodzące w jego skład 12 esejów, poświęconych architekturze rosyjskiej od czasów najdawniejszych do współczesności, stanowi mimo swej pozornie popularno-naukowej formy wykładu pierwszą tego rodzaju publikację w polskiej humanistyce od czasów syntezy Wojysława Molè (1955), której dodatkowym walorem jawi się bogaty wybór fotografii autorstwa W. Bussa, specjalnie w tym celu wykonanych wedle sporządzonej przeze mnie listy obiektów i detali.

Bibliografia II

Książki:

41. *Iwan Michajłow Wiskowatyj. Kariera gosudarstwiennogo diejatiela w Rossii XVI w.*, Moskwa: izd. Radiks, 1994 ss. 526 - ISBN 5-86-463-034-9 (rec.: B. Dąb-Kalinowska, „Barok”, t. 3, 1996, nr 2/6, s. 270-272; I.W. Kurukin, „Woprosy Istorii”, 1997, nr 7, s. 168-169; M.W. Dmitriew, „Oteczestwiennaja istoria”, 1997, nr 5, s. 176-178; E. Keenan, „Russia Mediaevalis”, t. 9/1, s. 151-161; I. Auerbach, ibidem, s. 203-205; Fr. Kämpfer, „Kwartalnik Historyczny, t. CIV, 1997, nr 2, 119-122 – por. **Bibliografia II, nr 64**. Wyczerpujące podsumowanie dyskusji nad książką zob. A.L. Horoszkiewicz, *O Wiskowatom, jego wriemieni i bezwriemieni*, „Russia Mediaevalis”, t. 10/1, 2001, s. 273-302);
42. *Rosja*. Przedm. Adam D. Rotfeld. Fot. Wojciech Buss, Olszanica: Wyd. BOSZ, 2013, ss. 366 - ISBN 978-83-7576-144-3.

Artykuły naukowe:

43. *Upadek „moskiewskiego kanclerza”. Iwan Wiskowaty i car Iwan IV Groźny w r. 1570*, „Kwartalnik Historyczny”, r. CI, 1994, nr 1, s. 49-79;
44. *Parweniusze czy synowie bojarscy? (Przyczynek do dyskusji nad społeczną kondycją diaków moskiewskich w XVI w.)*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie”. Seria: Zeszyty Historyczne, t. II, 1995, s. 185-205;
45. *Uniwersalizm wschodni (idea cesarstwa powszechnego w kręgu cywilizacji bizantyńskiej)*, [w:] *Pamiętnik XV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, Gdańsk-Toruń 1995, T. I, cz. 1, s. 139-165;
46. *Kołpak Witoldowy czy czapka Monomacha? Dylematy wyznawców prawosławia w monarchii ostatnich Jagiellonów*, [w:] *Katolicyzm w Rosji i prawosławie w Polsce (XI-XX w.)*, Warszawa 1997, s. 51-67;
47. *Człowiek wobec władzy na Rusi Moskiewskiej (XIV-XVI ww.)*, [w:] *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa: DiG, 1997, s. 404-436;
48. *Stosunki polsko-moskiewskie XVI-XVII w. w świetle najnowszej historiografii*, „Barok”, t. III, 1997, nr 2/6/, s. 232-244;
49. *Diacy i pisarze: wczesnonowoczesny aparat władzy w Państwie Moskiewskim i Wielkim Księstwie Litewskim (XVI - pocz. XVII w.)*, [w:] *Modernizacja struktur władzy w warunkach opóźnienia. Europa Środkowa i Wschodnia na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych*, Warszawa: Wyd. DiG, 1999, s. 73-91 (wersja rosyjska: *Diaki i*

- pisari: aparat uprawlenija w Moskowskom gosudarstwie i Wielikom kniażestwie Litowskom (XVI – naczęło XVII wieku)*, [w:] *Ot Drewniej Rusi k Rossii nowogo wremieni. Sbornik statiej. K 70—letiju Anny Leonidowny Horoszkiewicz*, Moskwa: Nauka, 2003, s. 148-164.0);
50. *Czerkiesi i Nohajcy w służbie Rzeczpospolitej. Kilka uwag o najemnych i posiłkowych formacjach tatarskich w drugiej połowie XVI wieku*, „Prace Naukowe WSP w Czstochowie”. Seria: Zeszyty Historyczne”, t. V, 1999, s. 1-19;
  51. *Rutheni vs. Moschi: elita ruska Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec wojen z Moskwę w XVI w.*, [w:] *Bielarusy i paljaki: Dyjaloh narodau i kultur. X-XX st. Materiały miżnarodnaho kruhłaga stała (= Nasz radawod, Kniha 8)*, Grodna-Białystok 1999 (2000), s. 34-51;
  52. „*Nie-imperia“: Wielikoje Kniażestwo Litowskoje w polskoj istoriczeskoj pamiaty*, „Ab Imperio”, 2004, nr 4, s. 491-506;
  53. *Eszczo raz o pieterburgskich karierach Poljakow*, „Nowaja Polska”, 2004, nr 2(50), s. 29-34;
  54. *Mieźdu dwuch impierij: Sibir’ w kolonialnom diskursie (XVI – naczęło XX w.). Nieskolko soobraženij s polskoj pierspiektiwy*, [w:] *Wstriečna na Bajkalie. Wremja proszłogo, wyzowy buduszczego*. Red. A. Bazarow, J. Kieniewicz. Ułan-Ude: izd. BGU, 2014, s. 269-301;
  55. „*In der Tyrannen Hand“: russkaja kolonizacja Liwonii vo wtoroj połowinie XVI w. Plany i rezultaty*, „Studia slavica et balcanica Petropolitana”, nr 2/2014, s. 175-193;
  56. *Polscy historycy i archiwiści w carskim Petersburgu* [w:] *Polski Petersburg (http://www.polskaipetersburg.pl/images/upload/biblioteka/Polscy_historycy_i_archiwisci_w_carskim_Petersburgu_Hieronim_Grała.pdf)*. Kraków: MCK, 2016;
  57. *Polskie kolekcje w petersburskich muzeach, bibliotekach i archiwach – zarys historyczny*, [w:] *Polska i Petersburg. Zbiór esejów pod red. D. Konstantynowa*, Kraków: MCK, 2016, s. 344-381 <http://www.polskaipetersburg.pl> (przewidywana wersja papierowa);
  58. „*Nasz dorogoj Aleksandr Sanycz“: Aleksander Gieysztor i „przyjaciele Moskale“*, [w:] *Aleksander Gieysztor. Człowiek i dzieło*. Red. M. Koczerska, P. Węcowski, Warszawa: WUW, 2016, s. 31-50;
  59. *Nacjonalizm jako czynnik kształtowania nowej rosyjskiej tożsamości. Centrum a prowincja*, [w:] *Rosja-Polska. Poszukiwania nowej tożsamości. Podobieństwa i różnice*. Red. A.D. Rotfeld (= *Deбаты Artes Liberales*, t. XI), Warszawa, s. 135-161 (wersja rosyjska: *Nacyonalizm kak faktor formirovaniya novoy rossiyskoj identichnosti. Centr i regiony*, w: *Polsha - Rossiya. Poiski novoy identichnosti. Skhodstva i razlichiya*. Red. A.D. Rotfeld. Warszawa 2017 (= *Monografie LIBAL*, t. II), pp. 141-174.);
  60. *Kolonializm alla polacca*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny, 2017, nr 4/71, s. 93-117 (wersja angielska: *Was Polish-Lithuanian-Commonwealth a Colonial-Power?* [w:] *Polski Przegląd Dyplomatyczny (wersja elektroniczna)* - <http://ppd.pism.pl/Numery/4-71-2017/Was-Polish-Lithuanian-Commonwealth-a-Colonial-Power-Hieronim-Grała>).

Artykuły recenzyjne, recenzje i polemiki:

61. *O genezie polskiej rusofobii (w związku z książką Andrzeja Kępińskiego, *Lach i Moskal. Z dziejów stereotypu*, Warszawa 1990)*, „Przegląd Historyczny”, t. 83, 1992, nr 1, s. 135-153;
62. [rec.] W.T. Paszuto, *Russkoje istoriki eimgranty w Jewropie*, Moskwa 1992, „Przegląd Historyczny”, t. 85, 1994, nr 3, s. 342-344;

63. [wraz z J. Kancewiczem], *Dzieje Polski w oczach historyków radzieckich 1989-1993* (*Kratkaja istoria Polsci. S drevniejszych wremien do naszych dniej*, red. F.G. Zujew, W.A. Swietłow, S.M. Falkowicz, Moskwa 1993), „Przegląd Historyczny”, t. 87, 1996, z. 1, s. 71-93;
64. *Herrn Professor Frank Kämpfer zur Antwort*, „Kwartalnik Historyczny”, r. CV, 1998, nr 4, s. 107-118;
65. *Die zeitgenossische russische Geschichtswissenschaft aus polnischen Sicht* (*Anmerkungen zu den Überlegungen von Irina Savel'eva*), w: *Jahrbucher für Geschichte Osteuropas*, Bd. 61, 2013, H. 3, s. 346-361;
66. [rec.] Barbara Alpern Engel, Janet Martin, *Russia in World History*, The New Oxford World History, Oxford University Press 2015, w: *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 2017, nr 1(68), s. 155-163;

Artykuły encyklopedyczne:

67. Hasła: *Derewlanie, Dionizy, Dmitrow, Dmitrow nad Jachromą, Dobrynia, Druck, Dubno, Elias abp nowogrodzki, Gabriel abp nowogrodzki, Gabriel metropolita Rusi, Glebl, Gorodziec, Gostomysł, Homel, Iskorostień, Izborsk, Jan I metropolita Rusi, Jan III metropolita Rusi, Jan IV metropolita Rusi, Jefrem bp nowogrodzki, Jefrem metropolita perejasławski, Jefrem metropolita Rusi, Jerzy metropolita Rusi, Joachim bp nowogrodzki, Juriew (Tartu), Juriew nad Rosią*, [w:] *Słownik Starożytności Słowiańskich, t. VIII, Supplementy, cz. 1*. Poznań 1991, s. 24-25, 46-48, 82-83, 87, 111-112, 140-141, 153-154, 164, 168, 211, 227, 230-232, 236-238, 251-254, 256, 258-260;
68. Hasła: *Białoruś, Estonia, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Podole, Ruś, Wołyń*, [w:] *Encyklopedia Szkolna. Historia*, Warszawa: WSiP, 1993, s. 50, 118, 262, 282, 287, 400-401, 541, 812-813.
69. *Rusi stosunki z Polską (do 1492)*, [w:] *Encyklopedia historii Polski. Dzieje polityczne*, Warszawa: Morex, 1995, t. II, s. 315-317;
70. Hasła: *Litwa, Morawy, Pismo słowiańskie, Słowianie, Słowianie połabscy*, [w:] *Średniowiecze. Encyklopedia popularna*, Warszawa: Czytelnik 1996 (polska wersja *The Middle Age. A Concise Encyclopaedia*, ed. H R. Lyon, London 1989), s. 198-199, 228-229, 264-265, 300-302, 302-303;
71. *Rusini*, w: *Węzły pamięci Niepodległej Polski*. Red. Z. Najder, Kraków-Warszawa: wyd. ZNAK, 2014, s. 677-682.

Drobne artykuły i publikacje źródłowe:

72. *Padnienie „moskowskiego kancliera*, [w:] *Realizm historycznego myślenia. Problemy ojczystej historii perioda feodalizmu. Czciennija poswiaszcziennyje pamiaty A.L. Stanisławskiego. Sbornik tiezisow*, Moskwa: izd. RGGU, 1991, s. 90-91;
73. *Motwy „orszanskiego triumfa“ w jagiełłonskiej propagandzie*, [w:] *Czciennija pamiaty W.B. Kobrina. Problemy ojczystej historii i kultury perioda feodalizmu*, Moskwa: izd. RGGU, 1992, s. 46-50.
74. *Człowiek wobec władzy - Ruś Moskiewska (XIV-XVI wiek)*, [w:] *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa: DiG, 1996, s. 15-18;
75. *Pomiety polskiego dyplomata na „Wypiskie“*, [w:] *Wypiska iz posolskich knig 1487-1573 gg. Podgot. B.N. Morozow*, Moskwa: Archeograficzeskij ciontr, 1997 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. II // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. II*), s. 27-32;

76. (wraz z J.M. Eskinem), *Nowe źródła do dziejów rubieży połockiej w latach 1571-1572*, [w:] *Bielarusy i poljaki: Dyjaloh narodau i kultur. X-XX st. Materiały miżnarodnaho kruhłaga stała (= Nasz radawod, Kniha 8)*, Grodna-Białystok 1999 (2000), s. 51-53.
77. *K voprosu o pieczatiach i gierbach moskovskich emigrantov v Polsko-litovskom gosudarstve XVI-XVII vv.*, w: *Istoriik wo wriemieni. Treti Ziminskije cztienija. Dokłady i soobszczeniija naucznoj konfierencii*, Moskwa: izd. RGGU, 2000 s. 142;
78. *Poljaki w Sankt-Pieterburgie: sostojanije istoriografii i nieobchodimost' issliedowanij*, [w:] *Sankt-Pietierburg i sławianskij mir. Matieriały Mieždunarodnoj naucznoj konfierencii 29 maja 2001 goda*, Sankt Petersburg 2001, s. 41-47.
79. *Poljaki i Pietierburg: istoriograficzeskije nabljudienia*, [w:] *Pietierburgskaja muzikalnaja polonistika. Wyp. 2*, Sankt Petersburg 2002, s. 4-10;
80. *Moskovskij oreł ta litowśko-ruśka sfragistyczna tradycja*, [w:] *II Miżnarodna naukowa konferencija. Kamj'anec Podils'kyj*. Red. W. Smolij, Kyiw 2011, s. 23-24;
81. *Wielka Smuta w pamięci historycznej Polaków*, [w:] *Mieždunarodnaja konferencija Victor Chorev - Amicus Poloniae. K 80-letju Wiktora Aleksandrowicza Choriewa*. Red. W. Mochałowa, Moskwa: IS RAN, 2012, s. 35-37;
82. (głos w dyskusji), *Kim naprawdę był komes wrocławski Magnus? // What was the true identity of Magnus, count of Wrocław? „Genealogia Mediaevalis Genetica”*, 2012, s. 4-13 (<http://medievalgenealogy.republika.pl/comments.htm>);
83. (głos w dyskusji), [w:] *Debaty Artes Liberales. Tom V. Co Słowacki ma nam dzisiaj do powiedzenia?* Red. M. kalinowska, J. Kieniewicz, Warszawa 2012, s. 115-116;
84. (głos w dyskusji), [w:] *Debaty Artes Liberales. T. VIII. Inteligent, humanista, intelektualista*. Warszawa: WAL, 2014, s. 131-133;
85. *Constantinople and Rhosia Mikra: On Controversial Issues of Byzantine-Russian relations in the 13th and 14th Century // Царьград и Rhosia Mikra: o spornych woprosach wizaantuijsko-ruśskich otnošenij w XIII-XIV wakah*, [w:] *Rus' and Central Europe from the 11th to the 14th Century. Publications after the 5th International Conference, Spisska kapitula, 16th-18th October 2014*. Ed. V. Nagirnyy, A. Mesiarkin (= *Colloquia Russica. Series I, vol. 5*), Kraków-Bratislava, 2015, s. 333-345;
86. *The Western influence in Rus' in the 10th-13th centuries. The round table discussion with prof. Leontiy Voytovych (Lviv), prof. Ihor Skochylas (Lviv) and PhD Aleksey Martyniuk (Minsk). Moderator: Hieronim Grala*. [w:] *Colloquia Russica, series I, vol. 6: Rus' and the Countries of the Latin Culture (10th-16th C.) Publication from the 6th International Scientific Conference, Krakow, 26-28th November, 2015*. Editor: Vitaliy Nagirnyy. Krakow 2016, s. 258-271;
87. *Russian chronicles as the source for the study of cultural contacts of Rus' with the countries of the Latin West. The round table discussion with prof. Igor Danilevskiy (Moscow) and prof. Hieronim Grala (Warsaw)*, [w:] *Colloquia Russica, series I, vol. 6: Rus' and the Countries of the Latin Culture (10th-16th C.) Publication from the 6th International Scientific Conference, Krakow, 26-28th November, 2015*. Editor: Vitaliy Nagirnyy. Krakow 2016, s. 267-276;
88. *Henryk Paszkiewicz – mediewista kompletny*, [w:] *Monumenta Universitatis Varsoviensis. Portrety Uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego po 1945. L-R*. Red. W. Baraniewski, W. Tygielski, A.K. Wróblewski, Warszawa: WUW, 2016, s. 433-442 311. 312.
89. (głos w dyskusji) [w:] *Sienkiewicz polityczny. Sienkiewicz ideologiczny*. Red. M. Gloger, R. Koziółek, Warszawa: DiG, 2016, s. 226, 248-249;
90. *Przedmowa / Predisłowje*, [w:] S.A. Kropaczew, A.I. Sielicki, *Martitolog Poljakow Kubani. Represirowanyje w chodie „polskiej operacji” NKWD w 1937-1938 gg.*, Majkop 2016, s. 5-8;

Publikacje popularno-naukowe:**Książki:**

91. Siergiej Wieriowkin, *Biesiedy s Polskim Posłom o polskoj istorii i nie tolko*, Moskwa: izd. Posiew, 2009, ss. 208, ISBN 978-5-85824-196-6 (cykl wywiadów SW z HG i amb. J. Bahrem);
92. (wraz z Olegiem S. Dawtianem), *Podarocznyj etikiet*, Sankt Petersburg: izd. IPK „Kosta”, 2017, ss. 160, ISBN 978-5-91258-374-2.

Redakcja:

93. [współred. wraz z B. Nowakiem] B. Zientara, *Dawna Rosja - despotyzm i demokracja*, Warszawa: Trio, 1995, ss. 157, ISBN 83-85660-15-1
94. P. Tokarz, *Wyprawa kijowska Bolesława Chrobrego 1018 r.* (Publikacje Studenckiego Koła naukowego IH UW), Warszawa 1996 - red. nauk. + słowo wstępne;
95. Igor Maciejewski, *Polskije Tietradi. Izbrannyje wokalnyje, chorowyje i instrumentalnyje soczinienija s kommientariami // Ihor Maciejewski, Kajety Polskie. Wybrane utwory wokalne, chóralne i instrumentalne z komentarzem.* Sankt Petersburg 2001, ss. 133 – ISBN 5-86845-073-6;
96. [red. serii + wstęp] Anatol Niechaj, *Śladami Mickiewicza po Petersburgu / Po sliedam Mickiewicza w Pietierburgie*, Sankt Petersburg 2001, ss. 81 (= Polonica Petropolitana/Pietierburgskaja Polonika, vol. I). Przedruk 2004.
97. Rajmund Piotrowski, *Polacy w Petersburgu: kartki z dziejów // Poljaki w Pietierburgi: stranicy istorii.* Sankt Petersburg 2001, ss. 47 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol.I II). Przedruk 2003, 2004;
98. *Portrety petersburskich Polaków / Portriety pietierburgskich Poljakow.* Sankt Petersburg 2001, ss. 93 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol.I III). Przedruk 2004.
99. G. Wiśniewski, *Stanisław Moniuszko i jego opery w Petersburgu*, Sankt Petersburg 2002 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol. IV), ss. 95. Przedruk 2004;
100. *Wspomnienia o blokadzie / Wspominanija o blokadi*, Sankt Petersburg 2003 (= Polonica Petropolitana/Pietierburgskaja Polonika, vol.V), ss. 81;
101. *Pamjatnyje polskije miasta w Sankt-Pietierburgie / Polskie miejsca pamięci w Sankt Petersburgu*, Sankt Petersburg 2004 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol. VI), ss. 65.

Artykuły:

102. *Wielikoje Kniażestwo Litowskoje (krugłyj stoł)*, „Rodina”, nr 3/1993, s. 81-9;
103. *„Wstretimsia w chraniliszcze“ (krugłyj stoł)*, „Rodina”, nr 12/1994, s. 68-72;
104. *„Rokowania są dobre“ (dyskusja o polsko-rosyjskiej współpracy archiwalnej) - udział i oprac.*, „Mówią Wieki”, nr 12/1994, s. 3-8.;
105. *Zawód historyk. Mychajło Hruszewski - historyk zaangażowany*, „Mówią Wieki”, nr 12/95, s. 22-24;
106. *Pan na Łubniach i Izraelici*, „Mówią Wieki”, nr 12/1995, s. 42-46.
107. *Wielka Smuta: wojna domowa czy obca interwencja?* „Mówią Wieki”, nr 4-5/1996, s.7-16;
108. *Od izolacji do hegemonii: szachy radzieckie w epoce stalinowskiej*, „Mówią Wieki”, nr 6/1996, s. 37-40;
109. *Byliny - fantasy Wschodniej Słowiańszczyzny*, „Mówią Wieki”, nr 9/1996, s. 33-39.

110. *Raport Bułgakowa o sytuacji w Rzeczypospolitej*, „Mówią Wieki”, nr 11-12/1996, s. 40-44;
111. „*Nowiny moskiewskie*“ - doniesienia pogranicznego starosty z 1591 r., „Mówią Wieki”, nr 11-12/1996, s. 45-49;
112. [ps. Czesław Teodorowicz], *Posel czy szpieg: deliberacje renesansowego dyplomaty*, „Mówią Wieki”, nr 11-12/1996, s. 6-9;
113. *Książęta czerkiescy w XVI-wiecznej Rzeczypospolitej*, w: *Mówią Wieki*, 6/1997, s. 25-30;
114. *Lis z jeżem w herbie*, „Mówią Wieki”, nr 2/1998, s. 13-17;
115. *Przemierzyć Rosję zagonem*, „Mówią Wieki”, nr 3/1998, s. 17-21;
116. *Tworząc legendę: Aleksander Lisowski o własnych przewagach*, „Mówią Wieki”, nr 3/1998, s. 22-25;
117. *Wacław Sobieski - umiarkowany optymista*, „Mówią Wieki”, nr 5/1998, s. 30-31;
118. *Władysław Czapliński - historyk „srebrnego wieku”*, „Mówią Wieki”, nr 6/1998, s. 29;
119. *Nóż za cholewą*, „Mówią Wieki”, 10/1998, s. 23-24;
120. *Zanim nadszedł czas Germanów*, „Mówią Wieki. Numer niemiecki”, 1999, s. 54-58.
121. *Zakładnicy racji stanu. Rzecz o jeńcach spod Orszy*, „Mówią Wieki”, nr 6/1999, s. 31-38;
122. *Niewinność szpiega*, w: *Mówią Wieki*, nr 8/1999, s. 32-38.
123. [wraz z J. Krawczykiem], *Zaprzepaszczone szanse ? (Polska i Ukraina między unią lubelską i ugodą hadziacką) // Wtraczeni szansy ? (Polszcza i Ukrajina miż Ljublińskoju unieju i Hadjaćkoju uhodoju)*, [w:] *Historia alternatywna. Spotkanie polsko-ukraińskie, Warszawa 2000, s. 15-24 // Alternatywna istorija. Połsko-ukrajińska zustricz, Warszawa 1999, s. 15-26;*
124. *Pamiętna data: 14 lipca ... nad Wiedroszą*, „Mówią wieki”, nr 7/2000, s. 36-44;
125. *Das Treffen von Gnesen im Jahre 1000. Über die polnisch-deutschen Schwierigkeiten mit der gemeinsamen Vergangenheit // Zjazd gnieźnieński 1000 roku - wokół polsko-niemieckich kłopotów ze wspólną przeszłością*, „Deutsch-polnisch Magazin / Dialog. Magazyn polsko-niemiecki”, nr 53, 1/2000, s. 56-61;
126. Esej „Europa, Europa“ + 7 haseł: *Na styku dwóch światów; Władca, który zdumiał świat; Bitwa, która stworzyła Francję; Między postępem i wstecznictwem; Hajda na heretyka; Jeźdźcy z piekła rodem; Prawy książę*, „Dziennik Zachodni. Tysiąclecie. XIII Wiek”, Katowice 2000, s. 3, 5-13;
127. Esej „Europa, Europa“ + 7 haseł: *Narodziny „Trzeciego Rzymu”; Pierwowzór „księcia wampirów”; Bombardy, puszki, armaty; Królewskie wiarołomstwo; Na drodze do imperium; Ostatni taki dwór; Król-pająk*, „Dziennik Zachodni. Tysiąclecie. XV Wiek”, Katowice 2000, s. 3, 5-11, 13;
128. Esej „Europa, Europa“ + 7 haseł: *Raj na antypodach, Żołnierze kontrreformacji, Sacco di Roma, Zatrzymać turecką nawałę, Francuskie awantury, „Jeśli nie przysięgniesz...”, Literat na Kremlu*, „Dziennik Zachodni. Tysiąclecie. XVI Wiek”, Katowice 2000, s. 3, 5-9, 11, 13;
129. Esej „Europa, Europa“ + 8 haseł: *Arcyzurpator, Namiestnika przez okno!, Długie rokowania, Republika zrodzona z krwi, Trzeci naród, Gazeta na cały świat, Urodzaj na marszałków, Ojciec prawa międzynarodowego*, „Dziennik Zachodni. Tysiąclecie. XVII Wiek”, Katowice 2000, s. 3-7, 9-14;
130. hasła: *Konfederacki zagończyk, Wet za wet*, „Dziennik Zachodni. Tysiąclecie. XVIII Wiek”, Katowice 2000, s. 6-7;
131. *Korona i Wielkie Księstwo Litewskie. Cztery wieki wspólnej państwowości - próba bilansu // Karuna ir Lietuvos Džidžioji Kunigaikštyste. Keturi bendro valstybingumo amžai - bandymas sudaryti balansą*, [w:] *Historia Alternatywna. Spotkanie litewsko-polskie // Alternatyvi Istorija. Lietuviu-lenku sustikimas, Warszawa 2001, s. 15-24;*

132. *Wyznanie propaństwowe? Dole i niedole „wiary greckiej“ w Wielkim Księstwie Litewskim // Pradziarżaunaje wierawyznan'je? Doli i niadoli „hreckaj wiery“ u Wialikim Kniastwie Litouskim*, [w:] *Historia Alternatywna. Spotkanie białorusko-polskie // Alternatywnaja Historyja. Bielaruska-polskaja sustrecza*, Warszawa 2001, s. 15-23;
133. *Pochwała uniwersalizma ili O polzie obszczenija s tradyciej: Hommage Igoriu Macijewskomu / Pochwała uniwersalizmu, czyli O pozytkach obcowania z tradycją: Hommage Ihorowi Macijewskiemu*, [w:] Igor Macijewski, *Polskije Tietradi. Izbrannyje wokalnyje, chorowyje i instrumentalnyje soczinienija s kommientariami // Ihor Macijewski, Kajety Polskie. Wybrane utwory wokalne, chóralne i instrumentalne z komentarzem*. Sankt Petersburg 2001, s. 6-15;
134. *Arcyszpieg i renegaci*, „Mówią Wieki”, nr 8(500)/2001, s. 10-14;
135. *Swoi ljudi - socztiensia. Prawosławnaja elita Wielikogo kniażestwa Litowskogo i Moskwa w XVI wieku*, „Rodina”, 1-2/2002, s. 68-71;
136. *Wieliczinu baszni izmieriajet jeje tien'*, [w:] *Mir gumanitarnej kultury akademika D.S. Lichaczewa. Mieżdunarodnyje Lichaczewskije cztienija 24-25 maja 2001 goda*, Sankt Petersburg 2002, s. 18-19;
137. *Jarosław Iwaszkiewicz*, [w:] Jarosław Iwaszkiewicz, *Pietierburg*. Pieriewod na rus.jazyk E. Niewiakina, Sankt Petersburg: izd. Strojizdat, 2002, s. 5-15;
138. *Diplomatija darow*, „Konsul”, Sankt Petersburg 2005, nr 2 (sientiaabr), s. 50-55; nr 3 (diekabr), s. 64-69;
139. *Kod Reczi Pospolitoj*, w: „Rodina”, 11/2005, s. 45-49;
140. *„My s wami – odin narod“*. *Prawosławnaja elita Wielikogo kniażestwa Litowskogo i Moskwa w XVI wieku*, „Rodina”, 4/2006, s. 31-35;
141. *Utracziennyje illuzii*, „Rodina”, 11/2006, 24-26;
142. (wraz z J. Bahrem), *Istoki polskoj podpolnoj gosudarstwienności*, „Posiew. Obszczestwienno-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 1(1564), s. 27-33;
143. (wraz z J. Bahrem), *Wosstanije w gietto – zabyto potomkami? Tolko nie w Polsce!*, „Posiew. Obszczestwienno-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 10 (1573), s. 31-35;
144. (wraz z J. Bahrem), *Wosstanije w gietto – kak eto było?*, „Posiew. Obszczestwienno-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 11(1574), s. 22-27;
145. (wraz z J. Bahrem), *4 ijunia 1989 – ekzamien, sdannyj na „otliczno“*. *Dwadcatilietniaja godowszczina swobodnych wyporow w Polsce*, „Posiew. Obszczestwienno-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 08(1583), s.17-24;
146. *I sientjabria 1939 g. I 22 ijulia 1941 g. – prycziny i sledstwija* (moderowanie i udział w dyskusji) – „Posiew. Obszczestwienno-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 09 (1584), s. 3-21;
147. *Grani Połtawskoj pobiedy* (głos w dyskusji), „Rodina”, 7/2009, s. 46-49;
148. *Wołchowskaja diemokratija kak mieczta Poljakow*, „Rodina”, 9/2009, s. 59-60.
149. *Niewieżestwo – mat' predrassudkow*” (wywiad z Wiktorem Kałasznikowem dla czasopisma *Zaxid* – Ukraina – zob. www.zaxid.net/article/40093/; aktualnie dostępny: http://www.kulturapolshi.ru/old_site/smi.php?id=10);
150. *W ijulie 1410-go. Spornyje woprosy wokrug wielikoj bitwy*, „Rodina”, nr 7/2010, s. 9-17;
151. *„Probit' dubowyj zanawies“* (dyskusja z udziałem HG, A. Michnika, W. Grigorjewa i J. Borisionka), w: *Rodina*, nr 7/2010, s. 64-66;
152. *Jedna Smuta – dwie tradycje*, „Mówią Wieki”, nr specjalny 4/2012, s. 87-92;
153. *Warszawski hołd braci Szujskich i co z niego wynika*, „Mówią Wieki”, nr specjalny 4/2012, s. 51-55;
154. (rozmowa red. z HG i W. Marciniakiem), *O Rosji wciąż wiemy mało*, „Nowa Europa Wschodnia”, 2012, nr I(XXI), s. 93-102;
155. *Woin Rodiny ili soldat udaczi? Tuszinskij gietman Jan Piotr Sapiega i prawosławnyje „moskowity“*, „Rodina”, nr 2/2013, s. 20-23;

156. *Polski wzgląd na ruskiju Smutu*, „Znanje-Siła”, Moskwa, nr 7/2013, s. 37-49;
157. *Smolenskoe echo triumfa Sobieskiego*, „Rodina”, 9/2013, s. 44-46;
158. *Wygrać klęskę: bitwa pod Orsza w moskiewskiej narracji*, „Mówią Wieki”, nr 9/2014, s. 74-81;
159. *Orsza 1514 – zapomniana wiktoria?*, „Kombatant”, Warszawa, nr 11/2014, s. 26-31;
160. *Skąd się wzięli Rosjanie?*, „Polityka”. Wydanie specjalne 11/2014. Pomocnik Historyczny. Dzieje Rosjan, s. 13-29;
161. *Mit Trzeciego Rzymu*, ibidem, s. 60-63.
162. *Rus – Rosja, Rusini – Rosjanie*, ibidem s. 14. (**Uwaga:** poz.poz. 159-161 wydane zostały ponownie [w:] *Dzieje Rosjan. Od Rusi wikingów do Rosji Putina*, Warszawa, b.m.w (Biblioteka Polityki), s. 13-19, 21-23, 25-29, 60-63;
163. *Prirozdiennyj wrag ili zloj sosied?*, „Istork. Żurnal ob aktualnom prošlom”, Moskwa 2015, nr 11 (nojabr’), s. 36-41;
164. *Borys Godunow: car-Herod czy ofiara historii? // Boris Godunov: Tsar – Herod or the Victim of History*, [w:] Modest Musorgski, Borys Godunow. Teatr Wielki w Poznaniu, Poznań 2016, s. 62-73.
165. *Drugi i Trzeci Rzym*, „Polityka. Pomocnik Historyczny”, 1/2017, s. 47-53.

Granty, projekty badawcze i edytorskie

Moje prace prowadzę i wykorzystuję w ramach projektów edytorskich i badawczych wewnątrzuczelnianych, krajowych i międzynarodowych.

W roku 1992, po załamaniu się planów powołania na wzór tzw., Ekspedycji Rzymskiej, utworzonej przez Stanisława Smolkę (1886), Polskiej Stacji Archiwalnej w Moskwie (projekt mego autorstwa znalazł wsparcie NDAP i Prezesa PAN, ale został zarzucony przez MEN) oraz rezygnacji Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej z planów systematycznego pozyskiwania polskich archiwaliów ze zbiorów instytucji rosyjskich (1993), zdecydowałem się podjąć anlogiczną misję badawczą i wydawniczą na własną rękę, wykorzystując posiadane doświadczenie i kontakty w instytucjach moskiewskich i petersburskich oraz bogatą sieć kontaktów instytucjonalnych Wydziału Historycznego UW. W tym celu powołałem do życia międzynarodową serię „*Monumenta historica res gestas Europae Orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec.*” (Moskwa-Warszawa), w ramach której do chwili obecnej ukazało się 9 tomów materiałów źródłowych (por. Bibliografia I, poz. 31-40. Obecnie seria odczuwa pewne problemy, wynikające z zerwania kontaktów naukowych między badaczami rosyjskimi i ukraińskimi, w związku z czym dwa tomy, zawierające Metrykę Wołyńską z lat 1569-1571, przygotowane przez pracowników Akademii Ostrogskiej, wciąż oczekują na druk; w przygotowaniu znajduje się natomiast tom X, zawierający dokumentację dyplomatyczną i raporty rosyjskich posłów z okresu wolnej elekcji 1587.

W skład międzynarodowej redakcji serii, w której od początku objąłem funkcję redaktora naczelnego, zgodzili się wejść rosyjscy badacze o międzynarodowej renomie: m.in. członek koresponden RAN prof. Borys N. Floria oraz z-ca dyrektora Rosyjskiego Państwowego Archiwum Akt Dawnych (RGADA) – Jurij M. Eskin) oraz cenieni polscy eksperci - profesorowie WH UW – Mirosław Nagielski i Marian Dygo. Seria zaplanowana była jako wspólne przedsięwzięcie dwóch instytucji – IH UW i RGADA (od tomu IX polskim wydawcą stał się WAL UW). Ze względu na relatywnie niższy koszt publikacji oraz specjalistyczny charakter wydawanych materiałów, znacząca część których napisana była cyrylicą, zdecydowano o oparciu publikacji o bazę typograficzną RGADA: początkowo w wydawnictwie „Archeograficzeskij centr”, następnie – w „Drewljechraniliszcze”. Generalną zasadą, dotyczącą doboru materiałów do druku, był i

pozostaje prymarny charakter przygotowanych edycji (w przypadku 8 z 9 opublikowanych tomów są to materiały dotychczas nieznane bądź słabo obecne w literaturze przedmiotu, zaś w przypadku tomu IX mamy do czynienia z nową – pełniejszą – redakcją zabytku wydanego już poprzednio, ale bez zachowania należnych rygorów naukowych). W chwili obecnej seria – wykorzystywana i komplementowana zarówno przez historyków, jak literaturoznawców – osiągnęła międzynarodowy autorytet, czego dowodem są pochlebne recenzje poszczególnych tomów, obecne w cenionych periodykach specjalistycznych (m.in. *Russia Mediaevalis* – J.D. Rykow, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* – A. Martyniuk, *Slavia Orientalis* – E. Małek) oraz dyplom honorowy Federalnej Służby Archiwalnej Rosji. Godne podkreślenia, iż jest to **jedyna** seria publikacji źródłowych, założona, wydawana i redagowana we współczesnej Rosji przez cudzoziemca, i to na przestrzeni ponad 20 lat, a zatem w wielokrotnie zmieniającej się rzeczywistości politycznej. Podstawą do realizacji opisywanego projektu stały się dwa uzyskane przeze mnie granty granty zespołowe:

- **1993-1996 – grant KBN, projekt badawczy Nr 1 P108 045 05 „Polska i Rosja w XVI-XVII wieku: dyplomacja – wywiad – wojskowość”** (kierownik projektu, realizowanego przez międzynarodowy zespół badawczy).

- **1996-2000 – grant KBN, projekt badawczy Nr 1H01G 044 12** (kierownik projektu, realizowanego przez międzynarodowy zespół badawczy). Zasadniczą część dorobku w/w grantów stanowią tomy I-VI wspomnianych wyżej „Monumentów” – zob. **Bibliografia I**, poz.poz. 32-40. Merytoryczne efekty projektów uzyskały w Departamencie Badań KBN ocenę „znakomita”.

Uczestniczyłem również w projektach zagranicznych, z których najważniejsze to:

- **1997-1998 – projekt DFG nr 5462947 „Das Bild des Krieges in Polen-Litauen und in der Moskauer Rus' im Übergang vom Spätmittelalter zur frühen Neuzeit”** (Ludwig-Maximilians-Universität München), współpraca ekspercka – zob. **Bibliografia I**, poz. 7, 13.

- **od 2015 – projekt Niemieckiego Instytutu Historycznego w Moskwie (DHI Moskau) „Die Ostslawen auf der Suche nach neuen überregionalen Identitäten (vom Ende des 15. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts) im Kontext der modernen Nationenbildung”** (obecnie projekt uzyskał dodatkowo wsparcie **Gerda Henckel Stiftung - projekt № AZ 38/F/16**); członek międzynarodowego zespołu badawczego – dotychczasowy dorobek zob. **Bibliografia I**, poz. 30. Planowany termin ukończenia prac – 2020. W ramach niniejszego projektu wziąłem udział jako referent w 3 konferencjach międzynarodowych (2015 – Minsk, 2016 – Lwów, 2017 – Moskwa) oraz kilku debatach warsztatowych (m.in. 2017 – Połock), przygotowałem również do druku kilka obszernych tekstów. W chwili obecnej koordynuję od strony organizacyjnej oraz sprawuję merytoryczną pieczę nad przygotowaniem do kolejnej konferencji międzynarodowej, poświęconej późnośredniowiecznej i wczesnonowożytnej świadomości ruskiej w kontekście „natio vs confessio” (Warszawa, WAL, 13-15 IX br.), starając się zapewnić przy tej okazji prezentację dorobku czołowych polskich badaczy tej problematyki z ośrodków pozawarszawskich (dotychczas zgłosili swój akces m.in. prof. J. Stradomski – UJ, prof. M. Kruk – UG).

Od stycznia 2018 r. kieruję także pracami zespołu międzynarodowego, przygotowującego edycję krytyczną wszystkich traktatów pokojowych i rozejmowych państwa polsko-litewskiego z Moskwą do r. 1601. Jest to część składowa afiliowanego

przy Polskim Towarzystwie Historycznym projektu NPRH „Epoka jagiellońska i jej dziedzictwo w I Rzeczypospolitej do 1795 r. - historia Wielkiego Księstwa Litewskiego i stosunki państwa Jagiellonów ze Wschodem” (31H 17 0472 84), a mianowicie temat „Traktaty pokojowe i rozejmy Wielkiego Księstwa Litewskiego z Państwem Moskiewskim (1449-1601); planowany termin zakończenia prac – 2022 r.

Przygotowywana publikacja obejmie całą zachowaną spuściznę rękopiśmienną ze zbiorów polskich, rosyjskich i litewskich, z uwzględnieniem różnic językowych, zachodzących między ruskim i rosyjskim językiem paralelnych wersji samych aktów; edycja opatrzona będzie wyczerpującym opisem archeograficznym, wraz z analiza paleograficzną i filigranologiczną dokumentów oraz sfragistyczną zachowanych przy nich pieczęci. Zrealizowana niedawno analogiczna edycja litewska (Vilnius 2016), o nieco szerszej jednak, bo zawężonej do lat 1449-1556 chronologii, wykazująca przy tym nadmierną zależność od XIX-wiecznych edycji rosyjskich i ignorująca dorobek nowszej historiografii (w tym m.in. naszą edycję traktatu rozejmowego z 1542 r. – zob. Bibliografia I, poz.19), pomija znaczącą część w/w archeograficznych aspektów, co ogranicza jej przydatność m.in. do badań filologicznych.

Referaty i wykłady (wybór)

Wyniki moich badań źródłoznawczych, filologicznych, historyczno-literackich i historycznych, dotyczących XV-XVII w., wielokrotnie referowałem na spotkaniach seminaryjnych w Uniwersytecie Warszawskim (m.in. Seminaria prof. Marii Koczerskiej, prof. Henryka Samsonowicza (Instytut Historyczny), prof. Jana Kieniewicza i prof. Aliny Nowickiej-Jeżowej (Wydział „Artes Liberales”)

Poniżej wymieniam ważniejsze referaty wygłoszone na konferencjach i posiedzeniach zespołów poza Wydziałem Historycznym i Wydziałem „Artes Liberales” UW:

w r. 1994:

- *Źródła do dziejów stosunków polsko-moskiewskich w XVI w. (Nowe znaleziska w Archiwum Warszawskim Radziwiłłów)*, konferencja międzynarodowa „Archiwum Radziwiłłów a program UNESCO ‘Pamięć świata’”, Nieborów, 23-24.09.1994, organizator: NDAP (por. **Bibliografia I, poz. 1**);

- *Uniwersalizm wschodni (idea cesarstwa powszechnego w kręgu cywilizacji bizantyńskiej)*, XV Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Gdańsk, 19.09. Organizator: Polskie Towarzystwo Historyczne. Por. **Bibliografia II, poz. 45**;

- *Kołpak Witoldowy czy czapka Monomacha ? Dylematy wyznawców prawosławia w monarchii ostatnich Jagiellonów*, konferencja międzynarodowa „Katolicyzm w Rosji i prawosławie w Polsce (XI-XX w.)”, Warszawa, 27-29.09. Organizator: Polsko-Rosyjska Komisja Historyczna PAN-RAN. Por. **Bibliografia II, poz. 46**;

w r. 1996:

- *Człowiek wobec władzy na Rusi Moskiewskiej (XIV-XVI ww.)*, konferencja „Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym”, Warszawa, 29-31.05. Organizator: IH UW. Por. **Bibliografia II, poz. 47**;

- *Dziki Moskwiczin i „przyjaciel-Moskal”*. Konterfekt Rosjanina w polskiej literaturze romantycznej, konferencja „Związki kulturalne między Polską a Rosją. XI-XX w.”, Moskwa, 10-14.09. Organizatorzy: Komisja Historyków Rosji i Polski RAN-PAN;

w r. 1997:

- *„Herren Rada“ und Dumabojaren zwischen Kampf und Frieden: Anschauungen der litauischen und Moskauer Elite von den Gründen des Krieges im 16. Jahrhunderts*, konferencja „Der Krieg im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit: Gründe und Begründungen für den Krieg“, Würzburg, 15-18.10.1997 (zob. **Bibliografia I, poz. 7**);

w r. 1998:

- *Diaci i pisarze: wczesnonowożytny aparat władzy w Państwie Moskiewskim i w Wielkim Księstwie Litewskim*, konferencja międzynarodowa „Modernizacja struktur władzy w warunkach opóźnienia. Europa Środkowa i Wschodnia na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych”, IH UW – Polski Komitet do Spraw UNESCO, Warszawa, 21-23 V 1998 (por. **Bibliografia II, poz. 49**);

- *Vom „bellum defensivum” zum „bellum externum”. Die Auffassung des polnisch-litauischen Adels von den Gründen des Livländischen Krieges 1558-1582*, konferencja międzynarodowa „Die Wahrnehmung und Darstellung von Kriegen im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit”, Würzburg, 14-17.10.1998 (zob. **Bibliografia I, poz. 13**);

w r. 1999:

- *Rutheni vs. Moschi: elita ruska Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec wojen z Moskwą w XVI w.*, konferencja międzynarodowa „Bielarusy i paljaki: Dyjaloh narodau i kultur. X-XX st. „, Grodno, 28-30.09. Organizator: Grodzieński Uniwersytet Państwowy. Por. **Bibliografia II, poz. 51**;

- *Die Rezeption der „Rerum Moscoviticarum Commentarii” von Sigismund von Herberstein in Polen-Litauen in der zweite Hälfte des 16. Jahrhunderts*, konferencja międzynarodowa „1549–1999. 450 Jahre Sigismund von Herbersteins „Rerum Moscoviticarum Commentarii““, Universität Münster, Abteilung für osteuropäische Geschichte, 12-16.10.1999 (zob. **Bibliografia I, poz. 15**);

w r. 2000:

- *„Pax Moscovitica”: rosyjscy zdobywcy w inflanckich miastach*, konferencja międzynarodowa „Zamki i przestrzeń społeczna w Europie Środkowej i Wschodniej”, Częstochowa-Złoty Potok, 10-14.10. Organizatorzy: Instytut Filozoficzno-Historyczny WSP w Częstochowie. Por. **Bibliografia I, poz. 18**;

- *Panowie Rada i bojarzy dumscy między wojną i pokojem*, konferencja „Stosunki międzywyznaniowe w Europie Środkowej i Wschodniej w XIV-XVII wieku, IH UW, Warszawa, 15-17 XI 2000;

w r. 2001:

- *Wieliczinu baszni izmieriajet jeje tien’*. Nasledje D.S. Lichaczowa i polskaja slawistika, konferencja „Mir gumanitarnej kultury akademika D.S. Lichaczewa. Mieżdunarodnyje Lichaczewskije cztienija”, Sankt Petersburg, 24-25.05.

Organizatorzy: Rosyjski Humanistyczny Uniwersytet Związków Zawodowych (RGUP – Sankt Petersburg), Fundacja im. D. Lichaczowa. Por. **Bibliografia II, poz.135;**

- *Poljaki w Sankt-Pietierburgie: sostojanije istoriografii i nieobchodimost' issliedowanij*, konferencja międzynarodowa „Sankt-Pietierburg i sławianskij mir”, Sankt Petersburg, 29.05. Organizatorzy: Sanktpetersburski Uniwersytet Państwowy (SPbGU), Administracja Sankt Petersburga. Por. **Bibliografia II, poz. 78;**

w r. 2002:

- *Djaken und Schreiber: der frühneuzeitliche Herrschaftapparat im Moskauer Reich und im Großfürstentum Litauen*; konferencja „Ostmitteleuropa im 14.-17. Jahrhundert – eine Region oder Region der regionen?“, IH UW, Warszawa, XI 2002;

w r. 2003:

- *Literatura na służbie diplomatii: k istorii antimoskowskich pamfletow 2. poł. XVI w.*, konferencja międzynarodowa „IV Sławianskije cztienija pamiati prof. P.A. Dmitriewa i prof. G.I. Safronowoj”, Sankt Peteresburg, 12.09. Organizator: Sanktpeteresburski Uniwersytet Państwowy (SPbGU);

w r. 2004:

- „*Dar słowa*” *sołunskich brat'jew i polskaja kultura*”, konferencja międzynarodowa „Sławianstwo w ciwilizacionnom processie”, Sankt Petersburg, 27.05. Organizator: Sankt-Petersburski Dom Kultur Narodowych (SPbDNK), Rosyjska Biblioteka Narodowa;

w r. 2006:

- *Riecz Pospolitaja i narody Kawkaza wo wtoroj połowinie XVI w.*, wykład publiczny w ramach Dni Polskiej Kultury na Kubaniu, Krasnodar, 04.05. Organizatorzy: Kubanski Uniwersytet Państwowy (KGU), Polskie Centrum Narodowo-Kulturalne „Jedność”, Ambasada RP w Moskwie;

w r. 2009:

- *Ruś średniowieczna Juliusza Słowackiego*; konferencja „Juliusz Słowackij i Rossija”, 18-19.11.2009. Organizatorzy: Instytut Polski w Moskwie, Instytut Słowianoznawstwa RAN;

w r. 2010:

- *Wielka Smuta: wojna domowa czy obca interwencja*; wykład + moderowanie w sekcji „Wielka Smuta i rok 1612” - Międzynarodowy Kongres „Polska-Rosja. Trudne tematy. Trzy narracje: historia – literatura – film”, Kraków, 04-06.10. Organizatorzy: Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, PTH, Rosyjski Instytut Kulturologii;

w r. 2011:

- *Polsza i Rossija na pieriekrjestkach istorii*, Moskwa, 11.03 – wykład publiczny w Moskiewskiej Akademii Ekonomiki i Prawa (MAEL) z okazji otrzymania profesury honorowej w/w uczelni;

- *Państwo polsko-litewskie w polityce Iwana IV Groźnego*, konferencja międzynarodowa „Wybitne i kontrowersyjne postaci dziejów Polski i Rosji. Spojrzenie współczesnych historiografii polskiej oraz rosyjskiej”, Wrocław, 13-14.04. Organizator: Uniwersytet Wrocławski, Wydział Historyczny;
  - *Mieczem i piórem. Niemcy na polsko-litewskiej służbie w dobie wojny inflanckiej (1554-1582)*, konferencja międzynarodowa „Bałtyjski trochutnik. Recz Paspalitaja, Szwecja i Rasija w XVI-XVIII stahoddziach, Minsk, 14-16.09. Organizatorzy: Białoruski Instytut Prawoznawstwa (BIP – Minsk), Instytut Polski w Minsku;
  - *Profesor Ludwik Bazylow jako współprzewodniczący Komisji Historyków Polskiej i Radzieckiej Akademii Nauk*, konferencja Komisji Historyków Polski i Rosji „Akademie Nauk Polski i Rosji, uniwersytety, wyższe uczelnie, zakłady i towarzystwa naukowe: polsko-rosyjskie relacje w sferze nauki”, Warszaw-Pułtusk, 17-21.10. Organizatorzy IHN PAN, Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor;
  - *„Trzeci Rzym” a Carogród – dyplomacja moskiewska wobec tradycji bizantyńskiej (schyłek XV – pocz. XVII w.)*, konferencja międzynarodowa „Bizancjum a renesansy. Dialog kultur, dziedzictwo antyku – tradycja i współczesność”, Warszawa, 19-21.10, Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” UW;
  - *Odna bitwa – dwa narratiwa: miniatury Licewogo Lietopisnogo Swoda i pamjatniki jagiellonskiej ikonografii o srazenii pri Orsze (1514)*, konferencja „Die Illustrierte Chronikhandschrift des Zaren Ivan IV. Groznyj. Ein Schlüsselwerk der Moskauer Historiographie und Buchkunst zwischen Spätmittelalter und Früher Neuzeit und seine Stellung im gesamteuropäischen Kontext“, Bayerische Staatsbibliothek München, 7-9.12.2011. Organizator: Osteuropa-Institut Regensburg;
- w roku 2012:
- *Smutnoje wriemja w istoriczeskoj pamjati poljakow*, konferencja międzynarodowa „Victor Choriev - Amicus Poloniae. K jubileju 80-letija Wiktora A. Choriewa, Moskwa, 22.02.2012. Organizator: Instytut Słowianoznawstwa (por. **Bibliografia I, poz. 21**);
  - *Skąd przyleciał orzeł dwugłowy? Uwagi o początkach moskiewskiej sfragistyki państwowej* – Warszawa, 20.04, Instytut Historii PAN. Organizator: Polskie Towarzystwo Heraldyczne;
  - *Ruś średniowieczna Juliusza Słowackiego – między historią a mistyką*; konferencja międzynarodowa „Polska – Rosja: dialog kultur. Pamięci Profesor Heleny Cybienko”, Warszawa, 27-28.04. Organizator: Instytut Rusycystyki UW;
  - *Woin rodiny ili sołdat udaczi? Wokrug snoszenij Jana Pietra Sapiegi s Prokopijem Ljapunowym*, konferencja „Smutnoje wremja w Rossii w naczalie XVII w.: poiski wychoda”, Jarosław, 06-09.06; Organizatorzy: IRI RAN, Administracja Obwodu Jarosławskiego i in.. Por. **Bibliografia II, poz. 155**;
  - *Jedna bitwa – dwie narracje: batalia orszańska (1514) w ikonografii jagiellońskiej i moskiewskiej*, XXI Konferencja Komisji Lituanistycznej PAN, 25-26.09. Por. **Bibliografia I, poz. 29**;
  - *„Niepobedimyj bastion istinnoj wiery” - oborona Troice-Siergijewa monastyria (1608-1610) i oborona Czenstochowy (1656). K voprosu o nekotoryh aspektach*

mifologizacji nacionalnoj istorii, konferencja międzynarodowa „Smutnoje wrem’ja w Rossii. Konflikt i dialog kultur”, Sankt Petersburg, 12-13.10; organizator – Sankt-petersburski Uniwersytet Państwowy (SPbGU);

- *Wozrozdienije iz niebytja: Smuta i Potop na piereputjach nacionalnych mifologii*, konferencja „Smuta w Rossii i Potop w Rieczy Pospolitoj: opyt priedolenija gosudarstwiennogo krizisa w XVII stolietii”, Moskwa, 24-26.10.2012. Organizatorzy: Instytut Historii Rosji RAN, CPRDiP. (por. **Bibliografia I, poz.28**);

- *Polskij wzgljad na Smutnoje wremja*, wykład w cyklu Academia TV Kultura, Moskwa, 13.11. Organizator: TV Kultura, Federalna Służba Archiwalna Rosji – zob. http://tvkultura.ru/video/show/brand_id/20898/episode_id/171907/viewtype/calendar/year/2012/month/11/;

w roku 2013:

- *Jagiellonowie i Moskwa*, konferencja międzynarodowa „*Europa Jagellonica. Sztuka, kultura i polityka w Europie Środkowej za panowania Jagiellonów*”, Warszawa, 11-12.01.2013. Organizator: Zamek Królewski w Warszawie (por. **Bibliografia I, poz. 22**);

- *Akt izbranija korolewicza Władysława Wazy na rossijskij priestoł (1610) – wniesniepoliticzeskij kontrakt ili sosłownaja priwilegija?* - panel międzynarodowy „Obszczestwiennno-prawowyje aspiekty Smutnogo wriemieni”, Moskwa, 13.02. Organizator: Moskiweska Alademia Ekonomiki i Prawa (MAEL);

- *Polskije istoriki i archiwisty w carskom Pietierburgie* - konferencja międzynarodowa „Polski Petersburg historia i pamięć”, Sankt Petersburg, 10-12.04. Organizatorzy: MKiDN RP, Federalna Służba Archiwalna FR, Rosyjskie Państwowe Archiwum Historyczne (RGIA – Sankt Petersburg), MCK Kraków. Por. **Bibliografia II, poz. 56**;

- *Pułapki pamięci historycznej – polsko-rosyjski spór o przeszłość* – konferencja „Academia in Public Discourse Poland-Russia: Polityka historyczna – wersja polska i rosyjska”, Moskwa, 11-13.05. Organizatorzy: Instytut Badań Teoretycznych i Historycznych w Humanistyce, Państwowy Uniwersytet Badawczy – Wyższa Szkoła Ekonomii (HSE – Moskwa);

- *Sibir’ w kolonialnom diskursie (XVI – naczało XX w.). Nieskolko soobrazenij s polskoj pierspiektiwj* konferencja „Wstriezca na Bajkale: wremja proszlogo, wyzowy buduszczezo”, Ułan Ude Ude – Maksimicha, 20-23.08. Organizatorzy: Buriacki Uniwersytet Państwowy, WAL UW. Por. **Bibliografia II, poz. 54**;

- „*Pax Moscovitica*” - *vokrug russkogo władyczestwa w Liwonii*, konferencja międzynarodowa „Bor’ba za Jugo-Vostočnuju Pribaltiku v srednevekov’e i novoe vremja”, Sankt-Petersburg, 12- 14.10.2013. Organizator: Fakultet Historyczny SPbGU; por. **Bibliografia II, poz. 55**;

- *Nacjonalizm jako czynnik kształtowania nowej rosyjskiej tożsamości. Centrum a prowincja* - konferencja „Polska-Rosja: poszukiwania nowej tożsamości” (w ramach programu „Academia in Public Discourse: Poland-Russia”), Warszawa, 09-11.12. Organizatorzy: WAL UW, Fundacja „Instytut Artes Liberales”). Por. **Bibliografia II, poz. 59**;

w roku 2014:

- „*Moja Rosja*” – wykład publiczny, Międzynarodowe Centrum Kultury, 08.04.2014. Organizatorzy: MCK, CPRDiP;
- *Rossija – Anglia – Polsko-Litowskoje gosudarstwo: Posolstwo Osipa Nepei w London i jagiellonskaja diplomatija (1557 god)*, konferencja międzynarodowa „Rossija – Wielikobritanija. Piat’ wiekow kulturnych swiaziej”, Sankt Petersburg, 06-08.06.2014 – w ramach „VI Miezdunarodnogo petrowskogo kongressa”. Organizatorzy: Institut Pietra Wielikogo, Ermitaż, British Council, Cambridge University, Fundacja D.S. Lichaczowa. (por. **Bibliografia I, poz. 23**);
- *Perła renesansowej batalistyki w zbiorach MNW: obraz „Bitwa Pod Orszą” funkcje dokumentacyjne i kommemoratywne, laudacja rycerstwa w monarchii Jagiellonów* – panel dyskusyjny, Warszawa, 07.09, Muzeum Narodowe w Warszawie (głos w debacie). Por. **Bibliografia I, poz. 29**;
- *Wygrać zwycięstwo: wątki orszańskie w jagiellońskiej dyplomacji i propagandzie*, konferencja międzynarodowa „1514 m. Oršos mūšis: karinė pergalė ir jos ženklai. Skiriama Oršos mūšio 500 metų sukakties minėjimui”, Wilno, 26-27.09 – organizatorzy: Instytut Historii Litwy, Wydział Historyczny Uniwersytetu Wileńskiego;
- *Царьград и Росия Микра: вокруг дискуссионных вопросов византийско-русских отношений в 13-15 в.*, konferencja międzynarodowa „Colloquia Russica V: Rus a Stredná Európa v 11.-14. storočí”, Spišská Kapitula, 16-18.10 – organizatorzy: WH UJ, Uniwersytet Komenskigo w Bratysławie, International Visegrad Fund). Por. **Bibliografia II, poz. 85**;
- „*Malowana wiktoria. 500 lat bitwy pod Orszą – od zwycięstwa do legendy*” – debata międzynarodowa (referat + moderowanie dyskusji). Warszawa, 27.10. Organizator: CPRDiP;
- «*Особенности исторической памяти о Первой мировой войне в России и Польше*» - konferencja międzynarodowa «Pierwaja mirowaja wojna w istorii gosudarstw i nsud’bach ljudiej”, Moskwa, 24.11. Organizatorzy: MAEL, WAL UW) ;
- *Pamięć o I wojnie światowej w kontekście grobów oraz innych form upamiętnienia żołnierzy armii rosyjskiej na obszarze dzisiejszej Polski i Rosji* (wprowadzenie do dyskusji, moderowanie), Academia in Public Discourse Poland-Russia: Expanding the Breathing Space, Warszawa, 8-10.12. Organizatorzy: WAL UW, Fundacja „Instytut Artes Liberales”;

w roku 2015:

- *Niewierbalnaja kommunikacija w diplomatii* – wykład w ramach warsztatów międzynarodowych „Archieologija Tieksta – 4: widiet’, słyszat’, czitat’”, Soczi, 03.02. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);
- *Rossija w putiewych zapiskach inostrancew (XV-XVIII w.)* - wykład w ramach warsztatów międzynarodowych „Archieologija Tieksta – 4: widiet’, słyszat’, czitat’”, Soczi, 05.02. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);

- *Rzeczpospolita wobec pretensji Moskwy/Rosji do ziem ruskich*, konferencja międzynarodowa „O ziemię naszą, nie waszą – myśl polityczna a procesy narodotwórcze w Europie Środkowej i Wschodniej”, Warszawa, 16-17.04. Organizator: Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia (por. **Bibliografia I, poz. 31**);
- *Istrieckeskaja pamiat' i diplomatija: opyt rossijsko-polskich odnoszenij* - wykład z okazji jubileuszu 100-lecia Uniwersytetu Rostowskiego, Rostów n/Donem, 16.05. Organizator: Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych SFedU;
- *Polacy i Ukraińcy: jedna historia-dwie narracje*, wykład w Towarzystwie Naukowym Warszawskim (TNW), Warszawa, 26.05;
- *Mediewistika w trudach Komissii istorikow Polshi i Rossii: niekotoryje itogi*, konferencja międzynarodowa „Rossija w polskiej historiografii – Polska w rosyjskiej historiografii”, Moskwa, 23-25.06. Organizator: PAN i RAN (Komisja Historyków Polski i Rosji);
- *Rosyjska polityka historyczna – jak powinna reagować Polska?* – konferencja „Polska Polityka Wschodnia”, Wrocław-Wojnowice, 08-10.10 (udział w panelu dyskusyjnym);
- *Priepodawanije istorii w kontiektie liberalnogo obrazowania: opyt Fakultieta „Artes Liberales” WU*, konferencja międzynarodowa „Uniwersitet w mieniajuszczemsia mirie”, Rostów n/Donem, 13-15.10. Organizator: Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU);
- *«Ruś nasza» vs. Moskonia. Nasledije DREWNIJ Rusi kak instrument diplomatii Polsko-litowskiego gosudarstwa XVI – pierwoj połowiny XVII w.*, konferencja międzynarodowa „Drewniaja Rus' poslie DREWNIJ Rusi: dyskurs wostocznosławianskiego (nie)jedinstwa, Minsk, 04-06.11. Organizatorzy: DHI Moskau, Republikański Instytut „Wyższa Szkoła”. Por. **Bibliografia I, poz. 30**;
- *Polsza i Rossija: političeskoj konflikt wokrug istoričeskoj pamiaty* – wykład publiczny w Uniwersytecie Al-Farabi, Ałmaty, 30.11. Organizator: Konsulat Generalny RP w Ałmaty, Akademia Dziennikarstwa Kazachstanu (AJK);
- *Encyklopedia internetowa „Polski Petersburg” – cele i wyzwania*, prezentacja projektu podczas międzynarodowej konferencji „historia Polski w międzynarodowej perspektywie, Kraków 03.12. Organizatorzy: MSZ RP, MCK w Krakowie;
- *Państwo Moskiewskie wobec umowy kiejdańskiej* - konferencja międzynarodowa „Wokół układu kiejdańskiego 1655 roku. Rzeczpospolita Obojga Narodów w dobie Potopu”, Częstochowa, 03-06.12. Organizatorzy: IH PAN, IH Akademii im. Jana Długosza, Stowarzyszenie Potomków Sejmu Wielkiego;
- *The Western influence in Rus' in the 10th–13th centuries* – głos w dyskusji i moderowanie, Colloquia Russica VI. Rus' and the Countries of the Latin Culture (10th-16th C.) Krakow, 26–28.11. Organizator – IH UJ. Por. **Bibliografia II, poz. 86**;
- *Russian chronicles as the source for the study of cultural contacts of Rus' with the countries of the Latin West* (głos w dyskusji panelowej) - Colloquia Russica VI: Rus' and the Countries of the Latin Culture (10th-16th C.), Kraków, 26-28.11. Organizator – IH UJ. Por. **Bibliografia II, poz. 87**;

w roku 2016:

- *Problema awtorstwa „Dziela Wielikogo kniazia Moskowskogo”*: Albert Szlichting ili Matiej Strykowski? - wykład w ramach warsztatów międzynarodowych „Archieologia Tieksta – 5: ewolucja informacyjnych systemów i kodów”, Soczi, 05.02. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);
- *Państwo Moskiewskie – między samodzielną rzeczywistością i demokratyczną iluzją*, konferencja „Los wolności w Europie Wschodniej: Autokracja – oligarchia – anarchia?”, Natolin, 23.09. Organizator: Collegium Europejskie;
- *Kultura polska w Rosji w perspektywie czasowej: od monarchii Romanowów do teraźniejszości*, IX Szkoła Polsko-Rosyjska SEW „Historia – polityka – kultura”, Gdańsk, 24.10. Organizator: SEW, Uniwersytet Gdański;
- *Dymitr Lichaczow i Aleksander Zimin: nowe źródła do starego sporu*, debata międzynarodowa „Uczony – Humanista – Obywatel. W 110-tą rocznicę urodzin akademika Dymitra Lichaczowa”, Warszawa, 07.11. Organizatorzy: Komisja „Polono-Russica” WAL, CPRDiP;
- *„Russkaja wiera”*: toczka soprikosnowienija ili polie konflikta miezdu elitoy Wielikogo kniazestwa Litowskogo i Moskowskogo w XVI- 1. pol. XVII w., konferencja międzynarodowa: «Istoriczeskije narratiwy „Rusi” w Wielikim kniazestwie Litowskim, Reczi Pospolitoj, Moskowskim gosudarstwie i Rossijskoj imperii. Koniec XV-sier. XVIII ww.: W poskach swojej istorii”, Lwów, 10-12.11. Organizatorzy: DHI Moskau, Ukraiński Uniwersytet Katolicki (UKU - Lwów);
- *Rol poljakow w kulturnom razwitii impierii Romanowych*, XI Międzynarodowa Konferencja „Poljaki w Rossii”, Krasnodar, 17-18.11. Organizatorzy: Kubanski Uniwersytet Państwowy (KGU), Polskie Centrum Narodowo-Kulturalne „Jedność”, Ambasada RP w Moskwie;

w roku 2017:

- *Posolskije dary w diplomaticzeskich odnoszenijach Polsko-litowskogo gosudarstwa s Rossiej XVI-XVII ww.* – wykład w Wyższej Szkole Ekonomii (HSE), Moskwa, 13.02;
- *Moskwa wobec humanizmu: brzemień ortodoksji czy antylaciński pragmatyzm?*, konferencja „Humanizm między Wschodem i Zachodem”, Warszawa, 20-21.03, WAL UW;
- *„Swiataja Rus” i Rus’ Reczi Pospolitoj*, konferencja międzynarodowa „Topografia wostocznosławiańskich „miast pamiati” końca XV – sieriediny XVIII ww.”, Moskwa, 5-7.10. Organizator: DHI Moskau, Gerda Henckel Stiftung;
- *Pietierburgskaja Polonia w 1917 godu*, konferencja międzynarodowa „Wielikaja rossijskaja rewolucija 1917 g.: sto liet izuczenija”, Moskwa, 8-11.10. Organizator: Instytut Historii Rosji RAN (IRI RAN);
- *Puti i kanały translacji zapadnich paradigm ranniemodernoj istoriczeskoj legitimizacii (w kontekstie naciogenezu Rusi)*, warsztaty robocze projektu „Die Ostslawen auf der Suche nach neuen überregionalen Identitäten (vom Ende des 15. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts) im Kontext der modernen Nationenbildung”, Połock, 10.11. Organizator: DHI Moskau;

- „*Panom Radie Bratii Naszej*”: *elita Reczi Pospolitoj i Moskowskiego gosudarstwa wo wremieniu wojny i mira (XVI-XVII ww.)*, „XII Międzynarodowa Konferencja „Poljaki w Rossii”, Krasnodar, 14-15.11. Organizatorzy: Instytut Naukowo-Badawczy Dziedzictwa Kulturowego im. D.S. Lichaczowa, Polskie Centrum Narodowo-Kulturalne „Jedność”, Ambasada RP w Moskwie;

- *Pamiat' i pamiat'niki. Rossijskije i polskije podchody*, konferencja „Wtoraja Rossijsko-Polskaja polonistyczeskaja konferencija”, Moskwa, 07-09.12, MGIMO MSZ RF;

w roku 2018:

- *Diplomatija – iskusstwo lzi? O professionalnom umienii skrywat' znanije i nieznanije*, warsztaty międzynarodowe „Archieologija Tieksta – 6: nieizwiedannye tropy”, Soczi, 21.03. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);

- *Gosudar' Boris I Fiodorowicz – car-Irod ili żertwa istorii? Literaturnyje i sceniczeskije wopłoszczenija „godunowskogo mifa”*, warsztaty międzynarodowe „Archieologija Tieksta – 6: nieizwiedannye tropy”, Soczi, 21.03. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);

- „*Bona Sforza i wschodni wymiar polityki jagiellońskiej*”, konferencja „Bona Sforza d'Aragona (1494-1557). Legenda i rzeczywistość”, Warszawa, 20-21.04. Organizatorzy: Zamek Królewski w Warszawie, Muzeum Narodowe – Pałac Wielkich Książąt Litewskich w Wilnie.

Wykłady (cykle) i seminaria na uczelniach zagranicznych:

- SPbGU (2004-2005) – wykład monograficzny (2 semestry);
- MGU (2006, 2008) – wykłady monograficzne (semestralne);
- Państwowy Uniwersytet w Syktywkarze (Republika Komi, FR – 2005),
- Moskiewska Akademia Ekonomiki i Prawa (MAEL – 2011),
- Buriacki Uniwersytet Państwowy w Ułan Ude (BGU – IV 2014),
- Południowy Uniwersytet Federalny w Rostowie nad Donem (SFedU – 2015, 2016; we współpracy z Oxford Russia Fund).

Współpraca interdyscyplinarna, konsultacje, ekspertyzy i recenzje

W związku z zasadniczymi kierunkami moich badań ważną część mojej aktywności badawczej stanowią kontakty ze specjalistami innych dyscyplin humanistycznych, warsztatowo i przedmiotowo z nimi związanych, ze szczególnym uwzględnieniem historii sztuki i archiwistyki, a także specyficznych dyscyplin pomocniczych historii (heraldyka, sfragistyka, ikonografia historyczna). Stale współpracuję zatem z badaczami i instytucjami (także zagranicznymi), działającymi w wymienionych dziedzinach, udzielając konsultacji, przygotowując ekspertyzy, opinie i recenzje, a także przybliżając tym środowiskom efekty własnych badań (zob. załączona wyżej lista referatów i wykładów, wygłoszonych poza Uniwersytetem Warszawskim).

Wśród najważniejszych projektów muzealnych, w których realizacji uczestniczyłem, należy wymienić: wystawę „Skarby Kremla. Dary Rzeczypospolitej Obojga Narodów” (Zamek Królewski w Warszawie, IX-XI 1998 – projekt wspólny z moskiewskim Kremlen; por. Bibliografia I, poz. 5), wystawę „Symbol and Form.

Polish Painting 1880-1939” (Państwowe Muzeum Sztuk Pięknych im. A. Puszkina w Moskwie, V-VIII 2009 – była to największa wystawa polskiego malarstwa w Rosji od 1934 r., zrealizowana przez IAM), podczas której nie tylko koordynowałem współpracę polskich i rosyjskich uczestników, ale także konsultowałem szereg jednostkowych opisów, oraz przygotowałem oprawę ekspozycji (cykl koncertów muzyki polskiej). Niestety, najbardziej okazały spośród konsultowanych przeze mnie projektów – wystawa „Polski Petersburg”, przygotowywana na zlecenie MKiDN przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, której otwarciu zaplanowane było na lato 2014 r. w ramach „Roku Polskiego w Rosji”, ostatecznie nie doszedł do skutku ze względów politycznych (jego odwołanie przez stronę polską było oficjalną reakcją na aneksję Krymu). Moja rola w tym przedsięwzięciu, obejmującym kilkanaście członowych instytucji polskich i rosyjskich – muzeów, bibliotek i archiwów- dotyczyła początkowo współudziału w opracowaniu samej koncepcji wystawy i wskazaniu pożądanej lokalizacji, następnie – merytorycznej weryfikacji wytypowanych materiałów, a ostatecznie także opracowania koncepcji i programu zaplanowanego jako impreza towarzysząca polsko-rosyjskiego sympozjum na w/w temat w ramach dorocznego „Piotrowskiego Kongresu” (organizatorzy: MCK, Fundacja im. Dymitra Lichaczowa, Ermitaż). Trwałym dorobkiem tego niezrealizowanego zamierzenia pozostaje encyklopedia internetowa „Polski Petersburg” (www.polskipetersburg.pl), której głównym redaktorem pozostaję do chwili obecnej.

W dziedzinie literatury na szczególne odnotowanie zasługuje moja wieloletnia działalność w charakterze członka zespołu ekspertów Programu Translatorskiego @Poland Instytutu Literackiego w Krakowie w kadencji 2002-2005; uczestnicząc w pracach tego wielce zasłużonego dla promowania polskiej literatury za granicą programu, zaopiniowałem i zrecenzowałem kilkaset aplikacji wydawniczych. Konsultowałem również w zakresie materiału historycznego i literatury staroruskiej projekt edukacyjno-sceniczny Marka Troszyńskiego - „Od rękopisu do światowej prapremiery. Projekt inscenizacji ostatniego dramatu Juliusza Słowackiego Książę Michał Twerski” (WAL UW – Teatr Polski w Warszawie).

Współpraca z Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia w Warszawie, trwająca od początków istnienia tej instytucji, zaowocowała konsultacjami szeregu konkretnych projektów, dotyczących szeroko pojętej historii kultury i sztuki, a także przyniosła trwały dorobek w postaci przygotowania koncepcji naukowej, a następnie koordynowania pod względem merytorycznym działań strony polskiej nad przygotowaniem międzynarodowej konferencji „Wielka Smuta w Rosji i Potop w Rzeczypospolitej. (Moskwa, 24-26 X 2012), a następnie nad przygotowaniem jej materiałów do publikacji jako monografii zbiorowej. Byłem również inicjatorem i autorem koncepcji „Polsko-rosyjskiej szkoły paleografii i neografii cyrylicy”, która po dwóch sezonach (2013-2014) uległa zawieszeniu ze względu na obecny stan stosunków polsko-rosyjskich.

Osobne miejsce zajmują w mojej biografii konsultacje filmowe: uczestniczyłem m.in. w przygotowaniu filmu edukacyjnego filmu edukacyjnego, finansowanego przez MEN, poświęconego bitwie grunwaldzkiej („Legenda Grunwaldu”, reż. M. Gronowski - 2010) oraz filmu biograficznego „Inżynierowie zgody” (*Inżinieri soglasija*), poświęconego działalności Stanisława Kierbedzia (reż. D. Titow -Sankt Petersburg 2004), wielokrotnie emitowany na kanałach centralnych i regionalnych rosyjskiej TV. W latach 2013-2014 pełniłem również rolę głównego konsultanta dokumentalnego cyklu „Pieriekriostki istorii”, obejmującego 4 filmy („Pietrsburgskij polonez”, „Raduga sojuza”, „Sud’by spletienije”, „Fontan ljubwi, fontann ziwoj”), poświęcone historii polsko-rosyjskich kontaktów kulturalnych w XVIII-XX w., ze szczególnym uwzględnieniem konteksty

petersburskiego. Projekt niniejszy, realizowany w ramach wspomnianego wyżej programu „Polski Petersburg”, animowany przez Fundację im. Dymitra Lichaczowa i realizowany przez niezależnego producenta na zamówienie TV Kultura, mimo bardzo pozytywnej oceny pierwszego odcinka, nie został ukończony ze względów stricte politycznych. Wystąpiłem również w filmie dokumentalnym TVP „Polacy nad Newą” (2002), emitowanym wielokrotnie m.in. przez TVP Polonia i TV Historia.

Szczegółowy wykaz konsultowanych wydawnictw oraz recenzji oraz udziału w gremiach eksperckich i redakcjach krajowych i zagranicznych zob. niżej.

Konsultacja wydawnictw zagranicznych:

- Ł.N. Prostowołosowa, *N.P. Lichaczew: sud'ba i knigi. Bibliograficzeskij ukazatel*, Moskwa RGGU 1992;
- W. A. Kołobkow, *Mitropolit Filipp i stanowlenije moskowskogo samodierzawija. Opricznina Iwana Groznogo*, Sankt-Petersburg: izd. Aletieja, 2004, ss. 639 (ISBN 5-89329-567-6);
- *Polskaja kultura w zierkale wiekow*. Sostawitel I. Swietłow. Moskwa: izd. Materik, 2007, ss. 720 (ISBN 5-85646-175-4);
- *Katoliczeskaja Encikłopedia. T. III. M-P*. Moskwa: „Naucznaia kniga” Izdatielstwo Franciskancew, 2007, ss. 1910 (ISBN 978-5-91393-016-3);

Recenzje rozpraw doktorskich:

- K.J. Jerusalimskij, „*Istoria o wielikom kniazie Moskowskom*” *A.M. Kurbskogo: Archeograficzeskije i istoriograficzeskije aspiekty*, Moskwa: Institut Wsieobszcej Istorii RAN, 2002.

Recenzje wydawnicze:

- K.J. Jerusalimskij, *Sbornik Kurbskogo*. T. I-II, Moskwa: izd. Znak, 2009;
- *Eliasz Pielgrzymowski, Poselstwo i krótkie spisanie rozprawy z Moskwą. Poselstwo do Zygmunta Trzeciego*. Wyd. i oprac. R. Krzywy, Warszawa 2010 (= Humanizm. Idee, nurty i paradygmaty humanistyczne w Kulturze staropolskiej. Polonika, t. IV);
- *Bielarusskaja dawnina. Studia et Fontes*. Vol. 3, Minsk 2016.

Recenzent polskich i zagranicznych czasopism naukowych:

- *Acta Poloniae Historica* (Warszawa);
  - *Colloquia Humanistica* (Warszawa, IS PAN);
  - *Colloquia Russica* (Kraków, UJ);
  - *Kronika Zamkowa* (Zamek Królewski, Warszawa)
  - *Legatio. The Journal for Renaissance and Early Modern Diplomatic Studies* (Warszawa, IH PAN);
  - *Przegląd Historyczny* (Warszawa, IH UW)
  - *Studia et documenta slavica* (Opole, UO)
  - *Studia Źródłoznawcze. Commentationes* (Warszawa)
  - *Terminus* (Kraków, UJ)
  - *Bieloruska Dawnina, Studia et Fontes* (Minsk, Białoruś)
  - *Nowoje Proszłoje // The New Past* (Rostow n/Donem)
  - *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* (Sankt Petersburg)
- Recenzent jury „Nagrody „Przeglądu Wschodniego” (2013, 2017)
 Recenzent Programu „Juventus Plus” (MNiSW, 2016)

Członkostwo komisji i komitetów

od 1995 - członek Komisji Historyków Polski i Rosji (d. Komisja Historyczna PAN-RAN);

1995-1998 – członek Rady Archiwalnej przy NDAP

od 2016 – członek Komitetu Słowianoznawstwa PAN (kadencja 2015-2018)

Udział w kolegiach redakcyjnych krajowych i zagranicznych

1988-2000 – współpracownik działu bibliograficznego „*Russia Mediaevalis*” (München: Wilhelm Fink Verlag, Bd. V-VIII);

1994-2002 – członek redakcji Magazynu Historycznego „*Mówią Wieki*” (Warszawa);

od 1995 – główny redaktor serii „*Monumenta historica res gestas Europae illustrantia. Fontes XV-XVII saec. // Pamjatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII w.*” (Moskwa-Warszawa). Opublikowano dotychczas 9 tomów (zob. Bibliografia I, poz. 32-40);

1999-2003 – członek redakcji serii „*Colloquia*” Centrum Historii Europy Środkowo-Wschodniej IH UW.

od 2011 – członek rady redakcyjnej czasopisma „*Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*” (Sankt Petersburg);

od 2014 – główny redaktor encyklopedii internetowej „*Polski Petersburg*”, afiliowanej przy Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie: <http://www.polskipetersburg.pl/>;

od 2014 – członek rady redakcyjnej serii „*Tri stoletija Wostocznoj Jewropy (XV-XVII ww.). Seria izdanij istocznikow*” (Sankt Petersburg, Izd. Dmitrij Bułanin);

od 2015 – członek rady redakcyjnej czasopisma „*Nowoje Proszłoje // The New Past*” (Rostow n/Donem);

Ponadto w latach 2001-2005 redaktor serii popularno-naukowej „*Polonica Petropolitana*” (wydawca – Konsulat Generalny RP w Sankt Petersburgu); opublikowano 6 zeszytów.

Udział w gremiach eksperckich

2002-2005 - członek zespołu ekspertów Programu Translatorskiego @Poland Instytutu Literackiego w Krakowie;

od 2004 - członek Rady Ekspertów Międzynarodowej Nagrody „Baltic Star”. (*International Award for Development and Consolidation of Humanitarian Relations in Countries of the Baltic Region* – Sankt Petersburg).

Dydaktyka uniwersytecka i prace na rzecz jednostki

W ramach dydaktyki uniwersyteckiej w latach 1990-2000 i 2009-2013 prowadziłem na Wydziale Historycznym rozliczne zajęcia warsztatowe z zakresu moich chronologicznych kompetencji (m.in. Historia powszechna średniowiecza, Nauki pomocnicze historii średniowiecznej, Historia powszechna nowożytna, Nauki pomocnicze historii nowożytnej, Edytorstwo źródeł historycznych, Paleografia łacińska, Paleografia i neografia cyrylicy), seminaria oraz wykłady monograficzne (Dzieje stosunków polsko-rosyjskich – w j.ros), a także wykłady kursowe w innych jednostkach UW (m.in. Cywilizacja rosyjska – Instytut Kultury Polskiej, Historia Rosji – w j. pol. i ros., Instytut Rusycystyki). Podczas pracy w IH UW byłem również przez wiele lat kuratorem współpracy naukowej i wymiany z instytucjami rosyjskimi (MGU, RGGU,

RGADA) oraz opiekunem naukowym międzywydziałowego Studenckiego Koła Badań nad Staroobrzędowstwem (1998-2000).

W latach 2012-2013 wypromowałem także 3 prace licencjackie i byłem recenzentem 1 pracy (zob. www.apd.uw.edu.pl).

Po podjęciu pracy na Wydziale „Artes Liberales” prowadzę zajęcia warsztatowe i wykłady, powiązane z interdyscyplinarnym programem jednostki (m.in. wykłady kursowe: Wprowadzenie do historii i literatury Bizancjum i Historia Śródziemnomorza do końca XVIII w., seminarium magisterskie, konwersatorium „Najważniejsza ze sztuk. Kino w polityce historycznej ZSRR i Rosji”); uczestniczyłem również w realizacji przedmiotu interdyscyplinarnego „Lektura tekstu artystycznego”, adresowanego do studentów Kolegium AL (r.ak. 2016/2017). Od r. 2013 współpracuję również z interdyscyplinarnym seminarium „Pogranicza cywilizacji” dla międzynarodowego programu doktoranckiego „Searching Identity: Global Challenges, Local Traditions”.

Zmiana jednostki UW nie oznaczała zaniechania mojej współpracy z Wydziałem Historycznym, gdzie prowadzę zajęcia dla tzw. specjalizacji rosyjskiej – wykład „Od Rusi do początków imperium” oraz konwersatorium „Wielonarodowe imperium – Polacy w Rosji (do 1917 r.). W latach 2013-2014 byłem autorem koncepcji i koordynatorem naukowym „Polsko-rosyjskiej szkoły paleografii i neografii cyrylicy”, prowadzonej przez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia oraz IH UW.

W ramach obowiązków na macierzystym wydziale prowadzę również od kilku lat specjalne seminarium „Polono-Russica” dla stażystów z Europy Wschodniej (stypendyści MSWiN, pracownicy i studenci uczelni partnerskich itd.), które ze względów obiektywnych kontynuowane jest zazwyczaj także po ukończeniu zajęć dydaktycznych (czerwiec-lipiec) oraz sprawuję regularnie opiekę naukową nad licznymi przybyszami z Rosji, Białorusi i Ukrainy. W latach 2013-2017 aktywnie uczestniczyłem w programie „Academia in Public Discourse: Poland – Russia”, biorąc udział w przygotowaniu kolejnych sesji, uczestnicząc czynnie w debatach (referent, moderator, panelista), współprowadząc praktyki wyjazdowe studentów UW (m.in. Kaliningrad, Sankt Petersburg, Moskwa, Ułan Ude).

W latach 2016-2018 uczestniczyłem w prowadzonym przez Marka Troszyńskiego (IBL PAN) projekcie dydaktycznym, mającym za cel przygotowanie wystawienia ostatniego dramatu Juliusza Słowackiego (r.ak. 2016/17 - „Od rękopisu do światowej prapremiery. Projekt inscenizacji ostatniego dramatu Juliusza Słowackiego Książę Michał Twerski”; r. ak. 2017/18 - „Książę Michał Twerski” Juliusza Słowackiego – Wizja sceniczna”). Zamyśl ten uwieńczony został prapremierą światową dzieła z udziałem studentów WAL UW – uczestników projektu - w ramach przygotowanego dla festiwalu „Nowe Epifanie” wystawienia „Króla-Ducha” (reż. Łukasz Kos - spektakle w Teatrze Polskim w Warszawie, 20, 22, 23 marca br.). Udział w projekcie, do którego zaproszony zostałem jako ekspert od dziejów Rusi i literatury staroruskiej, zaowocował ostatecznie podjęciem wspólnie z M. Troszyńskim prac nad krytyczną edycją dramatu i studium zainteresowań poety dziejami Słowiańszczyzny Wschodniej.

Od momentu podjęcia pracy na Wydziale „Artes Liberales” wypromowałem 1 magistra (<https://apd.uw.edu.pl/diplomas/146272/>) i recenzowałem 2 prace licencjackie (w tym – 1 w IH UW). Obecnie – wspólnie z prof. Janem Kieniewiczem (WAL UW) – opiekuję się pracą doktorską p. Iriny Kołuzajewej „Filon Kmita Czarnobyłski: gente Ruthenus natione Lithuanus?” (<https://apd.uw.edu.pl/diplomas/148475/>).

Inne przejawy aktywności środowiskowej:

- 1991-1993 – sekretarz naukowy Instytutu Historycznego UW

- 1992-2000 - prezes zarządu Fundacji Naukowej Instytutu Historycznego UW „KLIO”
- od 2013 – kierownik Komisji „Polono-Russica” WAL UW

Stypendia i kwerendy zagraniczne

Stypendia i staże (wybór):

1997, II-X – stypendium Volkswagen-Stiftung (pobyty badawczy w Ludwig-Maximilians-Universität München, Historisches Seminar - Abteilung für Geschichte Osteuropas und Südosteuropas; Osteuropa-Institut München).

Wielokrotne pobyty i staże w instytucjach rosyjskich:

- Uniwersytet Moskiewski (MGU):

1996, I-II (2 tygodnie),

1998, I-II (2 tygodnie),

2012, II (2 tygodnie),

2013, I-II (2 tygodnie)

- Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny (Moskwa) – RGGU:

1991, XI-XII (2 tygodnie); 1992, XI-XII (2 tygodnie);

- Państwowy Uniwersytet w Syktywkarze (Rep. Komi) – IV 2004 (1 tydzień);

- Buriacki Uniwersytet Państwowy – BGU(Ulan Ude): IV 2014 (10 dni);

- Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem):

2015, I-II (1 tydzień), 2016, II (1 tydzień), 2018, III (1 tydzień). Wszystkie pobyty w ramach współpracy z **Russia Oxford Fund**.

Odbyłem również 2-tygodniowy staż na Państwowym Uniwersytecie Lwowskim im. I. Franko w ramach współpracy międzyuczelnianej (IX 1999).

Kwerendy:

W ramach moich prac badawczych prowadziłem rozległe kwerendy w zasobach instytucji rosyjskich (Moskwa, Petersburg, Smoleńsk, Jarosław i in.), korzystając z rozlicznych form wymiany między UW i uczelniami moskiewskimi (MGU, RGGU, MAEL) oraz w ramach kierowanych przez siebie grantów badawczych (wykaz najistotniejszych pobytów badawczych w Rosji poniżej). Wypada także nadmienić, iż w latach 2000-2009 dysponowałem dodatkowymi możliwościami prac w zbiorach bibliotecznych i archiwalnych Federacji Rosyjskiej, nieprzerwanie zamieszkując na jej obszarze blisko 9 lat. Moje poszukiwania koncentrowały się przede wszystkim wokół dokumentacji dyplomatycznej i propagandowej z XVI-XVII w., ze szczególnym uwzględnieniem nieznanej poloniki (patrz wyżej, pkt. 4a). Poczynione w ich toku znaleziska zostały w istotnym stopniu uwzględnione w kolejnych tomach serii „Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec.” (por. **Bibliografia I, poz. 31-40**). Efektem dodatkowym wspomnianych kwerend było odnalezienie i zidentyfikowane w zasobach instytucji rosyjskich zachowanych w całości lub fragmentarycznie ponad 100 ksiąg grodzkich i ziemskich z obszaru I Rzeczypospolitej (spis przekazany NDAP), w tym uznanej za bezpowrotnie zaginioną księgi ziemskiej przedeckiej z lat 1408-1414 (do 1939 r. w zbiorach AGAD) oraz pozyskanie z ze zbiorów dwóch instytucji w Jarosławlu n/Wołągą mikrofilmów ksiąg, odnalezionych przez nas w zasobach GAJO i Oddziału Rękopisów Muzeum (w tym: lubelskiej księgi wpisów z lat 1460-1465, lubelskiej księgi grodzkiej z lat 1542-1546, księgi ziemskiej brasławskiej z r. 1620), przekazanych następnie nieodpłatnie NDAP.

Pozyskałem również inwentarz i mikrofilmy poloników, dotyczących rosyjskiej gałęzi Zakonu Kawalerów Maltańskich (Moskwa - RGADA, fond 28), których zakup sfinalizowany został ze środków Andrzeja Stanisława Ciechanowieckiego.

Osobne miejsce zajmuje w moim dorobku pozyskanie materiałów z Archiwum Polityki Zagranicznej Rosji (AWPR – Moskwa), odnoszących się do utworzenia w 1926 r. Konsulatu RP w Leningradzie, przekazanych do Archiwum MSZ i wykorzystanych następnie przez Konsulat Generalny RP w Sankt Petersburgu podczas obchodów 80-lecia powstania polskiej placówki dyplomatycznej nad Newą (por. J. Koziczyński, M. Kunkite, *Polska misja dyplomatyczna nad Newą 1926-1989*, Muzeum Narodowe Warszawa 2007, 169 s., ISBN 978-83-7100-912-9).

Kwerendy w archiwach i bibliotekach Rosji:

- **Moskwa:** Rosyjskie Państwowe Archiwum Akt Dawnych – RGADA – m.in. III-IV 1993, I-II 1995, IV 1996, IV 1999, VIII-IX 2015, II, VI; 2017; Oddział Rękopisów Państwowego Muzeum Historycznego (OR GIM);
- **Sankt-Petersburga:** Rosyjska Biblioteka Narodowa – RBN, Dział Rękopisów; Biblioteka Akademii Nauk – BAN, Biblioteka i Archiwum Sankt-Petersburskiego Oddziału RAN;
- **Smoleńsk:** Archiwum Państwowe Obwodu Smoleńskiego – GASO, XI 1993;
- **Jarosławla nad Wolgą:** Archiwum Państwowe Obwodu Jarosławskiego – GAJO, VIII 1993.

W powyższym wykazie nie ujęto licznych sondażowych kwerend w instytucjach Orenburga, Ułan Ude, Krasnodaru i in.

Ponadto przeprowadzono również szereg kwerend archiwalnych i bibliotecznych w innych krajach, wśród których szczególnie należy odnotować poszukiwania w zasobach instytucji monachijskich (Bayerische Staatsbibliothek i Bayerisches Hauptstaatsarchiv - 1997, 1999), wiedeńskich (Osterreichisches Staatsarchiv – Abt. Haus- Hof- und Staatsarchiv – 1999, VIII), lwowskich (Biblioteka im. Stefanyka, Biblioteka Uniwersytecka - 1999) i wileńskich (Biblioteka Uniwersytecka, Biblioteka LAN - 1999).

Popularyzacja

Na przestrzeni ostatnich dekad opublikowałem ponad 60 artykułów popularno-naukowych w renomowanych czasopismach krajowych (m.in. „*Mówią Wieki*”, „*Polityka*”, „*Nowa Europa Wschodnia*”, „*Dziennik Zachodni*”) i zagranicznych („*Rodina*”, „*Znanje-Siła*”, „*IstoriK*”), co dokumentuje załączona bibliografia – zob. Bibliografia II, poz.poz. 102-165. W latach 1995-2002 pozostawałem członkiem redakcji magazynu historycznego „*Mówią Wieki*”, najpopularniejszego krajowego czasopisma historycznego o półwiecznej metryce. Publikacje te w przeważającej części dotyczyły historii i kultury Polski i Europy Wschodniej, aczkolwiek istotną część mojej aktywności popularyzatorskiej stanowią kwestie związane z dziejami Polonii, zwłaszcza petersburskiej. W związku z wieloletnim pobytem na stanowiskach dyplomatycznych w Rosji, podjąłem szereg działań medialnych i menadżerskich, związanych z upamiętnieniem dorobku cywilizacyjnego petersburskich Polaków, czego przejawem było m.in. powołanie do życia w 2001 r. serii wydawniczej „*Polonica Petropolitana*” (wydawca: Konsulat Generalny RP w Petersburgu), której pierwsze 6 tomów redagowałem osobiście (Bibliografia II, poz.poz. 96-101). Zainicjowałem również publikację kolejnej serii, poświęconej muzyce polskiej („*Pieterburskaja muzikalnaja polonistika*” – wydawca Rosyjski Instytut Historii Sztuki w Sankt Petersburgu; wydano

4 zeszyty; czynnie wzięłem udział w redagowaniu zeszytów 2-4) oraz publikację popularnej serii przekładów polskiej poezji („*Biblioteczka Lektur Polonijnych*” - wydawcy: Konsulat Generalny RP i Instytut Polski w Sankt Petersburgu), w której ukazało się kilkanaście zeszytów monograficznych (m.in. Konstantyn Ildefons Gałczyński, Tadeusz Różewicz, Władysław Broniewski). Wśród najistotniejszych osiągnięć w zakresie promocji polskiej literatury pragnę wymienić zainicjowanie i realizację pierwszej pełnej edycji „Petersburga” Jarosława Iwaszkiewicza w przekładzie Jewgienija W. Niewiakina (wcześniejsze wydanie z 1978 r. zostało poważnie ocenzurowane), która ukazała się w ramach obchodów 300-lecia Sankt Petersburga, opatrzona moim wstępem (por. Bibliografia II, poz. 137).

Problematyka petersburska towarzyszyła mi również w późniejszym okresie: udział ekspercki w wystawienniczym projekcie MKiDN „Polska i Petersburg” (impieza, planowana na rok 2014, podzieliła los „Roku Polskiego w Rosji”, odwołanego przez Rząd RP w następstwie aneksji Krymu), zaowocował ostatecznie współpracą z krakowskim Międzynarodowym Centrum Kultury i petersburską Fundacją im. Dymitra Lichaczowa przy utworzeniu internetowej encyklopedii „Polski Petersburg” (www.polskipetersburg.pl), której jestem redaktorem głównym.

Działalność w zakresie popularyzacji znajomości języka i literatury polskiej wśród rosyjskiej Polonii obejmowała również mój wieloletni (nieodpłatny) udział jako wykładowcy w kolejnych edycjach Letniej Szkoły Języka i Kultury Polskiej w Sankt Petersburgu (2002-2015), współorganizowanej przez Wspólnotę Polską i polskie placówki dyplomatyczne w FR.

Popularyzacja historii i kultury polskiej w Rosji zaowocowała również serią wspólnych artykułów-wywiadów z ambasadorem Jerzym Bahrem na łamach renomowanego miesięcznika „Posiew” (Bibliografia II, poz. 142-146), które legły u podstaw publikacji książkowej Siergieja Wieriwkina (Bibliografia II, poz. 91).

Osobne miejsce zajmuje w moim dorobku popularyzatorskim działalność medialna: od r. 2010 regularnie udzielam wywiadów krajowym rozgłośniom radiowym (ze szczególnym uwzględnieniem Radio TokFM) i biorę udział w programach telewizyjnych, poświęconych problematyce kulturalnej i naukowej (zwłaszcza Polsat, program „Prawy do Lewego. Lewy do Prawego”). W r. 2010 byłem uczestnikiem filmu edukacyjnego, finansowanego przez MEN, poświęconego bitwie grunwaldzkiej („Legenda Grunwaldu”, reż. M. Gronowski).

- Do swoich najistotniejszych wystąpień medialnych zaliczam udział w elitarnym cyklu wykładów „Academia”, prowadzonym przez moskiewską TV Kultura: wygłoszony wówczas przeze mnie 45-minutowy wykład *Polskiej wzgląd na Smutnoje wremja* (http://tvkultura.ru/video/show/brand_id/20898/episode_id/171907/viewtype/calendar/year/2012/month/11/), stanowił w istocie rzecz pierwszą publiczną i ogólnie dostępną prezentację polskiego punktu widzenia na przyczyny Wielkiej Smuty, stanowiącej wszak od stuleci jeden z głównych czynników, kształtujących w Rosji negatywny stereotyp Polski i Polaków. Warto zapewne nadmienić, iż był to dotychczas jedyny przypadek zaproszenia polskiego badacza do tego elitarnego programu, stanowiącego na przestrzeni wielu lat wizytówkę poważanego i zasłużonego dla promocji nauki kanału, regularnie goszczącego wybitnych przedstawicieli rosyjskiej humanistyki.

Ważną część moich działań popularyzatorskich stanowi współpraca z Uniwersytetami Trzeciego Wieku w Warszawie i aglomeracji stołecznej (m.in. Józefów, Wawer, Milanówek), która zaowocowała ponad 20 wykładami na przestrzeni lat 2014-2018, oraz okazjonalne wykłady publiczne (m.in. Zamek Królewski w Warszawie, Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, Towarzystwo Naukowe Warszawskie)

i udział w debatach (m.in. Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, Towarzystwo Miłośników Historii i in.).

Udział w stowarzyszeniach

- od 1987 - członek Polskiego Towarzystwa Heraldycznego
- od 1988 - członek zagraniczny Towarzystwa Historyczno-Genealogicznego (*Istoriko-Rodosłownoje Obszczestwo*)
- od 2006 - członek honorowy Towarzystwa Przyjaciół Muzeów Moskiewskiego Kremla (*Obszczestwa Druziej Muziejew Moskowskogo Kremli*)

Wyróżnienia naukowe i tytuły honorowe

- 2011 – Profesor honorowy Moskiewskiej Akademii Ekonomiki i Prawa (MAEL)
- 2015 - Członek honorowy Akademii Dziennikarstwa Kazachstanu (Academy of Journalism of Kazahstan)

Odnaczenia (krajowe i zagraniczne), związane z działalnością naukową i kulturalną:

- 2005 - Medal Komisji Edukacji Narodowej (MEN RP)
- 2005 - Medal A.N. Olenina (Rosyjska Biblioteka Narodowa – Sankt Petersburg)
- 2007 - Medal Jubileuszowy „*Mieżdunarodnogo Sojuza Muzikalnych Diejatieliej*”
- 2009 - Medal „*Za licznyj wkład w razwitije rossijskoj słowiesnosti*” (Ministerstwo - Kultury FR)
- 2015 – Medal Jubileuszowy 100-lecia Południowego Uniwersytetu Federalnego (SfedU, Rostów n/Donem).

Załącznik nr 1 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: **Hieronim Czesław Grala**
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

1980, magister historii, stopień uzyskany na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie pracy pt. *Kancelaria Rusi Halicko-Wołyńskiej 1199-1264. Regesta dokumentów i korespondencji Romana i Daniela*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Poppe; recenzent – prof. dr Ludwik Bazyłow.

1990, doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, stopień uzyskany na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy pt. *Kanclerz Iwan Wiskowaty. Studium kariery politycznej w XVI-wiecznej Rosji*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Poppe (IH UW); recenzenci – prof. dr hab. Władimir B. Kobrin (Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny – RGGU, Moskwa), prof. dr hab. Władysław A. Serczyk (UB); prof. dr hab. Tadeusz Wasilewski (UW).
3. **Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:**
  - 1980, X – 1990, XII – asystent stażysta, asystent, starszy asystent w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego (1981, IV – 1982, V – służba wojskowa);
  - 1991, I – 2000, XI – adiunkt w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego;
  - (2000, XII – 2009, IX – praca w MSZ RP (konsul i dyrektor Instytutu Polskiego w Sankt-Petersburgu, dyrektor Instytutu Polskiego i I radca Ambasady RP w Moskwie); urlop bezpłatny w IH UW);
  - 2009, X – 2013, IX – adiunkt i starszy wykładowca w Instytucie Historycznym UW;
  - od 2013, XI – starszy wykładowca na Wydziale „Artes Liberales” UW.
4. **Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):**
  - a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Stosunki polsko-moskiewskie w XVI-XVII w. – problemy źródłoznawcze, literaturoznawcze i edytorskie
  - b) Bibliografia I

Studia i artykuły

- Wiesbaden 2000 (= Veröffentlichungen des Osteuropa-Institutes München. Reihe: Geschichte, Bd. 66), s. 131-159;.
13. *Vom „bellum defensivum“ zum „bellum externum“*. Die Auffassung des polnisch-litauischen Adels von den Gründen des Livländischen Krieges 1558-1582. [w:] *Die Wahrnehmung und Darstellung von Kriegen im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*. Hrsg. Horst Brunner, Wiesbaden: Reichert Verlag, 2000 (=Imagines Medii Aevi, Bd. 6), s. 255-269;
  14. (wraz z J.M. Eskinem) „*Nowiny Moskowskije*“. Dwa doniesienija pogranicznych starost epochi Borisa Godunowa. [w:] *Florilegium. K 60-letiju B. N. Fłorii*, Moskwa 2000. s. 454-478;
  15. *Die Rezeption der „Rerum Moscoviticarum Commentarii“ von Sigismund von Herberstein in Polen-Litauen in der zweite Hälfte des 16. Jahrhunderts*. [w:] *450 Jahre Sigismund von Herbersteins „Rerum Moscoviticarum Commentarii“*. Internationale Tagung vom 12.-16. Oktober 1999, Münster. Hrsg. F. Kämpfer, R. Frötschner, Münster 2002, s. 317-326;
  16. *Lacina jako język wrogich elit – spojrzenie z Moskwy*. [w:] *Lacina jako język elit*. Koncepcja i red. naukowa J. Axer, W-wa: wyd. DiG, 2004, s. 329-341;
  17. *Lacina jako język dyplomacji: casus wczesnonowożytnej Moskwy*, jw. s. 421-427;
  18. *Pax Moscovitica? Wokół rosyjskiego wladztwa w Inflantach w epoce Iwana IV Groźnego* [w:] *Klio viae et invia. Opuscula Marco Cetwiński dedicata*, Warszawa: wyd. DiG, 2010, s. 673-696;
  19. *Warszawskij awtograf Iwana Wiskowatogo*, [w:] *Paleobureaucratica. Sbornik statiej k 90-letiju N.F. Demidowoj*. Pod red. J. Eskina, Moskwa: DREWLEJCHRANILISZCZE, 2012, s. 97-124;
  20. *Od „bellum defensivum“ do „bellum externum“*. Ewolucja poglądów szlachty polsko-litewskiej na wojnę z Państwem Moskiewskim w drugiej połowie XVI wieku. [w:] *Studia z dziejów stosunków Rzeczypospolitej z Państwem Moskiewskim w XVI-XVII wieku*. Pod red. M. Nagielskiego i in., Zabrze-Tarnowskie Góry, 2013, s. 13-30;
  21. *Zabytaja Smuta? Meandry polskoj istoriczeskoj pamiaty*, [w:] *Amicus Poloniae. Pamiaty Wiktora Choriewa*. Moskwa: IS RAN, izd. Indrik, 2013, s. 122-144;
  22. *Jagiellonowie i Moskwa*, [w:] *Europa Jagellonica. Sztuka, kultura i polityka w Europie Środkowej za panowania Jagiellonów*. Red. P. Mrozowski, P. Tyszka, P. Węcowski. (Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Studia i Materiały, V), Warszawa: Arx Regia, 2015, s. 57-82;
  23. *Rossija – Anglia – Polsko-Litowskoje gosudarstwo: Posolstwo Osipa Nepei w London i jagiellonskaja diplomatija (1557 god)*, [w:] *Rossija – Wielikobritanija. Piat' wiekow kulturnych swiaziej. Materiały VI Międzynarodowego petrowskiego kongressa. Sankt Petersburg 6-8 ijunia 2014 goda*, Sankt – Pietierburg, 2015, s. 256-266;
  24. *As to a Former Comrade and Friend”: Boris Godunov and Lev Sapieha during the Moscow Negotiations, 1601 AD*, [w:] *De Amicitia. Transdisciplinary Studies in Friendship*, ed. K. Marciniak, E. Olechowska, Warsaw: WAL UW, 2016, s. 95-107;
  25. [wraz z J.M. Eskinem]. *Girejowie i Wielkie Księstwo Litewskie w latach 1536-1537*, [w:] *Świat historyka. Studia ofiarowane Prof. Janowi Tyszkiewiczwi*. Red. M. Nagielski, G. Rostkowski, Pułtusk 2016, s. 191-211;
  26. *Rzeczpospolita Szlachecka – twór kolonialny?* [w:] *Perspektywy kolonializmu w Polsce. Polska w perspektywie kolonialnej* (= Debaty Artes Liberales, t. X), Warszawa: WAL; 2016, s. 275-299. (Wersja białoruska: *Ці была Рэч Паспалітая каланіяльным утварэннем?*, „Беларускі Гістарычны Агляд / Belarusian Historical Review”, T.23, 2016, nr 1-2, s. 185-208)

37. [red. serii], *Radziwillowskije akty iz sobranija Rossijskoj nacionalnoj biblioteki. Pierwaja połowina XVI w.* Sost. M.M. Krom. Moskwa-Warszawa 2002; Drelwjechraniłiszczce, ss.267 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. VI // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. VI*), ISBN 5-93646-020-7;
38. [red. serii + wstępn., s. 9-15 – wraz z J. Eskinem], *Posolskaja kniga po swjaziam Rossii s Polszej (1575-1576 gg.)*. Sost. L. Soboliew, Moskwa: Drelwjechraniłiszczce, 2004, ss. 158 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. VII // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. VII*), ISBN 5-93646-067-3;
39. [red. serii] *Osadnyj spisok 1618 g.* Sost. J.W. Anchimiuk, A.P. Pawłow. Moskwa-Warszawa: Drelwjechraniłiszczce 2009, ss. 683 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. VIII // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. VIII*), ISBN 978-5-93646-159-0;
40. [red. serii i tomu] *Dniewnik Jana Pietra Sapięgi (1608-1611)*. Sost. I. Tiumiencew, M. Janicki, N.A. Tupikowa, A.B. Płotnikow. Moskwa: Drelwjechraniłiszczce, 2012, ss. 454 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. IX // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. IX*), ISBN 978-5-93646-190-3.

c) Od szeregu lat moje badania koncentrują się wokół przejawów funkcjonowania i współzależności kultury politycznej, literackiej i historycznej Państwa Moskiewskiego, ze szczególnym uwzględnieniem jego wielowiekowej konfrontacji z monarchią Jagiellonów i Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Zjawiska te, postrzegane w kontekście pisanych, obrazowych i ustnych form poznawania, utrwalania i propagowania przeszłości, wymagają badań nad różnorodnym materiałem źródłowym, w którym istotne znaczenie odgrywa współzależność świadectw pisemnych (literackich i dokumentowych) i zabytków kultury materialnej (malarstwo – ze szczególnym uwzględnieniem miniatur w rękopisach kręgu carskiego i ilustracji w drukach ulotnych i zabytkach historiografii, ale także materiał sfragistyczny i heraldyczny). Podjęcie kompleksowych badań nad narracją „narodową” antagonistycznych mocarstw wymagało znaczącego poszerzenia dotychczasowej bazy źródłowej, w niemałym stopniu ograniczonej do dorobku nauki XIX-wiecznej, kiedy to powstały niemal wszystkie podstawowe edycje materiału dyplomatycznego, aktowego i epistolarnego dla regionu wschodnioeuropejskiego, bez wątplenia zasłużone i wartościowe, ale nierzadko też wrywkowe i niekompletne, częstokroć nie odpowiadające wymogom współczesnego warsztatu badawczego.

- Tym samym zadaniem prymarnym stało się uzupełnienie owej bazy o niedostatecznie w niej dotychczas obecne typy źródeł (druki ulotne, paszkwile i pamflety, raporty i doniesienia wywiadowcze), co skutkowało licznymi kwerendami w instytucjach rosyjskich, które na szczęście od 1990 r. stały się dla polskiego badacza nieporównanie bardziej dostępne niż w epoce ZSRR, a nawet – w czasach imperium Romanowów (zwłaszcza w zakresie problematyki, odnoszącej się do XV-XVII w. – wspomniany stan rzeczy utrzymywał się do 2014 r.). Zaowocowało to wprowadzeniem do naukowego obiegu szeregu nowych źródeł proveniencji moskiewskiej (m.in. dokumentacji rosyjskich przykazań centralnych z okresu wojny inflanckiej 1552-1582 – zob. Bibliografia I, poz. 6, 34, 35, 38), jak i całego – dotychczas niedostatecznie rozpoznanego – kompleksu materiałów wywiadowczych i raportów szpiegowskich (zob. Bibliografia I, poz. 9, 10, 12, 14, 23, 25; por. Bibliografia II, poz. 43, 75-76). Niezwykle cennym, chociaż ubocznym efektem powyższej kwerendy stało się odnalezienie rosyjskiego przekładu jednego z najważniejszych zabytków epistolografii staropolskiej – listu Jana III

Poważne znaczenie dla badania kontaktów XVI-wiecznej Moskwy z państwem polsko-litewskim, postrzeganym zazwyczaj jako forpoczta wrogiego – obcego pod względem kultury, języka i wiary – Zachodu, posiada kwestia znajomości języka łacińskiego w środowisku elity arystokratycznej oraz dyplomacji i biurokracji państwa carów. Wyniki moich badań w tej kwestii (zob. Bibliografia I, poz. 16-17) dobrze korespondują z moimi wcześniejszymi supozycjami na temat słabej znajomości języków obcych w środowisku dyplomatów i diaków moskiewskich za czasów Iwana IV Groźnego (por. Bibliografia II, poz. 41, s. 461-471).

Obfity dorobek przyniosło również rozpoznanie kompleksu polskich „rossiców”, zazwyczaj zanieganych przez rodzimych badaczy ze względu na specyficzne wymogi warsztatowe (niedostatek wykwalifikowanych specjalistów w zakresie paleografii i neografii cyrylicy) oraz stosunkowo powolne wprowadzanie do obiegu istotnych dla badanej problematyki kolekcji (np. casus nieopracowanej części Działu II Warszawskiego Archiwum Radziwiłłów, AGAD). Okazało się, iż nawet w tak niewielkim zespole znaleźć można było niemało świadectw o znaczeniu zgoła kapitalnym dla dziejów stosunków posko-moskiewskich (por. Bibliografia I, poz. 1 – warto zauważyć, iż ogromna część ze wskazanych w tej publikacji kilkudziesięciu dokumentów doczekała się następnie edycji w kraju i za granicą, niekiedy także mojego autorstwa – zob. Bibliografia I, poz. 6, 9-10, 14, 25). Wśród szczególnie istotnych znalezisk wskazać należy niewątpliwie rarytas w skali światowej – jeden z nielicznych zachowanych przywilejów Dymitra II Samozwańca (zob. Bibliografia I, poz. 4 – przypomnijmy, iż po dojściu do władzy dynastii Romanowów dokumenty Dymitra II poddane zostały ustawowej likwidacji!); rekonstrukcja pełnego tekstu tego poważnie uszkodzonego dokumentu i przygotowanie go do publikacji stały się możliwe dzięki odnalezieniu przeze mnie w AGAD poprzedzających go analogicznych przywilejów Dymitra I Samozwańca i Zygmunta III Wazy. Znalezisko to w istotny sposób wzbogaca naszą wiedzę o języku, nawykach pisarskich oraz pieczęci carskiej, stosowanych w pozostającej pod niemałym wpływem kultury polskiej kancelarii „Tuszyńskiego szalbierza”. Kolejnym znaleziskiem, którego walorów nie sposób przecenić wobec faktu całkowitego niemal zniszczenia archiwum chańskiego w następstwie podboju moskiewskiego (1552), jest zbiór korespondencji elity kazańskiej z królem Zygmuntem I z lat 1536-1537 (kopie w języku ruskim), dobrze korespondujący z innymi naszymi znaleziskami z okresu tzw. wojny starodubowskiej 1534-1536. Oba wspomniane zespoły zostały przeze mnie opublikowane (Bibliografia I, poz. 10, 25).

Osobne miejsce w pracach nad środowiskiem carskich kancelistów zajmuje edycja odszukanego przeze mnie w zasobach AGAD moskiewskiego oryginału dokumentu rozejmowego między Iwanem IV i Zygmuntem I Starym (1549), stanowiącego autograf późniejszego carskiego kanclerza i czołowego wśród moskiewskiej elity urzędniczej intelektualisty – diaka Iwana Wiskowatego (zob. Bibliografia I, poz. 19). Odkrycie to pozwoliło dzięki analizie paleograficznej na pozytywne zweryfikowanie mojej wcześniejszej hipotezy o braku związku między Wiskowatym a anonimowym autorem diskutowanych od wielu dziesięcioleci w historiografii międzynarodowej dopisek w rękopisie tzw. Iluminowanej Kronice (*Licewoj letopisnyj swod*), stanowiącym najbardziej okazały zabytek oficjalnej historiografii moskiewskiej epoki Iwana Groźnego, jak również umożliwiło ostateczne wykluczenie – także zgodnie z naszą wcześniejszą hipotezą – osobistego udziału diaka w sporządzeniu oficjalnego zapisu o ustanowieniu Urzędu Poselskiego (*Posolskij Prikaz*) - swoistego ministerium spraw zagranicznych (por. Bibliografia II, poz. 41, s. 91-112).

Studia nad kręgiem moskiewskich *litterati*, skupionych wokół wspomnianej instytucji, doprowadziły mnie z jednej strony do podjęcia szerokiej analizy komparatystycznej,

dokumentowych wsparta została przez świadectwa materialne – rozliczne polonica ze zbiorów kremlowskiej Zbrojowni).

Podjęty został również pozostający dotychczas poza uwagą badaczy problem stosunku stanu szlacheckiego do wojen z Moskwą w 2. połowie XVI w. (zob. Bibliografia I, poz. 13, 20). Analiza tego zjawiska w oparciu o rozległy krąg źródeł (akta sejmikowe, publicystyka polityczna, korespondencja) pozwoliła wykazać ewolucyjny charakter zmian w stanowisku polskiej szlachty wobec wojny na Wschodzie, zależnych z jednej strony od dramatycznej eskalacji samego konfliktu (wojna inflacka), z drugiej zaś – od bezpośrednich skutków politycznych Unii Lubelskiej, a zwłaszcza od uzyskania w jej następstwie przez Koronę bezpośredniej granicy z państwem carów. Dla odmiany, przeanalizowany przeze mnie wątek rzekomej „przyjaźni” między kanclerzem litewskim Lwem Sapiehą i Borysem Godunowem, odnotowanej w znanej relacji literackiej Eliasza Pielgrzymowskiego (1601), stanowiącej jakoby przejaw procesów pacyfikacyjnych, zachodzących między Polską i Moskwą w początkach kolejnego stulecia, nabiera w kontekście moskiewskich źródeł dyplomatycznych wymiaru swoistej intrygi politycznej, obliczonej na zapewnienie poparcia litewskiego dygnitarza dla planów wyswatania carówny Ksieni za króla Zygmunta III Wazę (zob. Bibliografia, poz. 24).

Osobne miejsce zajmuje w moich badaniach problematyka Wielkiej Smuty, a zwłaszcza kwestia jej przemożnego wpływu na pamięć historyczną i tradycję obu narodów, uzewnętrzniającą się przede wszystkim w zabytkach literackich (Bibliografia I, poz. 21, 28; por. Bibliografia II, poz. 59, 61). Wydaje się, iż podjęta przeze mnie w oparciu o rozległy kompleks źródłowy próba komparatystycznego ujęcia trudnych doświadczeń historycznych obu narodów (Smuta – Potop) jako kryzysu państwowości, rozpatrywanego w różnorodnych płaszczyznach (m.in. przez pryzmat „zdrady narodowej” i postawy elit, roli religii i oficjalnego wyznania, transformacji społeczno-ustrojowej i in.) przyniosła znaczący postęp w dyskusji o przyczynach kryzysu wczesnonowożytnych państw naszego regionu, możliwych scenariuszach przewycięzania go, a wreszcie o jego dalekosiężnych skutkach politycznych i kulturowych (Bibliografia I, poz. 28). Wydaje się, iż proponowane ujęcie pozwala wskazać nowe kierunki i możliwości badań, co zresztą zostało docenione przez dyskutantów.

Na koniec – podejmowana ostatnio przeze mnie problematyka „staropolskiego kolonializmu”, postrzeganego przez pryzmat stosunków społeczno-gospodarczych i kulturalnych na ziemiach ruskich I Rzeczypospolitej, a następnie – w dobie zaborów – na Kresach, posiada niepoślednie znaczenie dla rozważań o przyczynach naszych niepowodzeń w wielowiekowej rywalizacji o „dominium Russiae”. Polemika z argumentacją zwolenników poglądu o kolonialnym charakterze polskiej obecności na ziemiach ukraińskich i białoruskich za pomocą rygorystycznej weryfikacji świadectw źródłowych (w tym obficie wykorzystywanych przez nich zabytków literatury pięknej, zwłaszcza romantycznej) oraz przywoływanej literatury przedmiotu, pozwoliła zakwestionować niemal w całej rozciągłości powyższą tezę, i to nie tylko ze względu na wykazane w dyskusji fundamentalne mankamenty warsztatowe i konsumpcyjny stosunek do sztucznie zawężonej bazy źródłowej (zob. Bibliografia I, poz. 26; por. Bibliografia II, poz. 60), ale również z powodu niedostatków metodologicznych i ułomności proponowanej quasi-komparatystyki.

Rekapitulując: przedłożone prace stanowią zwarty pod względem tematycznym kompleks studiów, odnoszących się do rozlicznych aspektów stosunków polsko-moskiewskich w XVI-XVII w., postrzeganych zarówno pod względem rywalizacji *stricto* politycznej, jak i wieloaspektowej konfrontacji społeczno-ustrojowej i kulturalnej, której nie mogły zniwelować tradycyjne związki etniczne i wyznaniowe między Moskwą i

(www.polskipeteresbur.pl), zaowocowały dwiema obszernymi publikacjami o polskich historykach i archiwistach, działających w carskiej stolicy oraz o polskich kolekcjach archiwalnych, literackich i artystycznych nad Newą (Bibliografia II, poz. 56-57), jak również szeregiem prac, odnoszących się do kwestii prozopograficznych lub formułujących postulaty badawcze (Bibliografia II, poz. 53, 78-79). Wreszcie – do moich zainteresowań sztuką rosyjską, nawiązuje album „Rosja” (Bibliografia II, poz. 42): wchodzące w jego skład 12 esejów, poświęconych architekturze rosyjskiej od czasów najdawniejszych do współczesności, stanowi mimo swej pozornie popularno-naukowej formy wykładu pierwszą tego rodzaju publikację w polskiej humanistyce od czasów syntezy Wojysława Molè (1955), której dodatkowym walorem jawi się bogaty wybór fotografii autorstwa W. Bussa, specjalnie w tym celu wykonanych wedle sporządzonej przeze mnie listy obiektów i detali.

Bibliografia II

Książki:

41. *Iwan Michajłow Wiskowatyj. Kariera gosudarstwiennogo diejatiela w Rossii XVI w.* Moskwa: izd. Radiks, 1994 ss. 526 - ISBN 5-86-463-034-9 (rec.: B. Dąb-Kalinowska, „Barok”, t. 3, 1996, nr 2/6, s. 270-272; I.W. Kurukin, „Woprosy Istorii”, 1997, nr 7, s. 168-169; M.W. Dmitriew, „Otieczestwiennaja istoria”, 1997, nr 5, s. 176-178; E. Keenan, „Russia Mediaevalis”, t. 9/1, s. 151-161; I. Auerbach, ibidem, s. 203-205; Fr. Kämpfer, „Kwartalnik Historyczny, t. CIV, 1997, nr 2, 119-122 – por. Bibliografia II, nr 64. Wyczerpujące podsumowanie dyskusji nad książką zob. A.L. Horoszkiewicz. *O Wiskowatom, jego wriemieni i bezwriemieni*, „Russia Mediaevalis”, t. 10/1, 2001, s. 273-302);
42. *Rosja*. Przedm. Adam D. Rotfeld. Fot. Wojciech Buss, Olszanica: Wyd. BOSZ, 2013, ss. 366 - ISBN 978-83-7576-144-3.

Artykuły naukowe:

43. *Upadek „moskiewskiego kanclerza”. Iwan Wiskowaty i car Iwan IV Groźny w r. 1570*, „Kwartalnik Historyczny”, r. CI, 1994, nr 1, s. 49-79;
44. *Parweniusze czy synowie bojarscy? (Przyczynek do dyskusji nad społeczną kondycją diaków moskiewskich w XVI w.)*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie”. Seria: Zeszyty Historyczne, t. II, 1995, s. 185-205;
45. *Uniwersalizm wschodni (idea cesarstwa powszechnego w kręgu cywilizacji bizantyńskiej)*, [w:] *Pamiętnik XV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, Gdańsk-Toruń 1995, T. I, cz. 1, s. 139-165;
46. *Kołpak Witoldowy czy czapka Monomacha? Dylematy wyznawców prawosławia w monarchii ostatnich Jagiellonów*, [w:] *Katolicyzm w Rosji i prawosławie w Polsce (XI-XX w.)*, Warszawa 1997, s. 51-67;
47. *Człowiek wobec władzy na Rusi Moskiewskiej (XIV-XVI ww.)*, [w:] *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa: DiG, 1997, s. 404-436;
48. *Stosunki polsko-moskiewskie XVI-XVII w. w świetle najnowszej historiografii*, „Barok, t. III, 1997, nr 2/6/, s. 232-244;
49. *Diacy i pisarze: wczesnonowozytny aparat władzy w Państwie Moskiewskim i Wielkim Księstwie Litewskim (XVI - pocz. XVII w.)*, [w:] *Modernizacja struktur władzy w warunkach opóźnienia. Europa Środkowa i Wschodnia na przełomie średniowiecza i czasów nowozytnych*, Warszawa: Wyd. DiG, 1999, s. 73-91 (wersja rosyjska: *Diaki i*

63. [wraz z J. Kancewiczem], *Dzieje Polski w oczach historyków radzieckich 1989-1993 (Kratkaja istoria Polsci. S drewniejszych wremien do naszych dniej, red. F.G. Zujew, W.A. Swietlow, S.M. Falkowicz, Moskwa 1993)*, „Przegląd Historyczny”, t. 87. 1996, z. 1, s. 71-93;
64. *Herrn Professor Frank Kämpfer zur Antwort*, „Kwartalnik Historyczny”, r. CV. 1998, nr 4, s. 107-118;
65. *Die zeitgenossische russische Geschichtswissenschaft aus polnischen Sicht (Anmerkungen zu den Überlegungen von Irina Savel'eva)*, w: *Jahrbucher für Geschichte Osteuropas*, Bd. 61, 2013, H. 3, s. 346-361;
66. [rec.] Barbara Alpern Engel, Janet Martin, *Russia in World History*, The New Oxford World History, Oxford University Press 2015, w: *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 2017, nr 1(68), s. 155-163;

Artykuły encyklopedyczne:

67. Hasła: *Derewlanie, Dionizy, Dmitrow, Dmitrow nad Jachromą, Dobrynia, Druck, Dubno, Elias abp nowogrodzki, Gabriel abp nowogrodzki, Gabriel metropolita Rusi, Glebl, Gorodziec, Gostomysl, Homel, Iskorostień, Izborsk, Jan I metropolita Rusi, Jan III metropolita Rusi, Jan IV metropolita Rusi, Jefrem bp nowogrodzki, Jefrem metropolita perejasławski, Jefrem metropolita Rusi, Jerzy metropolita Rusi, Joachim bp nowogrodzki, Juriew (Tartu), Juriew nad Rosią*, [w:] *Słownik Starożytności Słowiańskich, t. VIII, Suplementy, cz. I*. Poznań 1991, s. 24-25, 46-48, 82-83, 87, 111-112, 140-141, 153-154, 164, 168, 211, 227, 230-232, 236-238, 251-254, 256, 258-260;
68. Hasła: *Białoruś, Estonia, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Podole, Ruś, Wołyń*, [w:] *Encyklopedia Szkolna. Historia*, Warszawa: WSiP, 1993, s. 50, 118, 262, 282, 287, 400-401, 541, 812-813.
69. *Rusi stosunki z Polską (do 1492)*, [w:] *Encyklopedia historii Polski. Dzieje polityczne*, Warszawa: Morex, 1995, t. II, s. 315-317;
70. Hasła: *Litwa, Morawy, Pismo słowiańskie, Słowianie, Słowianie połabscy*, [w:] *Średniowiecze. Encyklopedia popularna*, Warszawa: Czytelnik 1996 (polska wersja *The Middle Age. A Concise Encyklopaedia*, ed. H R. Lyon, London 1989), s. 198-199, 228-229, 264-265, 300-302, 302-303;
71. *Rusini*, w: *Węzły pamięci Niepodległej Polski*. Red. Z. Najder, Kraków-Warszawa: wyd. ZNAK, 2014, s. 677-682.

Drobne artykuły i publikacje źródłowe:

72. *Padienije „moskowskiego kancliera*, [w:] *Realizm istoriczeskiego myszlienija. Problemy otieczestwiennoj istorii perioda feodalizma. Cztiennija poswiaszcziennyje pamiaty A.L. Stanisławskiego. Sbornik tiezisow*, Moskwa: izd. RGGU, 1991, s. 90-91;
73. *Motiwu „orszanskogo triumfa“ w jagiełłonskoj propagandie*, [w:] *Cztiennija pamiaty W.B. Kobrina. Problemy otieczestwiennoj istorii i kultury perioda feodalizma*, Moskwa: izd. RGGU, 1992, s. 46-50.
74. *Człowiek wobec władzy - Ruś Moskiewska (XIV-XVI wiek)*, [w:] *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa: DiG, 1996, s. 15-18;
75. *Pomiety polskiego dyplomata na „Wypiskie“*, [w:] *Wypiska iz posolskich knig 1487-1573 gg.* Podgot. B.N. Morozow, Moskwa: Archeograficzeskij cientr, 1997 (= *Pamiatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XV-XVII ww. T. II // Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec. Vol. II*), s. 27-32;

Publikacje popularno-naukowe:**Książki:**

91. Siergiej Wieriowkin, *Biesiedy s Polskim Posłom o polskoj istorii i nie tolko*, Moskwa: izd. Posiew, 2009, ss. 208, ISBN 978-5-85824-196-6 (cykl wywiadów SW z HG i amb. J. Bahrem);
92. (wraz z Olegiem S. Dawtianem), *Podarocznyj etikiet*, Sankt Petersburg: izd. IPK „Kosta”, 2017, ss. 160, ISBN 978-5-91258-374-2.

Redakcja:

93. [współred. wraz z B. Nowakiem] B. Zientara, *Dawna Rosja - despotyzm i demokracja*, Warszawa: Trio, 1995, ss. 157, ISBN 83-85660-15-1
94. P. Tokarz, *Wyprawa kijowska Bolesława Chrobrego 1018 r.* (Publikacje Studenckiego Koła naukowego IH UW), Warszawa 1996 - red. nauk. + słowo wstępne;
95. Igor Maciejewski, *Polskije Tietradi. Izbrannyje wokalnyje, chorowyje i instrumentalnyje soczinienija s kommientariami // Ihor Maciejewski, Kajety Polskie. Wybrane utwory wokalne, chóralne i instrumentalne z komentarzem*. Sankt Petersburg 2001. ss. 133 – ISBN 5-86845-073-6;
96. [red. serii + wstęp] Anatol Niechaj, *Śladami Mickiewicza po Petersburgu / Po sliedam Mickiewicza w Pietierburgie*, Sankt Petersburg 2001, ss. 81 (= Polonica Petropolitana/Pietierburgskaja Polonika, vol. I). Przedruk 2004.
97. Rajmund Piotrowski, *Polacy w Petersburgu: kartki z dziejów // Poljaki w Pietierburgi: stranicy istorii*. Sankt Petersburg 2001, ss. 47 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol.I II). Przedruk 2003, 2004;
98. *Portrety petersburskich Polaków / Portriety pietierburskich Poljakow*. Sankt Petersburg 2001, ss. 93 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol.I III). Przedruk 2004.
99. G. Wiśniewski, *Stanisław Moniuszko i jego opery w Petersburgu*, Sankt Petersburg 2002 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol. IV), ss. 95. Przedruk 2004;
100. *Wspomnienia o blokadzie / Wspominanija o blokadzie*, Sankt Petersburg 2003 (= Polonica Petropolitana/Pietierburgskaja Polonika, vol.V), ss. 81;
101. *Pamjatnyje polskije miasta w Sankt-Pietierburgie / Polskie miejsca pamięci w Sankt Petersburgu*, Sankt Petersburg 2004 (= Polonica Petropolitana / Pietierburgskaja Polonika, vol. VI), ss. 65.

Artykuły:

102. *Wielikoje Kniażestwo Litowskoje (krugłyj stoł)*, „Rodina”, nr 3/1993, s. 81-9;
103. „*Wstretimsia w chraniliszcze*“ (krugłyj stoł), „Rodina”, nr 12/1994, s. 68-72;
104. „*Rokowania są dobre*“ (dyskusja o polsko-rosyjskiej współpracy archiwalnej) - udział i oprac., „Mówią Wieki”, nr 12/1994, s. 3-8.;
105. *Zawód historyk. Mychajło Hruszewski - historyk zaangażowany*, „Mówią Wieki”, nr 12/95, s. 22-24;
106. *Pan na Łubniach i Izraelici*, „Mówią Wieki”, nr 12/1995, s. 42-46.
107. *Wielka Smuta: wojna domowa czy obca interwencja?* „Mówią Wieki”, nr 4-5/1996, s.7-16;
108. *Od izolacji do hegemonii: szachy radzieckie w epoce stalinowskiej*, „Mówią Wieki”, nr 6/1996, s. 37-40;
109. *Byliny - fantasy Wschodniej Słowiańszczyzny*, „Mówią Wieki”, nr 9/1996, s. 33-39.

132. Wyznanie propaństwowe? Dole i niedole „wiary greckiej” w Wielkim Księstwie Litewskim // Pradziarżaukuje wierawyznan’je? Doli i niadoli „hreckaj wiery” u Wialikim Kniastwie Litouskim, [w:] *Historia Alternatywna. Spotkanie białorusko-polskie // Alternatywnaja Historyja. Bielaruska-polskaja sustrecza*. Warszawa 2001, s. 15-23;
133. Pochwała uniwersalizma ili O polzie obszczenija s tradiciej: Hommage Igoriu Macijewskomu / Pochwała uniwersalizmu, czyli O pożytkach obcowania z tradycją: Hommage Ihorowi Macijewskiemu, [w:] Igor Macijewski, *Polskije Tietradi. Izbrannyje wokalnyje, chorowyje i instrumentalnyje soczinienija s kommientariami // Ihor Macijewski, Kajety Polskie. Wybrane utwory wokalne, chórálne i instrumentalne z komentarzem*. Sankt Petersburg 2001, s. 6-15;
134. *Arcyszpieg i renegaci*, „Mówią Wieki”, nr 8(500)/2001, s. 10-14;
135. *Swoi ljudi - socziemsia. Prawosławnaja elita Wielikogo kniażestwa Litowskogo i Moskwa w XVI wiekie*, „Rodina”, 1-2/2002, s. 68-71;
136. *Wieliczinu baszni izmieriajet jeje tien’*. [w:] *Mir gumanitarnej kultury akademika D.S. Lichaczewa. Mieždunarodnyje Lichaczewskije cztienija 24-25 maja 2001 goda*, Sankt Petersburg 2002, s. 18-19;
137. *Jarosław Iwaszkiewicz*, [w:] Jarosław Iwaszkiewicz, *Pietierburg*. Pieriewod na rus.jazyk E. Niewiakin, Sankt Petersburg: izd. Strojizdat, 2002, s. 5-15;
138. *Diplomatija darow*, „Konsul”, Sankt Petersburg 2005, nr 2 (sientiaabr), s. 50-55; nr 3 (diekabr), s. 64-69;
139. *Kod Reczi Pospolitoj*, w: „Rodina”, 11/2005, s. 45-49;
140. *„My s wami – odin narod”*. *Prawosławnaja elita Wielikogo kniażestwa Litowskogo i Moskwa w XVI wiekie*, „Rodina”, 4/2006, s. 31-35;
141. *Utracziennyje illuzii*, „Rodina”, 11/2006, 24-26;
142. (wraz z J. Bahrem), *Istoki polskoj podpolnoj gosudarstwiennosti*, „Posiew. Obszczestwiennie-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 1(1564), s. 27-33;
143. (wraz z J. Bahrem), *Wosstanije w gietto -- zabyto potomkami? Tolko nie w Polsce!*, „Posiew. Obszczestwiennie-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 10 (1573), s. 31-35;
144. (wraz z J. Bahrem), *Wosstanije w gietto – kak eto było?*, „Posiew. Obszczestwiennie-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 11(1574), s. 22-27;
145. (wraz z J. Bahrem), *4 ijunia 1989 – ekzamien, sdannyj na „otliczno”*. *Dwadcatilietniaja godowszczina swobodnych wyporow w Polsce*, „Posiew. Obszczestwiennie-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 08(1583), s.17-24;
146. *I sientjabria 1939 g. I 22 ijulia 1941 g. – przyczyny i sledstwija* (moderowanie i udział w dyskusji) – „Posiew. Obszczestwiennie-politiczeskij żurnal”, 2008, nr 09 (1584), s. 3-21;
147. *Grani Połtawskoj pobiedy* (głos w dyskusji), „Rodina”, 7/2009, s. 46-49;
148. *Wołchowskaja diemokratija kak mieczta Poljakow*, „Rodina”, 9/2009, s. 59-60.
149. *Niewieżestwo – mat’ predrassudkow*” (wywiad z Wiktorem Kałasznikowem dla czasopisma *Zaxid* – Ukraina – zob. www.zaxid.net/article/40093/; aktualnie dostępny: http://www.kulturapolshi.ru/old_site/smi.php?id=10);
150. *W ijulie 1410-go. Spornyje woprosy wokrug wielikoj bitwy*, „Rodina”, nr 7/2010, s. 9-17;
151. *„Probit’ dubowyj zanawies”* (dyskusja z udziałem HG, A. Michnika, W. Grigorjewa i J. Borisionka), w: *Rodina*, nr 7/2010, s. 64-66;
152. *Jedna Smuta – dwie tradycje*, „Mówią Wieki”, nr specjalny 4/2012, s. 87-92;
153. *Warszawski hołd braci Szujskich i co z niego wynika*, „Mówią Wieki”, nr specjalny 4/2012, s. 51-55;
154. (rozmowa red. z HG i W. Marciniakiem), *O Rosji wciąż wiemy mało*, „Nowa Europa Wschodnia”, 2012, nr I(XXI), s. 93-102;
155. *Woin Rodiny ili soldat udaczi? Tuszinskij gietman Jan Piotr Sapiega i prawosławnyje „moskowity”*, „Rodina”, nr 2/2013, s. 20-23;

pozostaje prymarny charakter przygotowanych edycji (w przypadku 8 z 9 opublikowanych tomów są to materiały dotychczas nieznane bądź słabo obecne w literaturze przedmiotu, zaś w przypadku tomu IX mamy do czynienia z nową – pełniejszą – redakcją zabytku wydanego już poprzednio, ale bez zachowania należnych rygorów naukowych). W chwili obecnej seria – wykorzystywana i komplementowana zarówno przez historyków, jak literaturoznawców – osiągnęła międzynarodowy autorytet, czego dowodem są pochlebne recenzje poszczególnych tomów, obecne w cenionych periodykach specjalistycznych (m.in. *Russia Mediaevalis* – J.D. Rykow, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* – A. Martyniuk, *Slavia Orientalis* – E. Małek) oraz dyplom honorowy Federalnej Służby Archiwalnej Rosji. Godne podkreślenia, iż jest to **jedyna** seria publikacji źródłowych, założona, wydawana i redagowana we współczesnej Rosji przez cudzoziemca, i to na przestrzeni ponad 20 lat, a zatem w wielokrotnie zmieniającej się rzeczywistości politycznej. Podstawą do realizacji opisywanego projektu stały się dwa uzyskane przeze mnie granty granty zespołowe:

- **1993-1996 – grant KBN, projekt badawczy Nr 1 P108 045 05 „Polska i Rosja w XVI-XVII wieku: dyplomacja – wywiad – wojskowość”** (kierownik projektu, realizowanego przez międzynarodowy zespół badawczy).

- **1996-2000 – grant KBN, projekt badawczy Nr 1H01G 044 12** (kierownik projektu, realizowanego przez międzynarodowy zespół badawczy). Zasadniczą część dorobku w/w grantów stanowią tomy I-VI wspomnianych wyżej „Monumentów” – zob. **Bibliografia I, poz. 32-40**. Merytoryczne efekty projektów uzyskały w Departamencie Badań KBN ocenę „znakomita”.

Uczestniczyłem również w projektach zagranicznych, z których najważniejsze to:

- **1997-1998 – projekt DFG nr 5462947 „Das Bild des Krieges in Polen-Litauen und in der Moskauer Rus` im Übergang vom Spätmittelalter zur frühen Neuzeit”** (Ludwig-Maximilians-Universität München), współpraca ekspercka – zob. **Bibliografia I, poz. 7, 13**.

- **od 2015 – projekt Niemieckiego Instytutu Historycznego w Moskwie (DHI Moskau) „Die Ostslawen auf der Suche nach neuen überregionalen Identitäten (vom Ende des 15. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts) im Kontext der modernen Nationenbildung”** (obecnie projekt uzyskał dodatkowo wsparcie Gerda Henckel Stiftung - projekt № AZ 38/F/16); członek międzynarodowego zespołu badawczego – dotychczasowy dorobek zob. **Bibliografia I, poz. 30**. Planowany termin ukończenia prac – 2020. W ramach niniejszego projektu wzięłem udział jako referent w 3 konferencjach międzynarodowych (2015 – Minsk, 2016 – Lwów, 2017 – Moskwa) oraz kilku debatach warsztatowych (m.in. 2017 – Połock), przygotowałem również do druku kilka obszernych tekstów. W chwili obecnej koordynuję od strony organizacyjnej oraz sprawuję merytoryczną pieczę nad przygotowaniem do kolejnej konferencji międzynarodowej, poświęconej późnośredniowiecznej i wczesnonowożytnej świadomości ruskiej w kontekście „natio vs confessio” (Warszawa, WAL, 13-15 IX br.), starając się zapewnić przy tej okazji prezentację dorobku czołowych polskich badaczy tej problematyki z ośrodków pozawarszawskich (dotychczas zgłosili swój akces m.in. prof. J. Stradomski – UJ, prof. M. Kruk – UG).

Od stycznia 2018 r. kieruję także pracami zespołu międzynarodowego, przygotowującego edycję krytyczną wszystkich traktatów pokojowych i rozejmowych państwa polsko-litewskiego z Moskwą do r. 1601. Jest to część składowa afiliowanego

- *Dziki Moskwin i „przyjaciel-Moskal”*. Konterfekt Rosjanina w polskiej literaturze romantycznej, konferencja „Związki kulturalne między Polską a Rosją. XI-XX w.”, Moskwa, 10-14.09. Organizatorzy: Komisja Historyków Rosji i Polski RAN-PAN;

w r. 1997:

- *„Herren Rada” und Dumabojaren zwischen Kampf und Frieden: Anschauungen der litauischen und Moskauer Elite von den Gründen des Krieges im 16. Jahrhunderts*, konferencja „Der Krieg im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit: Gründe und Begründungen für den Krieg”, Würzburg, 15-18.10.1997 (zob. **Bibliografia I, poz. 7**);

w r. 1998:

- *Diacy i pisarze: wczesnonowożytny aparat władzy w Państwie Moskiewskim i w Wielkim Księstwie Litewskim*, konferencja międzynarodowa „Modernizacja struktur władzy w warunkach opóźnienia. Europa Środkowa i Wschodnia na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych”, IH UW - Polski Komitet do Spraw UNESCO, Warszawa, 21-23 V 1998 (por. **Bibliografia II, poz. 49**);

- *Vom „bellum defensivum” zum „bellum externum”. Die Auffassung des polnisch-litauischen Adels von den Gründen des Livländischen Krieges 1558-1582*, konferencja międzynarodowa „Die Wahrnehmung und Darstellung von Kriegen im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit”, Würzburg, 14-17.10.1998 (zob. **Bibliografia I, poz. 13**);

w r. 1999:

- *Rutheni vs. Moschi: elita ruska Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec wojen z Moskwą w XVI w.*, konferencja międzynarodowa „Bielarusy i paljaki: Dyjaloł narodau i kultur. X-XX st. ...”, Grodno, 28-30.09. Organizator: Grodzieński Uniwersytet Państwowy. Por. **Bibliografia II, poz. 51**;

- *Die Rezeption der „Rerum Moscoviticarum Commentarii” von Sigismund von Herberstein in Polen-Litauen in der zweite Hälfte des 16. Jahrhunderts*, konferencja międzynarodowa „1549-1999. 450 Jahre Sigismund von Herbersteins „Rerum Moscoviticarum Commentarii””, Universität Münster, Abteilung für osteuropäische Geschichte, 12-16.10.1999 (zob. **Bibliografia I, poz. 15**);

w r. 2000:

- *„Pax Moscovitica”: rosyjscy zdobywcy w inflanckich miastach*, konferencja międzynarodowa „Zamki i przestrzeń społeczna w Europie Środkowej i Wschodniej”, Częstochowa-Złoty Potok, 10-14.10. Organizatorzy: Instytut Filozoficzno-Historyczny WSP w Częstochowie. Por. **Bibliografia I, poz. 18**;

- *Panowie Rada i bojarzy dumscy między wojną i pokojem*, konferencja „Stosunki międzywyznaniowe w Europie Środkowej i Wschodniej w XIV-XVII wieku”, IH UW, Warszawa, 15-17 XI 2000;

w r. 2001:

- *Wieliczinu baszni izmieriajet jeje tien’*. Nasledje D.S. Lichaczowa i polskaja slawistika, konferencja „Mir gumanitarnej kultury akademika D.S. Lichaczewa. Miedzunarodnyje Lichaczewskije cztienija”, Sankt Petersburg, 24-25.05.

- *Państwo polsko-litewskie w polityce Iwana II Groźnego*, konferencja międzynarodowa „Wybitne i kontrowersyjne postaci dziejów Polski i Rosji. Spojrzenie współczesnych historiografii polskiej oraz rosyjskiej”, Wrocław, 13-14.04. Organizator: Uniwersytet Wrocławski, Wydział Historyczny;
  - *Mieczem i piórem. Niemcy na polsko-litewskiej służbie w dobie wojny inflanckiej (1554-1582)*, konferencja międzynarodowa „Bałtyjski trochutnik. Recz Paspalitaja. Szwecja i Rasija w XVI-XVIII stahoddziach, Minsk, 14-16.09. Organizatorzy: Białoruski Instytut Prawoznawstwa (BIP – Minsk), Instytut Polski w Minsku;
  - *Profesor Ludwik Bazylow jako współprzewodniczący Komisji Historyków Polskiej i Radzieckiej Akademii Nauk*, konferencja Komisji Historyków Polski i Rosji „Akademie Nauk Polski i Rosji, uniwersytety, wyższe uczelnie, zakłady i towarzystwa naukowe: polsko-rosyjskie relacje w sferze nauki”, Warszaw-Pułtusk, 17-21.10. Organizatorzy IHN PAN, Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor;
  - *„Trzeci Rzym” a Carogród – dyplomacja moskiewska wobec tradycji bizantyjskiej (schylek XV – pocz. XVII w.)*, konferencja międzynarodowa „Bizancjum a renesansy. Dialog kultur, dziedzictwo antyku – tradycja i współczesność”, Warszawa, 19-21.10. Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” UW;
  - *Одна битва — два нарратива: миниатюры Лицевого Летописного Свода и памятники ягеллонской иконографии о сражении при Орше (1514)*, konferencja „Die Illustrierte Chronikhandschrift des Zaren Ivan IV. Groznyi. Ein Schlüsselwerk der Moskauer Historiographie und Buchkunst zwischen Spätmittelalter und Früher Neuzeit und seine Stellung im gesamteuropäischen Kontext“, Bayerische Staatsbibliothek München, 7-9.12.2011. Organizator: Osteuropa-Institut Regensburg;
- w roku 2012:
- *Smutnoje wriemja w istoriczeskoj pamjati poljakow*, konferencja międzynarodowa „Victor Choriev - Amicus Poloniae. K jubileju 80-letija Wiktora A. Choriewa. Moskwa, 22.02.2012. Organizator: Instytut Słowianoznawstwa (por. **Bibliografia I, poz. 21**);
  - *Skąd przyleciał orzeł dwugłowy? Uwagi o początkach moskiewskiej stragistyki państwowej* – Warszawa, 20.04, Instytut Historii PAN. Organizator: Polskie Towarzystwo Heraldyczne;
  - *Ruś średniowieczna Juliusza Słowackiego – między historią a mistyką*, konferencja międzynarodowa „Polska – Rosja: dialog kultur. Pamięci Profesor Heleny Cybienko”. Warszawa, 27-28.04. Organizator: Instytut Rusycystyki UW;
  - *Woin rodziny ili soldat udaczi? Wokrug snoszenij Jana Pietra Sapiegi s Prokopijem Ljapunowym*, konferencja „Smutnoje wremja w Rossii w naczalje XVII w.: poiski wychoda”, Jarosław, 06-09.06; Organizatorzy: IRI RAN, Administracja Obwodu Jarosławskiego i in.. Por. **Bibliografia II, poz. 155**;
  - *Jedna bitwa – dwie narracje: batalia orszańska (1514) w ikonografii jagiellońskiej i moskiewskiej*, XXI Konferencja Komisji Lituanistycznej PAN, 25-26.09. Por. **Bibliografia I, poz. 29**;
  - *„Niepobedimyj bastion istinnoj wiery” - оборона Троице-Сергиева монастыря (1608-1610) и оборона Ченстоховы (1656). К вопросу о некоторых аспектах*

- „*Moja Rosja*” – wykład publiczny. Międzynarodowe Centrum Kultury. 08.04.2014. Organizatorzy: MCK, CPRDiP;
  - *Rossija – Anglia – Polsko-Litowskoje gosudarstwo: Posolstwo Osipa Nepei w London i jagiellonskaja diplomatija (1557 god)*, konferencja międzynarodowa „Rossija – Wielikobritanija. Piat’ wiekow kulturnych swiaziej”, Sankt Petersburg, 06-08.06.2014 – w ramach „VI Mieždunarodnogo petrowskogo kongressa”. Organizatorzy: Institut Pietra Wielikogo, Ermitaż, British Council, Cambridge University, Fundacja D.S. Lichaczowa. (por. **Bibliografia I, poz. 23**);
  - *Perła renesansowej batalistyki w zbiorach MNW: obraz „Bitwa Pod Orszą” funkcje dokumentacyjne i kommemoratywne, laudacja rycerstwa w monarchii Jagiellonów* – panel dyskusyjny. Warszawa, 07.09, Muzeum Narodowe w Warszawie (głos w debacie). Por. **Bibliografia I, poz. 29**;
  - *Wygrać zwycięstwo: wątki orszańskie w jagiellońskiej dyplomacji i propagandzie*, konferencja międzynarodowa „1514 m. Oršos mūšis: karinė pergalė ir jos ženklai. Skiriama Oršos mūšio 500 metų sukakties minėjimui”. Wilno, 26-27.09 – organizatorzy: Instytut Historii Litwy, Wydział Historyczny Uniwersytetu Wileńskiego;
  - *Царьград и Росия Микра: вокруг дискуссионных вопросов византийско-русских отношений в 13-15 в.*, konferencja międzynarodowa „Colloquia Russica V: Rus a Stredná Európa v 11.-14. storočí”, Spišská Kapitula, 16-18.10 – organizatorzy: WH UJ, Uniwersytet Komenskigo w Bratysławie, International Visegrad Fund). Por. **Bibliografia II, poz. 85**;
  - „*Malowana wiktoria. 500 lat bitwy pod Orszą – od zwycięstwa do legendy*” – debata międzynarodowa (referat + moderowanie dyskusji). Warszawa, 27.10. Organizator: CPRDiP;
  - «*Особенности исторической памяти о Первой мировой войне в России и Польше*» - konferencja międzynarodowa «Pierwaja mirowaja wojna w istorii gosudarstw i nsud’bach ljudiej”. Moskwa, 24.11. Organizatorzy: MAEL, WAL UW);
  - *Pamięć o I wojnie światowej w kontekście grobów oraz innych form upamiętnienia żołnierzy armii rosyjskiej na obszarze dzisiejszej Polski i Rosji* (wprowadzenie do dyskusji, moderowanie), Academia in Public Discourse Poland-Russia: Expanding the Breathing Space, Warszawa, 8-10.12. Organizatorzy: WAL UW, Fundacja „Instytut Artes Liberales”;
- w roku 2015:
- *Niewierbalnaja kommunikacija w diplomatii* – wykład w ramach warsztatów międzynarodowych „Archieologija Tieksta – 4: widiet’, słyżzat’, czitat’”, Soczi. 03.02. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);
  - *Rossija w putiewych zapiskach inostrancew (XV-XVIII w.)* - wykład w ramach warsztatów międzynarodowych „Archieologija Tieksta – 4: widiet’, słyżzat’, czitat’”, Soczi, 05.02. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);

w roku 2016:

- *Problema awtorstwa „Dziela Wielikogo kniazia Moskowskogo”*: Albert Szlichting ili Matiej Strykowski? - wykład w ramach warsztatów międzynarodowych „Archicologija Tieksta – 5: ewolucja informacyjnych systemów i kodów”, Soczi, 05.02. Organizatorzy: Oxford Russia Fund, Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem);
- *Państwo Moskiewskie – między samodzielną rzeczywistością i demokratyczną iluzją*, konferencja „Los wolności w Europie Wschodniej: Autokracja – oligarchia – anarchia?”, Natolin, 23.09. Organizator: Collegium Europejskie;
- *Kultura polska w Rosji w perspektywie czasowej: od monarchii Romanowów do teraźniejszości*, IX Szkoła Polsko-Rosyjska SEW „Historia – polityka – kultura”, Gdańsk, 24.10. Organizator: SEW, Uniwersytet Gdański;
- *Dymitr Lichaczow i Aleksander Zimin: nowe źródła do starego sporu*, debata międzynarodowa „Uczony – Humanista – Obywatel. W 110-tą rocznicę urodzin akademika Dymitra Lichaczowa”, Warszawa, 07.11. Organizatorzy: Komisja „Polono-Russica” WAL, CPRDiP;
- *„Russkaja wiera”*: toczka soprikosnowienija ili polie konflikta miezdu elitaj Wielikogo kniażestwa Litowskogo i Moskowskogo w XVI- l. pol. XVII w., konferencja międzynarodowa: «Istoriczeskije narratiwy „Rusi” w Wielikim kniażestwie Litowskim, Reczi Pospolitoj, Moskowskim gosudarstwie i Rossijskoj imperii. Koniec XV-sier. XVIII ww.: W poiskach swojej istorii”, Lwów, 10-12.11. Organizatorzy: DHI Moskau, Ukraiński Uniwersytet Katolicki (UKU - Lwów);
- *Rol poljakow w kulturnom razwitii impierii Romanowych*, XI Międzynarodowa Konferencja „Poljaki w Rossii”, Krasnodar, 17-18.11. Organizatorzy: Kubanski Uniwersytet Państwowy (KGU), Polskie Centrum Narodowo-Kulturalne „Jedność”, Ambasada RP w Moskwie;

w roku 2017:

- *Posolskije dary w diplomaticzeskich odnoszenijach Polsko-litowskogo gosudarstwa s Rossiej XVI-XVII ww.* – wykład w Wyższej Szkole Ekonomii (HSE), Moskwa, 13.02;
- *Moskwa wobec humanizmu: brzemię ortodoksji czy antylaciński pragmatyzm?*, konferencja „Humanizm między Wschodem i Zachodem”, Warszawa, 20-21.03, WAL UW;
- *„Swiataja Rus” i Rus’ Reczi Pospolitoj*, konferencja międzynarodowa „Topografia wostocznosławiańskich „miest pamiaty” końca XV – sieriediny XVIII ww.”, Moskwa, 5-7.10. Organizator: DHI Moskau, Gerda Henckel Stiftung;
- *Pietierburgskaja Polonia w 1917 godu*, konferencja międzynarodowa „Wielikaja rossijskaja rewolucija 1917 g.: sto liet izuczenija”, Moskwa, 8-11.10. Organizator: Instytut Historii Rosji RAN (IRI RAN);
- *Puti i kanaly translacii zapadnich paradigm ranniemodernoj istoriczeskoj legitimizacii (w kontekstie naciogeneza Rusi)*, warsztaty robocze projektu „Die Ostslawen auf der Suche nach neuen überregionalen Identitäten (vom Ende des 15. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts) im Kontext der modernen Nationenbildung”, Połock, 10.11. Organizator: DHI Moskau;

Polish Painting 1880-1939” (Państwowe Muzeum Sztuk Pięknych im. A. Puszkina w Moskwie, V-VIII 2009 – była to największa wystawa polskiego malarstwa w Rosji od 1934 r., zrealizowana przez IAM), podczas której nie tylko koordynowałem współpracę polskich i rosyjskich uczestników, ale także konsultowałem szereg jednostkowych opisów, oraz przygotowałem oprawę ekspozycji (cykl koncertów muzyki polskiej). Niestety, najbardziej okazały spośród konsultowanych przeze mnie projektów – wystawa „Polski Petersburg”, przygotowywana na zlecenie MKiDN przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, której otwarcie zaplanowane było na lato 2014 r. w ramach „Roku Polskiego w Rosji”, ostatecznie nie doszedł do skutku ze względów politycznych (jego odwołanie przez stronę polską było oficjalną reakcją na aneksję Krymu). Moja rola w tym przedsięwzięciu, obejmującym kilkanaście czołowych instytucji polskich i rosyjskich – muzeów, bibliotek i archiwów- dotyczyła początkowo współdziałania w opracowaniu samej koncepcji wystawy i wskazaniu pożądanej lokalizacji, następnie – merytorycznej weryfikacji wytypowanych materiałów, a ostatecznie także opracowania koncepcji i programu zaplanowanego jako impreza towarzysząca polsko-rosyjskiego sympozjum na w/w temat w ramach dorocznego „Piotrowskiego Kongresu” (organizatorzy: MCK, Fundacja im. Dymitra Lichaczowa, Ermitaż). Trwałym dorobkiem tego niezrealizowanego zamierzenia pozostaje encyklopedia internetowa „Polski Petersburg” (www.polskipetersburg.pl), której głównym redaktorem pozostaję do chwili obecnej.

W dziedzinie literatury na szczególne odnotowanie zasługuje moja wieloletnia działalność w charakterze członka zespołu ekspertów Programu Translatorskiego @Poland Instytutu Literackiego w Krakowie w kadencji 2002-2005; uczestnicząc w pracach tego wielce zasłużonego dla promowania polskiej literatury za granicą programu, zaopiniowałem i zrecenzowałem kilkaset aplikacji wydawniczych. Konsultowałem również w zakresie materiału historycznego i literatury staroruskiej projekt edukacyjno-sceniczny Marka Troszyńskiego - „Od rękopisu do światowej prapremiery. Projekt inscenizacji ostatniego dramatu Juliusza Słowackiego Książę Michał Twerski” (WAL UW – Teatr Polski w Warszawie).

Współpraca z Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia w Warszawie, trwająca od początków istnienia tej instytucji, zaowocowała konsultacjami szeregu konkretnych projektów, dotyczących szeroko pojętej historii kultury i sztuki, a także przyniosła trwały dorobek w postaci przygotowania koncepcji naukowej, a następnie koordynowania pod względem merytorycznym działań strony polskiej nad przygotowaniem międzynarodowej konferencji „Wielka Smuta w Rosji i Potop w Rzeczypospolitej. (Moskwa, 24-26 X 2012), a następnie nad przygotowaniem jej materiałów do publikacji jako monografii zbiorowej. Byłem również inicjatorem i autorem koncepcji „Polsko-rosyjskiej szkoły paleografii i neografii cyrylicy”, która po dwóch sezonach (2013-2014) uległa zawieszeniu ze względu na obecny stan stosunków polsko-rosyjskich.

Osobne miejsce zajmują w mojej biografii konsultacje filmowe: uczestniczyłem m.in. w przygotowaniu filmu edukacyjnego filmu edukacyjnego, finansowanego przez MEN, poświęconego bitwie grunwaldzkiej („Legenda Grunwaldu”, reż. M. Gronowski - 2010) oraz filmu biograficznego „Inżynierowie zgody” (*Inżinierij soglasija*), poświęconego działalności Stanisława Kierbedzia (reż. D. Titow -Sankt Petersburg 2004), wielokrotnie emitowany na kanałach centralnych i regionalnych rosyjskiej TV. W latach 2013-2014 pełniłem również rolę głównego konsultanta dokumentalnego cyklu „Pieriekriostki istorii”, obejmującego 4 filmy („Pietrsburgskij polonez”, „Raduga sojuza”, „Sud’by spletenije”, „Fontan ljubwi, fontann žiwjoj”), poświęcone historii polsko-rosyjskich kontaktów kulturalnych w XVIII-XX w., ze szczególnym uwzględnieniem konteksty

Członkostwo komisji i komitetów

od 1995 - członek Komisji Historyków Polski i Rosji (d. Komisja Historyczna PAN-RAN);

1995-1998 – członek Rady Archiwalnej przy NDAP

od 2016 – członek Komitetu Słowianoznawstwa PAN (kadencja 2015-2018)

Udział w kolegiach redakcyjnych krajowych i zagranicznych

1988-2000 – współpracownik działu bibliograficznego „*Russia Mediaevalis*” (München: Wilhelm Fink Verlag, Bd. V-VIII);

1994-2002 - członek redakcji Magazynu Historycznego „*Mówią Wieki*” (Warszawa);

od 1995 – główny redaktor serii „*Monumenta historica res gestas Europae illustrantia. Fontes XV-XVII saec. // Pamjatniki istorii Wostocznoj Jewropy. Istoczniki XI-XVII w.*” (Moskwa-Warszawa). Opublikowano dotychczas 9 tomów (zob. Bibliografia I. poz. 32-40);

1999-2003 – członek redakcji serii „*Colloquia*” Centrum Historii Europy Środkowo-Wschodniej IH UW.

od 2011 – członek rady redakcyjnej czasopisma „*Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*” (Sankt Petersburg);

od 2014 – główny redaktor encyklopedii internetowej „*Polski Petersburg*”, afiliowanej przy Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie:
<http://www.polskipetersburg.pl/>;

od 2014 – członek rady redakcyjnej serii „*Tri stoletija Wostocznoj Jewropy (XI-XVII ww.). Seria izdanij istocznikow*” (Sankt Petersburg, Izd. Dmitrij Bułanin);

od 2015 – członek rady redakcyjnej czasopisma „*Nowoje Proszloje // The New Past*” (Rostow n/Donem);

Ponadto w latach 2001-2005 redaktor serii popularno-naukowej „*Polonica Petropolitana*” (wydawca – Konsulat Generalny RP w Sankt Petersburgu); opublikowano 6 zeszytów.

Udział w gremiach eksperckich

2002-2005 - członek zespołu ekspertów Programu Translatorskiego @Poland Instytutu Literackiego w Krakowie;

od 2004 - członek Rady Ekspertów Międzynarodowej Nagrody „Baltic Star”. (*International Award for Development and Consolidation of Humanitarian Relations in Countries of the Baltic Region* – Sankt Petersburg).

Dydaktyka uniwersytecka i prace na rzecz jednostki

W ramach dydaktyki uniwersyteckiej w latach 1990-2000 i 2009-2013 prowadziłem na Wydziale Historycznym rozliczne zajęcia warsztatowe z zakresu moich chronologicznych kompetencji (m.in. Historia powszechna średniowiecza, Nauki pomocnicze historii średniowiecznej, Historia powszechna nowożytna, Nauki pomocnicze historii nowożytnej, Edytorstwo źródeł historycznych, Paleografia łacińska, Paleografia i neografia cyrylicy), seminaria oraz wykłady monograficzne (Dzieje stosunków polsko-rosyjskich – w j.ros), a także wykłady kursowe w innych jednostkach UW (m.in. Cywilizacja rosyjska – Instytut Kultury Polskiej, Historia Rosji – w j. pol. i ros., Instytut Rusycystyki). Podczas pracy w IH UW byłem również przez wiele lat kuratorem współpracy naukowej i wymiany z instytucjami rosyjskimi (MGU, RGGU.

- 1992-2000 – prezes zarządu Fundacji Naukowej Instytutu Historycznego UW „KLIO”
- od 2013 – kierownik Komisji „Polono-Russica” WAL UW

Stypendia i kwerendy zagraniczne

Stypendia i staże (wybór):

1997, II-X – stypendium Volkswagen-Stiftung (pobyty badawczy w Ludwig-Maximilians-Universität München, Historisches Seminar - Abteilung für Geschichte Osteuropas und Südosteuropas; Osteuropa-Institut München).

Wielokrotne pobyty i staże w instytucjach rosyjskich:

- Uniwersytet Moskiewski (MGU):

1996, I-II (2 tygodnie).

1998, I-II (2 tygodnie),

2012, II (2 tygodnie),

2013, I-II (2 tygodnie)

- Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny (Moskwa) – RGGU:

1991, XI-XII (2 tygodnie); 1992, XI-XII (2 tygodnie);

- Państwowy Uniwersytet w Syktywkarze (Rep. Komi) - IV 2004 (1 tydzień):

- Buriacki Uniwersytet Państwowy – BGU(Ulan Ude): IV 2014 (10 dni):

- Południowy Uniwersytet Federalny (SFedU – Rostów n/Donem):

2015, I-II (1 tydzień), 2016, II (1 tydzień), 2018, III (1 tydzień). Wszystkie pobyty w ramach współpracy z **Russia Oxford Fund**.

Odbyłem również 2-tygodniowy staż na Państwowym Uniwersytecie Lwowskim im. I. Franko w ramach współpracy międzyuczelnianej (IX 1999).

Kwerendy:

W ramach moich prac badawczych prowadziłem rozległe kwerendy w zasobach instytucji rosyjskich (Moskwa, Petersburg, Smoleńsk, Jarosław i in.), korzystając z rozlicznych form wymiany między UW i uczelniami moskiewskimi (MGU, RGGU, MAEL) oraz w ramach kierowanych przez siebie grantów badawczych (wykaz najistotniejszych pobytów badawczych w Rosji poniżej). Wypada także nadmienić, iż w latach 2000-2009 dysponowałem dodatkowymi możliwościami prac w zbiorach bibliotecznych i archiwalnych Federacji Rosyjskiej, nieprzerwanie zamieszkując na jej obszarze blisko 9 lat. Moje poszukiwania koncentrowały się przede wszystkim wokół dokumentacji dyplomatycznej i propagandowej z XVI-XVII w., ze szczególnym uwzględnieniem nieznanej poloniki (patrz wyżej, pkt. 4a). Poczynione w ich toku znaleziska zostały w istotnym stopniu uwzględnione w kolejnych tomach serii „Monumenta historica res gestas Europae orientalis illustrantia. Fontes XV-XVII saec.” (por. **Bibliografia I, poz. 31-40**). Efektem dodatkowym wspomnianych kwerend było odnalezienie i zidentyfikowane w zasobach instytucji rosyjskich zachowanych w całości lub fragmentarycznie ponad 100 ksiąg grodzkich i ziemskich z obszaru I Rzeczypospolitej (spis przekazany NDAP), w tym uznanej za bezpowrotnie zaginioną księgi ziemskiej przedeckiej z lat 1408-1414 (do 1939 r. w zbiorach AGAD) oraz pozyskanie z ze zbiorów dwóch instytucji w Jarosławlu n/Wołągą mikrofilmów ksiąg, odnalezionych przez nas w zasobach GAJO i Oddziału Rękopisów Muzeum (w tym: lubelskiej księgi wpisów z lat 1460-1465, lubelskiej księgi grodzkiej z lat 1542-1546, księgi ziemskiej brasławskiej z r. 1620), przekazanych następnie nieodpłatnie NDAP.

i udział w debatach (m.in. Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, Towarzystwo Miłośników Historii i in.).

Udział w stowarzyszeniach

- od 1987 - członek Polskiego Towarzystwa Heraldycznego
- od 1988 - członek zagraniczny Towarzystwa Historyczno-Genealogicznego (*Istoriko-Rodosłownoje Obszczestwo*)
- od 2006 - członek honorowy Towarzystwa Przyjaciół Muzeów Moskiewskiego Kremla (*Obszczestwa Druziej Muziejew Moskowskogo Kremlia*)

Wyróżnienia naukowe i tytuły honorowe

- 2011 – Profesor honorowy Moskiewskiej Akademii Ekonomiki i Prawa (MAEL)
- 2015 - Członek honorowy Akademii Dziennikarstwa Kazachstanu (Academy of Journalism of Kazahstan)

Odznaczenia (krajowe i zagraniczne), związane z działalnością naukową i kulturalną:

- 2005 - Medal Komisji Edukacji Narodowej (MEN RP)
- 2005 - Medal A.N. Olenina (Rosyjska Biblioteka Narodowa – Sankt Petersburg)
- 2007 - Medal Jubileuszowy „*Mieżdunarodnogo Sojuza Muzikalnych Diejatieliej*”
- 2009 - Medal „*Za licznyj wkład w razwitije rossijskoj słowiesnosti*” (Ministerstwo - Kultury FR)
- 2015 – Medal Jubileuszowy 100-lecia Południowego Uniwersytetu Federalnego (SfedU, Rostów n/Donem).

